

**UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno**

**Postavení dítěte v procesu rozhodování o výkonu rodičovské
zodpovědnosti při rozvodu rodičů**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**Vedoucí diplomové práce:
JUDr. Miroslava Kejdová, CSc.**

**Vypracovala:
Bc. Eva Heinzová**

Brno 2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Postavení dítěte v procesu rozhodování o výkonu rodičovské zodpovědnosti při rozvodu rodičů“ zpracovala samostatně a použila jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury. Elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné.

Brno 23.03.2010

.....

Bc. Eva Heinzová

Poděkování

Děkuji paní JUDr. Miroslavě Kejdové, CSc., za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytla při zpracování mé diplomové práce.

Také bych chtěla poděkovat svému manželovi Romanu Heinzovi, za morální podporu a pomoc, kterou mi poskytl při zpracování mé diplomové práce, a které si nesmírně vážím.

Eva Heinzová

Obsah

Úvod	3
1. Historicko-teoretická východiska zkoumané problematiky	6
1.1 Vysvětlení základních pojmů	6
1.2 Právní úprava rodinných vztahů v dějinách	10
1.3 Právní ochrana dětí v současné ČR	15
1.3.1 Mezinárodní právo	18
1.3.2 Vnitrostátní právo	20
1.4 Dílčí závěr	24
2. Rozvod manželství s nezletilými dětmi	26
2.1 Dvoufázové rozvodové řízení	29
2.2 Řešení výchovy dětí po rozvodu	32
2.3 Dílčí závěr	34
3. Postavení dítěte v opatrovnickém řízení	36
3.1 Návrh na zahájení opatrovnického řízení	36
3.2 Kolizní opatrovník	38
3.3 Průběh opatrovnického řízení	39
3.4 Výslech nezletilého u opatrovnického soudu a jeho váha	41
3.5 V jakých případech dítě vyslyšet	49
3.6 Přání nezletilého u opatrovnického soudu	50
3.7 Znalecký posudek	51
3.8 Dílčí závěr	54
4. Rozvodový proces a jeho dopady na psychiku zúčastněných	56
4.1 Rozvodová situace – konflikt mezi rodiči, manipulace, reakce dětí	56
4.2 Porozvodová situace – bránění ve styku	61
4.3 Dílčí závěr	64

5. Praktická část	66
5.1 Formulace výzkumného problému	66
5.2 Realizace dotazníkového šetření / Získání dat	66
5.3 Charakteristika zkoumaného vzorku	68
5.4 Hypotézy	69
5.5 Zpracování dat	69
5.6 Analýza statistických dat a jejich interpretace	86
Závěr	88
Resumé	92
Anotace	94
Seznam použitých pramenů a literatury	96
Seznam zkratek	103

Úvod

I když české rodiny prodělaly během uplynulých dvaceti let řadu zásadních změn, funkční a spokojená rodina zůstává stále nejvyšší prioritou naprosté většiny Čechů a Češek. Tato většina nepodlehla lákadlům konzumní společnosti a nezměnila svůj názor. Prioritou Čechů je solidní partner a dvě děti.¹ Ačkoli většina lidí preferuje hodnoty, jako je dobrý životní partner a děti, které předčily podle výzkumu i úspěch v zaměstnání, spojený s vysokým finančním ohodnocením, realita je nakonec jiná, a to vysoký počet rozvodů a jedno dítě v rodině.

Děti zcela přirozeně chtějí, aby jejich rodiče spolu žili šťastně a aby byli „normální rodina“. Neúplné rodiny existují od nepaměti – jeden z rodičů zemřel, odešel od rodiny, na svět přicházely děti nemanželské a odjakživa tíha výchovy spočívala na bedrech toho, kdo zůstal. S pojmem neúplná rodina se setkáváme stále častěji, zejména jako důsledek vysokého počtu rozvodů v naší společnosti.

Motto: Rozvod je přepych bohatých lidí, neboť stojí peníze a obyčejně mnoho peněz. O mravním jeho nebezpečí a následcích netřeba se šířit...

(Dr. Jiří Stanislav Guth Jarkovský: Společenský katechismus)

Rozvod je část životní cesty. Ta nebývá ani přímá, ani jednoduchá. Není to krátkodobý akt, ale právě naopak. Není to cesta bezbolestná, je to prohra pro oba partnery. Nezáleží na tom, co k ní vedlo, zda nelítostné rány osudu, některá nesplnitelná očekávání, které učinily z očekávaného nemožné, nebo jen každý z partnerů chtěl něco jiného a nenalezli společnou řeč nebo k ní přispělo pouhé nedorozumění a někdo z nich ve správný čas nenaslouchal či nepodal vysvětlení. Prohra znamená, že se nám manželství nezdařilo. Byly zmařeny hodnoty a investované úsilí, původní přání se nenaplnila.

---

¹ <http://www.novinky.cz/domaci/188059-pro-cechy-je-nejdulezitejsi-solidni-partner-a-dve-deti.html>

Abychom mohli završeně ozřejmit postavení nezletilého dítěte v procesu samotného rozhodování o výkonu rodičovské zodpovědnosti, je nezbytně nutné nejdříve popsat a vysvětlit důležité souvislosti, představit právní normy, celé spektrum faktů a často protichůdných názorů, stanovisek v této oblasti, a to z hlediska právního, ale i v sociálních souvislostech.

V první kapitole diplomové práce nabízím pohled do historie rodinného práva, prostřednictvím některých právních norem upravujících rodinné vztahy v dějinách, současnou právní ochranu dětí v České republice z pohledu mezinárodního a vnitrostátního práva. Je důležité, aby čtenáři práce měli k dispozici historická východiska a seznámili se s vývojem nejen norem, které rodinné právo upravovaly a upravují, ale především s vývojem samotného postavení dítěte v rodině a přiznání jejich práv, a mohli si tak lépe uvědomit posun, který nastal v této oblasti. Vysvětlím některé základní pojmy, které se prolínají celým textem diplomové práce.

Druhá kapitola se soustředí na fáze rozvodového řízení manželství s nezletilými dětmi a řešení výchovy dětí po rozvodu.

Postavení dítěte v opatrovnickém řízení, jeho průběh a okolnosti s tímto spojené jsou tématem třetí kapitoly. Zabývám se podmínkami znaleckého zkoumání a některými úskalími, souvisejícími s výše uvedenou problematikou.

Ve čtvrté kapitole se zabývám rozvodovým procesem a jeho dopady na psychiku pro nezletilé děti, se zaměřením na konflikt mezi rodiči a jeho řešení, manipulaci s dítětem, roli dítěte v rozvodu a reakce dětí na zprávu o rozvodu rodičů.

Pokusím se pomocí analýzy teoretických podkladů, zkušeností získaných v průběhu studia, shromážděných informací, písemných materiálů a praktického průzkumu odpovědět na otázku, jaké postavení a jaká práva v „rozvodové oblasti“ mají nezletilé děti, a jak nejlépe dosáhnout ochrany těchto práv. Diplomová práce je zpracována metodou analyticko-syntetickou, přičemž analýza poskytla rozložení zkoumaného nejednotlivé části a umožnila hlubší poznání a syntéza sjednotí části v celek. Oba postupy se prolínají a doplňují. Pomocí metody komparativní, došlo

v diplomové práci k porovnávání získaných uvedených faktů a posléze k jejich vyhodnocení.

Praktická část je zaměřena na potvrzení či vyvrácení stanovených hypotéz za pomoci sociálního průzkumu. Zvolená metoda dotazníku se mi, pro získání potřebných dat a za pomoci vyhodnocení dat z předprůzkumu, jevila jako nejvýhodnější, vzhledem k zamýšlenému rozsahu oslovených (počtu a věkového rozpětí) respondentů. Otázky, které vyplynuly z hlubšího poznání teoretických poznatků, byly formou dotazníkového šetření předloženy respondentům. Údaje získané průzkumem jsou zpracovány formou grafů a jsou doplněny komentářem. O metodách a vyhodnocení průzkumu se podrobně hovoří v praktické části diplomové práce

Diplomová práce není výhradně právním rozbořem, nejde však ani o vlastní interpretaci práva. Je zaměřena na sociálně-pedagogickou sondáž, vysvětlení pojmů, na pohled do historie a srovnání se současnou právní úpravou, ačkoli by se třeba mohla právní úprava jevit teoreticky jasná a srozumitelná.

Téma diplomové práce jsem si zvolila hned z několika důvodů. Za prvé jako matka dvou dětí, za druhé jako (dnes již bývalá) pedagožka a v neposlední řadě jako studentka oboru „Sociální pedagogika“. Tak jako samotná sociální pedagogika, tak i diplomová práce se postupně zabývá, ve svých jednotlivých kapitolách, rodinou a dětmi. Jedna z funkcí sociální pedagogiky je funkce preventivní. I tato práce je v konečném důsledku směřována na prevenci a mohla by pomoci v řešení sociálních problémů nezletilých dětí především ve specifických životních situacích, pro děti náročných. Rozvod řadíme právě mezi ony krizové situace, a tudíž diplomová práce je zpracována taktéž ze sociálně-pedagogického aspektu.

Odpovídá také na otázky zavedené praxe, na vhodnost vystoupení nezletilých dětí před soudem, jestliže by rodiče tíhu tohoto rozhodnutí ponechali v dobré víře na dítěti samotném. Zda orgány, které rozhodují o svěření dítěte v takových případech, dostatečně přihlížejí k citové orientaci a citovým vazbám dítěte, zda názory dětí nejsou podceňovány, nebo naopak přeceňovány, zda soudy věnují posouzení rozhodujících skutečností dostatek péče a času, aby byly co nejlépe chráněny zájmy dítěte.

1. Historicko-teoretická východiska zkoumané problematiky

Ne všichni lidé byli nuceni řešit ve svém životě nelehkou životní situaci rozvodem, nemají osobní zkušenost s rozvodovým bojem, a lze tudíž předpokládat, že jen málo z nás si i umí dostatečně představit historicko-teoretická východiska sledované problematiky. Proto se budu v této kapitole takovými podrobnostmi zabývat. Poskytnu informace a fakta k ucelenější představě tvorby rodinného práva od římského práva po současnost.

1.1 Vysvětlení základních pojmů

Dítě (nezletilé dítě)

Jestliže hovoříme o dítěti, je třeba v první řadě vymezit, co rozumíme pod pojmem dítě. Dítě lze definovat různým způsobem, v závislosti na účelu definice. Obecně je dítě v podstatě definováno negativně, jako ne dospělý. Zpravidla je však dítě definováno chronologicky, tj. věkem dospělosti, který stanovují právní předpisy jako společenskou konvenci. S dosažením určitého věku, který se postupně sjednocuje na osmnáct let, společnost uznává, že jedinec je schopen sám obstarávat všechny své záležitosti.²

Trestní právo vymezuje pojem mládež, dítě a mladiství v ustanovení § 2 zákona č. 218/2003 Sb., zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů, kde je uvedeno:

„Podle tohoto zákona se rozumí:

b) mládeží děti mladší patnácti let a mladiství,

---

² Hrušáková, M., Králíčková, Z., České rodinné právo, Masarykova univerzita Brno, 1998, s. 162

c) dítětem mladším patnácti let ten, kdo v době spáchání činu jinak trestného nedovršil patnáctý rok věku,

d) mladistvým ten, kdo v době spáchání provinění dovršil patnáctý rok a nepřekročil osmnáctý rok svého věku,...“.

Asi nejpřesnější a zcela určitě nejrozšířenější oficiální definicí je ta, která je obsažena v právních normách, které se zabývají ochranou práv dítěte. V ustanovení § 2 odst. 1 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, je uvedeno, že „*pro účely tohoto zákona se dítětem rozumí nezletilá osoba*“.

Předmětné ustanovení vychází a odkazuje na právní normu mezinárodního práva veřejného, konkrétně na Úmluvu o právech dítěte, ze dne 20. listopadu 1989, vydanou Sdělením Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., jako součást platného a účinného právního řádu ČR³, kde je v ustanovení čl. 1 uvedeno, že „*Pro účely této úmluvy se dítětem rozumí každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve*“.

Rodičovská zodpovědnost

Obsahem právního vztahu mezi rodiči a dětmi jsou konkrétní práva a povinnosti. Zákon o rodině v původním znění (do r. 1998) používal pojem práva a povinnosti rodičů k dětem, který byl zejména teorií chápán jako právní institut rodičovských práv. Zákonem č. 91/1998 Sb., tzv. velká novela zákona o rodině, bylo zavedeno pro název tohoto institutu nové označení rodičovská zodpovědnost.

---

³ čl. 10 zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, kde je uvedeno, že „*Ratifikované a vyhlášené mezinárodní smlouvy o lidských právech a základních svobodách, jimiž je Česká republika vázána, jsou bezprostředně závazné a mají přednost před zákonem*“.

Definice je uvedena v ustanovení § 31 ZOR, kde je uvedeno:

„ (1) *Rodičovská zodpovědnost je souhrn práv a povinností*

- a) *při péči o nezletilé děti, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj,*
- b) *při zastupování nezletilého dítěte,*
- c) *při správě jeho jmění.“*

Rodina

Rodina bývá ve společenských vědách definována různým způsobem v závislosti na předmětu té které vědy. Ani v právním řádu nenajdeme obecně platnou definici rodiny. Definici rodiny obsahoval obecný zákoník občanský z roku 1811, který rodinu v § 40 definoval *jako vztah mezi prarodiči a všemi jejich potomky.*

Absence definice pojmu rodiny v právním řádu je způsobena mimo jiné tím, že rodina sama o sobě není subjektem právních vztahů; jako subjekty vystupují pouze její jednotliví členové. ZOR chápe rodinu především *jako vztah rodič – dítě*, neboť právní úprava tohoto vztahu není založena na tom, že rodiče dítěte jsou současně i manželi.⁴

Podle mého názoru nejuvýstižněji z pohledu sociální pedagogiky definuje rodinu Blahoslav Kraus, který uvádí, že rodina je *„strukturovaný celek (systém), jehož smyslem, účelem a náplní je utvářet relativně bezpečný, stabilní prostor a prostředí pro sdílení, reprodukci a produkci života lidí“.*⁵

Pro naši potřebu uveďme, že rodinu, která je tvořena rodiči (či rodičem) a dětmi nazýváme rodinou nukleární. Rodinou orientační pak nazýváme tu rodinu, v níž jedinec vyrůstá jako dítě.

---

⁴ Hrušáková, M., a kol., Zákon o rodině, Zákon o registrovaném partnerství, 4. vydání, Praha: C.H.Beck, 2009, s. 4

⁵ Kraus, Blahoslav., Základy sociální pedagogiky, vydání 1., Praha: Portál, 2008, s. 80

Přes všechny problémy, které byly a ještě budou zmíněny v této diplomové práci, připomínám, že právě rodina jako sociální instituce zůstává ve dvacátém prvním století nepostradatelnou a nenahraditelnou institucí i pro dospělého člověka, natož pak pro dítě.

Rozvod

Definice pojmu rozvod není v platném právním řádu obsažena. Dá se však dovodit z ustanovení Hlavy páté, §§ 24 – 29, ZOR. Podle mého názoru se tedy rozvodem rozumí *„zrušení manželství za života obou manželů, a to na základě existence objektivního a kvalifikovaného rozvratu manželství, který neumožňuje obnovení manželského soužití, přičemž kvalifikovanost rozvratu je dána jeho délkou, intenzitou, ale i skutečností, že manželé v důsledku tohoto rozvratu spolu nežijí“*.⁶

Rodinné právo

Velmi zjednodušeně lze rodinné právo charakterizovat jako *„souhrn všech normativních právních aktů, které regulují manželské vztahy a rodinné vztahy“*.

Daleko širší a komplexnější je definice Milany Hrušákové, která uvádí, že rodinným právem je *„souhrn právních norem upravujících společenské vztahy vznikající mezi manžely, mezi rodiči a dětmi, dětmi a dalšími příbuznými, jakož i vztahy, které nahrazují výkon některých rodičovských práv (tj. vztahy náhradní rodinné výchovy)“*.

---

⁶ Hrušáková, M., a kol., Zákon o rodině, Zákon o registrovaném partnerství, 4. vydání, Praha: C.H.Beck, 2009, s. 69

1.2 Právní úprava rodinných vztahů v dějinách

Nejstarší zmínky o rodinném právu nacházíme v klasickém římském právu. V tomto období však neexistovalo rodinné právo jako samostatné odvětví práva, ale bylo součástí práva osobního. Manželství bylo uzavíráno v zájmu muže (manžela a otce), cílem manželství bylo zachování rodu.

Manželství bylo závislé na vůli muže, tedy vůle muže uzavřít manželství s ženou a s touto mít děti, na vůli ženy nezáleželo. Z toho plyne, že zcela dominantní postavení v rodině měl otec (pater familias); tento disponoval třemi okruhy práv a povinností:⁷

- a) **Moc nad manželkou** (manus) – v případě, že bylo manželství uzavřeno a manžel tuto moc získal, stávala se na něm manželka osobně, ale i majetkoprávně závislá a byla mu zcela podřízena. Za ekonomické zabezpečení rodiny byl tedy zodpovědný výhradně manžel, ovšem i manželka se na něm do jisté míry podílela, a to především poskytnutím věna a veškerých svých aktiv, která se po dobu trvání manželství stala majetkem manžela. Pokud však došlo k zániku manželství, tak vznikla povinnost manželovi věno vrátit.
- b) **Otcovská moc** (patria potestas) – pojem mateřské nebo rodičovské moci nebyl v tuto dobu znám, jediným pánem nad dětmi byl otec rodiny (pater familias). Otcovská moc byla koncipována velmi široce, zpočátku obsahovalo i právo otce rodiny disponovat se životem a smrtí svých dětí, ale i právo otce rodiny uznat dítě za vlastní (u nemanželsky narozených dětí), dítě odložit nebo prodat. Otec rodiny měl i výhradní dispoziční právo nakládání s majetkem dětí, děti byly ve zcela podřízeném postavení a na otci rodiny ekonomicky závislé stejně jako jeho manželka. Otcovská moc nad dětmi vznikala narozením manželských dětí, osvojením či uznáním dětí nemanželských. Dítě bylo chápáno jako věc nebo předmět, jeho život měl nulovou hodnotu, a to až do doby zletilosti, kdy se dítě stalo dospělým.

---

⁷ Veselá, R. a kol., Rodina a rodinné právo – historie, současnost a perspektivy, Praha: Eurolex Bohemia, 2003, s. 54 a násl.

- c) **Moc nad ovládanými osobami** (mancipium), tedy moc otce rodiny nad všemi osobami, které se z jakéhokoliv důvodu v jeho rodině zdržovaly (např. moc nad otroky).

Římské právo se stalo jedním z pramenů práva kanonického (historické či středověké kanonické právo). Dnes se používá spíše pojmu platné právo církevní, jehož součástí je vlastní právo církevní (např. řeholní právo, majetkové právo, ale i manželské právo) a právo konfesní (vnitrostátní a mezinárodní právo atd.). Názor církve na manželství a rodinu byl dlouhou dobu brán jako závazný názor i z pohledu státu (panovníka). Do manželských vztahů byly vneseny tři základní principy:⁸

- a) **Svátostná povaha manželství** – u lidí křtěných vzniklo manželství pouze tehdy, pokud ho církev uznala (proměnila ve svátost manželství). Církev si tak činila nárok na rozhodování o tom, kdy manželství vzniklo, zda vzniklo platně a rozhodovala i o trvání manželství.
- b) Princip **monogamie manželství**.
- c) Princip **nerozlučitelnosti manželství za života manželů** („co bůh spojil, člověk nerozdělí“), v důsledku čehož byl vybudován přesně stanovený systém překážek, které bránily uzavření takových manželství, které by bylo možné následně rozloučit.

Děti byly zcela podřízeny moci otcovské, před nabytím zletilosti neměly jakoukoliv způsobilost k právním úkonům. Striktně se oddělovaly děti manželské a nemanželské. Rovněž ženy - manželky měly z pohledu církevního práva podřízené postavení, obdobně, jak tomu bylo v právu římském.

K podstatným změnám v oblasti rodinného práva dochází až v tzv. období osvícenského absolutismu, zejména za vlády císaře Josefa II (1741-1790), kdy dochází k reformování a zlidšťování právních norem. Tzv. manželský patent ze dne 16. ledna 1783 převádí veškerou soudní kompetenci ve věcech rodiny a manželství od církevních soudů k soudům státním.

---

⁸ Klabouch, J., Manželství a rodina v minulosti, Praha: Orbis, 1962, s. 64

I nadále však zůstává povinná a jediná forma uzavření manželství, a to sňatek církevní. Principy, na nichž bylo josefínské manželské právo vybudováno, zůstaly už s krátkou přestávkou základem manželského práva na našem území až do roku 1919.⁹

Císařské patenty zasáhly i do oblasti právního postavení dětí, kdy císařský patent z roku 1787 prolamuje nestejně postavení manželských a nemanželských dětí, a v oblasti dědického práva přiznává nemanželským dětem stejná práva jako dětem manželským.

K rozsáhlé, kodifikované úpravě práva rodinného dochází až vydáním **Všeobecného občanského zákoníku rakouského** v roce 1811. Všeobecný občanský zákoník byl založen na konfesním principu, tj. rozlučitelnost manželství byla připuštěna pouze u nekatolických manželství.¹⁰

Manželství bylo opět svazkem dvou nerovnoprávných subjektů, manželka byla v podřízeném postavení, hlavou rodiny byl manžel. V ustanovení § 91 Všeobecného občanského zákoníku je uvedeno, že *„Muž je hlavou rodiny. V této vlastnosti přísluší mu obzvláště právo vésti domácnost“*. Oproti tomu v ustanovení § 92 je uvedeno, že *„Manželka jest povinna následovati muže do jeho bydliště, pomáhati, seč jest, v domácnosti a ve výdělku, a pokud toho vyžaduje domácí pořádek, sama plniti i dáti plniti opatření mužem učiněná“*.

Ke změnám však touto právní úpravou došlo i ve vztazích rodiče a dětí. Došlo k **oddělení moci rodičovské**, která byla vykonávána oběma rodiči, **od moci otcovské**, která příslušela pouze otci rodiny. Postavení dětí se však podstatně nezměnilo, zůstaly ve zcela podřízeném postavení vůči rodičům, zejména otci. Rodičům byly v rámci moci rodičovské stanoveny určité povinnosti, v první řadě povinnost vychovávat děti, pečovat o život a zdraví dětí, o jejich výživu a vzdělání. Shora uvedená moc otcovská zahrnovala právo otce určovat míru vzdělání dítěte a následně mu i vybrat povolání, zastupovat dítě až do jeho zletilosti (dosažení 21 let), spravovat majetek dítěte (např. dědictví) a dávat mu svolení k uzavření manželství.

⁹ Klabouch, J., Manželství a rodina v minulosti, Praha: Orbis, 1962, s. 120

¹⁰ Hrušáková, M., Králíčková, Z., České rodinné právo, Masarykova univerzita Brno, 1998, s.23

Takto určená otcovská moc se však vykonávala jen vůči dětem manželským, u nemanželských dětí byla otci stanovena jen vyživovací povinnost, tzn., že opět došlo k zakotvení nerovnoprávného postavení dětí manželských a nemanželských.

Děti pocházející z manželství měly nárok na slušnou výživu, výše výživného se určovala podle majetkových možností otce dítěte, ale i podle přiměřených potřeb dítěte.

Po vzniku ČSR bylo **tzv. recepční normou** (zákon č. 11/1918 Sb.) převzato dosavadní občanské právo platné na území bývalé rakousko-uherské monarchie. Legislativa nového státu tak byla již v počátcích postavena před závažný problém reformy manželských a rodinných vztahů. Krátce po vzniku ČSR tak bylo přistoupeno k nové úpravě manželských vztahů.

Tzv. manželská novela (zákon č. 320/1919 Sb.) byla po prvotní euforii již značným kompromisem.¹¹ Novela zavedla fakultativní civilní sňatek vedle sňatku církevního. Právní úprava rozluky manželství byla poměrně komplikovaná, kazuisticky byly stanoveny tzv. absolutní důvody rozluky, znala však i tzv. relativní důvody, např. nepřekonatelný odpor a rozvrat vztahů. Vztahy mezi rodiči a dětmi nenaznaly změn proti úpravě z roku 1811.

Došlo však k jednotné úpravě osvojení, a to zákonem č. 56/1928 Sb., účelem tohoto zákona však nebylo zajištění řádné výchovy dítěte, ale zejména zajištění přechodu majetku osvojené osoby.

Uvedené právní úpravy platily v Československu až do 1. 1. 1950, kdy nabyl účinnosti **zákon č. 265/1949 Sb.**, o právu rodinném ze dne 7. prosince 1949. V souvislosti s tímto zákonem byl přijat i **zákon č. 266/1949 Sb.**, o zatímních změnách v některých občanských věcech právních, tedy jakási právní norma občanského práva procesního, ale i hmotného, která až do roku 1951 (nabytí účinnosti **zákona č. 141/1950 Sb.**, občanského zákoníku a **zákona č. 142/1950 Sb.**, občanského soudního řádu) řešila některé právní problémy z této oblasti, např. úpravu řízení v rodinněprávních věcech.

---

¹¹ Hrušáková, M., Králíčková, Z., České rodinné právo, Masarykova univerzita Brno, 1998, s. 23-24

Zákon o právu rodinném vycházel z ideových postulátů Ústavy 9. května. Zakotvil **rovnost muže a ženy v manželství a rodině a zrovnoprávnil děti narozené mimo manželství**. Byla opuštěna koncepce manželství jako smluvního vztahu, a manželství vznikalo na základě souhlasného prohlášení manželů o vstupu do manželství před příslušným národním výborem. Byla tak zakotvena forma obligatorního civilního sňatku.

Rovněž byly zásadně zjednodušeny podmínky pro vznik platného manželství. Pokud jde o zánik manželství, byl odstraněn institut rozvodu od stolu a lože a institut rozluky manželství. Manželství zanikalo rozvodem manželství na základě rozvratu vztahů mezi manžely. Toto však bylo modifikováno principem zavinění rozvratu, zejména pokud šlo o možnost vyslovení rozvodu a jeho právní následky. Manželství nebylo možno rozvést bez souhlasu tzv. výlučně nevinného manžela. Ve vztazích mezi rodiči a dětmi byl zrušen institut moci otcovské a namísto toho měli oba rodiče nad dětmi tzv. moc rodičovskou.¹²

Zákon o právu rodinném z roku 1950 musel být však brzy novelizován, a to zejména ve vztahu k nemožnosti rozvodu manželství bez souhlasu výlučně nevinného manžela. Toto ustanovení vedlo v praxi k tomu, že docházelo ke vzniku tzv. mrtvých manželství, která nešlo rozvést, ale která zcela neplnila svůj účel. **Zákonným opatřením předsednictva Národního shromáždění č. 61/1955, došlo k změně právní úpravy**, která ve výjimečných případech povolila takový rozvod, pokud manželství bylo „*hluboce a trvale rozvráceno a již delší dobu neplní svůj společenský úkol*“.

Počátky sociálně právní ochrany se v českých zemích i na Slovensku začaly rozvíjet koncem 19. století (např. rakouský zákon o chudinství z roku 1868, který ukládal domovským obcím povinnost péče o sirotky). Základní ustanovení týkající se sociálně právní ochrany dětí byla obsažena v **zákoně č. 256/1921 Sb.**, o ochraně dětí v cizí péči a dětí nemanželských. Ochrana byla poskytována všem dětem do věku čtrnácti let, které mohly být přijaty do cizí péče jen s povolením příslušného státního orgánu.¹³

---

¹² Hrušáková, M., Králíčková, Z., České rodinné právo, Masarykova univerzita Brno, 1998, s. 25-26

¹³ Hrušáková, M., Králíčková, Z., České rodinné právo, Masarykova univerzita Brno, 1998, s. 27

Zákonem č. 48/1947 Sb., o organizaci péče o mládež, došlo k přesunu povinnosti zajišťovat sociálně právní ochranu dětí na pověřené orgány národních výborů. Tato povinnost byla následně **zákonem č. 69/1952 Sb.**, o sociálně právní ochraně mládeže, přenesena na Úřadovny ochrany mládeže, které byly zřizovány a působily při lidových soudech v okresech. Tato nelogická právní úprava byla zrušena v roce 1956, a to formou vládního nařízení, přičemž povinnost zajištění sociálně právní ochrany dětí byla vrácena zpět příslušným národním výborům. I tato právní úprava však byla zrušena novou právní normou, a to **zákonem č. 94/1963 Sb.**, zákon o rodině, ve znění pozdějších předpisů, nově byla nahrazena **nařízením vlády č. 59/1964 Sb.**, o úkolech národních výborů při péči o děti.

Zásadním přelomem byl rok 1975, kdy byly vydány zákony národních rad o působnosti orgánů ČSR a SSR v sociálním zabezpečení (**zákon č. 129/1975 Sb.**, a **zákon č. 132/1975 Sb.**). Uvedenými právními normami bylo v podstatě zrušeno vládní nařízení 59/1964 Sb., v účinnosti zůstala pouze ustanovení týkající se Ústředí pro mezinárodně právní ochranu mládeže. Od tohoto roku je tedy zákon o rodině – poněkud netradičně – prováděn předpisy sociálního zabezpečení.¹⁴

1.3 Právní ochrana dětí v současné ČR

Sociálně-právní ochrana dětí nezahrnuje již jen ochranu dětí zanedbávaných, opuštěných, dětí, které nemohou vyrůstat ve vlastní rodině, nebo dětí s výraznými poruchami chování. Sociálně-právní ochrana představuje v současnosti řešení velice složitých situací, ve kterých se děti nacházejí například v důsledku značné zaměstnanosti rodičů, kteří dětem svoji pracovní vytíženost a nedostatek času a zájmu o ně vynahrazují velkým finančním obnosem, který děti pak využívají nevhodným způsobem, nebo naopak řešení nežádoucích situací vzniklých v důsledku nezaměstnanosti rodičů.

---

¹⁴ Hrušáková, M., Králíčková, Z., České rodinné právo, Masarykova univerzita Brno, 1998, s. 28

Do složitých situací se dostávají i děti rodičů, kteří řeší své partnerské neshody rozchodem, přičemž svým dětem působí značné trauma zejména tím, že nejsou schopni se dohodnout na úpravě péče o ně a o rodičovském styku s nimi, a o děti se přetahují. Do nepříznivé situace se dostávají i děti rodičů, kteří jsou buď úzkostlivě starostliví anebo naopak velice nedbalí v péči o zdraví a život dítěte.¹⁵

Problematika sociálně-právní ochrany dětí je upravena zejména v **zákoně č. 359/1999 Sb.**, o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. Podle tohoto zákona (§ 1) se sociálně-právní ochranou rozumí zejména

- a) ochrana práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu,
- b) ochrana oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění,
- c) působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny.

Nedotčeny zůstávají zvláštní právní předpisy, které upravují též ochranu práv a oprávněných zájmů dítěte (§ 1 odst. 2).

Orgánům sociálně-právní ochrany dětí v jejich roli nebo v roli opatrovníků či poručníků se tak přiznává značná odpovědnost za osud dětí, přitom v některých případech právní nástroje, které mohou využívat, jsou neúčinné, a to zejména pro neukázněnost rodičů, neochotu či neschopnost mezi sebou v zájmu dětí komunikovat, a také s ohledem na často nízkou vynutitelnost takových opatření.¹⁶

§ 4

(1) Sociálně-právní ochranu zajišťují orgány sociálně-právní ochrany, jimiž jsou

- a) krajské úřady,*
- b) obecní úřady obcí s rozšířenou působností,*
- c) obecní úřady,*
- d) ministerstvo,*
- e) Úřad.*

---

¹⁵ Krausová, L., Novotná, V., Sociálně-právní ochrana dětí, Praha: Aspi, a.s., 2006, s. 11

¹⁶ Krausová, L., Novotná, V., Sociálně-právní ochrana dětí, Praha: Aspi, a.s., 2006, s. 11-12

(2) Sociálně-právní ochranu dále zajišťují

a) obce v samostatné působnosti,

b) kraje v samostatné působnosti,

c) komise pro sociálně-právní ochranu dětí,

d) další právnické a fyzické osoby, jsou-li výkonem sociálně-právní ochrany pověřeny (dále jen „pověřené osoby“).

Podle zákona o sociálně-právní ochraně dětí, má každý člověk (kdokoliv) podle § 7 oprávnění upozornit na závadné chování dětí jejich rodiče nebo OSPOD. Je třeba zdůraznit, že se jedná o „oprávnění“, nikoliv „povinnost“, což znamená, že takové „upozornění“ není vynutitelné hrozbou sankce. Každý má také oprávnění upozornit OSPOD na porušení povinností či zneužití práv rodičovské zodpovědnosti.

Dítě (§ 8 odst. 1) i rodiče, nebo jiná osoba (§ 9) mají právo požádat OSPOD o pomoc při zajištění práv a oprávněných zájmů dítěte či výkonu rodičovské zodpovědnosti.

Velice důležitým ustanovením, je ustanovení § 8 odst. 2, 3, a to zejména ve spojení s již shora citovaným ustanovením čl. 12 Úmluvy a ustanovení § 100 odst. 3 občanského soudního řádu, tedy „oprávnění dítěte vyjádřit se“.

V ustanovení § 8 je uvedeno:

(2) Dítě, které je schopno formulovat své vlastní názory, má právo pro účely sociálně-právní ochrany tyto názory svobodně vyjadřovat při projednávání všech záležitostí, které se ho dotýkají, a to i bez přítomnosti rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu dítěte. Vyjádření dítěte se při projednávání všech záležitostí týkajících se jeho osoby věnuje náležitá pozornost odpovídající jeho věku a rozumové vyspělosti. Při své činnosti bere orgán sociálně-právní ochrany v úvahu přání a pocity dítěte s přihlédnutím k jeho věku a vývoji tak, aby nedošlo k ohrožení nebo narušení jeho citového a psychického vývoje.

(3) Dítě, které je schopno s ohledem na svůj věk a rozumovou vyspělost posoudit dosah a význam rozhodnutí vyplývajících ze soudního nebo správního řízení, kterého je

účastníkem, nebo jde-li o rozhodnutí vztahující se k jeho osobě, obdrží od orgánů sociálně-právní ochrany informace o všech závažných věcech jeho osoby se týkajících.

1.3.1 Mezinárodní právo

K nejvýznamnějším právním normám – dokumentům, které se zabývají právním rámcem ochrany dětí, patří zejména Úmluva o právech dítěte a jednotlivé úmluvy přijaté Radou Evropy.

Úmluva o právech dítěte (dále jen „Úmluva“) byla přijata Organizací spojených národů, dne 20. listopadu 1989 v New Yorku, a dne 30. září 1990 byla ratifikována Českou a Slovenskou Federativní republikou, s účinností od dne 6. února 1991. Byla vydána ve sbírce zákonů jako Sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb. V preambuli Úmluvy je mimo jiné uvedeno:

„majíce na mysli že potřeba zabezpečení dítěti zvláštní péči byla zakotvena v Ženevské deklaraci práv dítěte z r. 1924 a v Deklaraci práv dítěte přijaté Spojenými národy v r. 1959 a uznána ve Všeobecné deklaraci lidských práv, v Mezinárodním paktu o občanských a politických právech (zejména v člancích 23 a 24), v Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech (zejména v článku 10) a ve statutech a příslušných dokumentech odborných organizací a mezinárodních organizací zabývajících se péčí o blaho dětí,

majíce na mysli, že jak je uvedeno v Deklaraci práv dítěte přijaté Valným shromážděním Organizace Spojených národů 20. listopadu 1959, „ dítě pro svou tělesnou a duševní nezralost potřebuje zvláštní záruky, péči a odpovídající právní ochranu před narozením a po něm“.

Úmluva obsahuje celkem 54 článků, které obsahují práva dětí, které se státy, které Úmluvu ratifikovaly, **zavazují dobrovolně dodržovat**. Jde o různá práva, od práva na život, zdraví a rozvoj dítěte, přes práva na svobodu myšlení, náboženství a svědomí až po práva dětí obviněných, obžalovaných či uznaných vinnými z porušení trestního práva.

Vzhledem k tématu této práce stojí za zmínku zejména ustanovení čl. 9 (dítě nesmí být oddělen od svých rodičů proti jejich vůli, jedině na základě soudního rozhodnutí; v jakémkoliv takovém řízení mají všechny dotčené strany právo zúčastnit se řízení a sdělit svoje stanovisko atd.), čl. 12, kde je uvedeno:

„1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečují dítěti, které je schopno formulovat své vlastní názory, právo tyto názory svobodně vyjadřovat ve všech záležitostech, které se jej dotýkají, přičemž se názorům dítěte musí věnovat patřičná pozornost odpovídající jeho věku a úrovni.

2. Za tímto účelem se dítěti zejména poskytuje možnost, aby bylo vyslyšeno v každém soudním nebo správním řízení, které se jej dotýká, a to buď přímo, nebo prostřednictvím příslušného orgánu, přičemž způsob slyšení musí být v souladu s procedurálními pravidly vnitrostátního zákonodárství.“

dále **čl. 18** (přijetí zásady, že rodiče mají společnou odpovědnost za výchovu a vývoj dítěte; závazek státu poskytnout rodičům k plnění tohoto úkolu pomoc, atd.), **čl. 19** (zajištění ochrany před jakýmkoliv tělesným či duševním násilím, urážením nebo zneužíváním, včetně sexuálního zneužívání, zanedbáváním nebo nedbalým zacházením atd.), **čl. 20** (právo dítěte dočasně nebo trvale svého rodinného prostředí na zvláštní pomoc a ochranu poskytnutou státem; právo na náhradní péči, atd.), **čl. 21** (povinnost států, aby v rámci osvojení dětí se v první řadě bral do úvahy zájem dítěte atd.) atd.

Evropská úmluva o právním postavení dětí narozených mimo manželství, byla přijata členskými státy Rady Evropy, dne 15. října 1975 ve Štrasburku, zveřejněná ve sbírce zákonů ČR, jako **Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 47/2001 Sb.**, přičemž v platnost vstoupila pro ČR dne 8. června 2001.

Evropská úmluva o výkonu práv dítěte, byla přijata členskými státy Rady Evropy, dne 25. ledna 1996 ve Štrasburku, zveřejněná ve sbírce zákonů ČR, jako **Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 54/2001 Sb.**, přičemž v platnost vstoupila pro ČR dne 1. července 2001.

Úmluva o pravomoci orgánů, použitelnosti práva, uznávání, výkonů a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí, byla přijata signatářskými státy dne 19. října 1996 v Haagu, zveřejněná ve sbírce zákonů ČR, jako

Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 141/2001 Sb., přičemž v platnost vstoupila pro ČR dne 1. ledna 2002.

1.3.2 Vnitrostátní právo

Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů, čl. 10 zajišťuje přednost ratifikovaných a mezinárodních smluv o lidských právech a svobodách, jimiž je ČR vázána před zákony.

Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů, obsahuje výčet základních práv a svobod, které jsou garantovány každému (všem „lidem“). V souvislosti se zaměřením mé práce stojí za zmínku citovat ustanovení čl. 32, který se věnuje ochraně rodiny a rodičovství,

- (1) Rodičovství a rodina jsou pod ochranou zákona. Zvláštní ochrana dětí a mladistvých je zaručena.*
- (2) Ženě v těhotenství je zaručena zvláštní péče, ochrana v pracovních vztazích a odpovídající pracovní podmínky.*
- (3) Děti narozené v manželství i mimo ně mají stejná práva.*
- (4) Péče o děti a jejich výchova je právem rodičů; děti mají právo na rodičovskou výchovu a péči. Práva rodičů mohou být omezena a nezletilé děti mohou být od rodičů odloučeny proti jejich vůli jen rozhodnutím soudu na základě zákona.*
- (5) Rodiče, kteří pečují o děti, mají právo na pomoc státu.*
- (6) Podrobnosti stanoví zákon.“*

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, upravuje v ustanovení §§ 1 – 29 manželství (vznik, podmínky uzavření, neplatnost a neexistenci manželství, vztahy mezi manžely, zánik manželství a rozvod), v ustanovení §§ 30 – 84 vztahy mezi rodiči a dětmi (rodičovskou zodpovědnost, výchovná opatření včetně svěřením dítěte do výchovy jiné osoby nebo pěstounské péče, určení rodičovství, osvojení, poručenství a opatrovnictví), v ustanovení §§ 85 – 103 výživné (vzájemnou vyživovací

povinnost rodičů a dětí, vyživovací povinnost mezi ostatními příbuznými, vyživovací povinnost mezi manžely, příspěvek na výživu a úhradu některých nákladů neprovdané matce a společná ustanovení), a v ustanovení §§ 104 - 108 závěrečná ustanovení.

Zákon č. 114/1988 Sb., o působnosti orgánů České socialistické republiky v sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů, upravuje a stanovuje orgánům státu (státní správy a samosprávy) jejich roli a jednotlivé úkoly na poli sociálního zabezpečení rodiny a dětí. Za základní článek zajištění sociálního zabezpečení je považována obec, kdy v ustanovení § 14 je stanoveno:

„Obec organizuje a poskytuje sociální péči občanům v rozsahu stanoveném tímto zákonem. Za tímto účelem ve spolupráci se státními orgány, občanskými sdruženími, církvemi, charitativními a jinými organizacemi a jednotlivci vyhledává občany, kteří potřebují sociální péči. Pokud poskytování služeb a dávek, které je třeba těmto občanům poskytnout, není v působnosti obce, upozorní na tyto občany obecní úřad obce s rozšířenou působností, popřípadě jim poskytnutí dávek a služeb zprostředkuje.“

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, je základní právní normou upravující poskytování a zajišťování sociálně-právní ochrany dětí, přičemž jeho základním principem je zájem a blaho dítěte. Tento zákon bude samostatně rozebrán v dalších částech této diplomové práce (viz níže).

Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a preventivní výchovné péči ve školských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů, se již podle svého názvu zabývá výhradně výkonem ústavní či ochranné výchovy. Podle § 2 odst. 1,2 se takovými zařízeními rozumí *„diagnostický ústav, dětský domov, dětský domov se školou, výchovný ústav a středisko výchovné péče“*. V ustanovení § 2 odst. 3 je uvedeno, že *„zařízení poskytují péči jinak poskytovanou rodiči nebo jinými osobami, kterým bylo dítě svěřeno do výchovy rozhodnutím příslušného orgánu, dětem s nařízenou ústavní výchovou nebo uloženou ochrannou výchovou“*. Podle ustanovení § 2 odst. 12 jsou do zařízení *„umísťovány děti s mentálním, tělesným, smyslovým postižením, s vadou řeči, popř. s více vadami, u nichž byla nařízena ústavní výchova nebo nařízeno předběžné opatření, pokud stupeň zdravotního postižení neodpovídá jejich umístění do ústavu sociální péče“*.

nebo do specializovaného zdravotnického zařízení.“ Neustrannou a nezávislou kontrolu nad činností takových zařízení (dodržováním právních předpisů) koná podle ustanovení § 39 odst. 1 „*pověřený státní zástupce státního zastupitelství, v jehož obvodu se zařízení nachází*“.

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů, s předchozím zákonem velmi úzce souvisí. Jde o právní normu trestněprávní, která komplexně upravuje jak instituty trestního práva hmotného (trestní odpovědnost, ukládaná opatření atd.), tak i instituty trestního práva procesního (přípravné řízení, řízení před soudem atd.). Tento zákon je vůči ostatním trestně právním normám (zákon č. 40/2007 Sb., trestní zákoník, a zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, trestní řád) v postavení přednostním (lex specialis), tzn. má absolutní přednost, ostatní právní normy trestního práva (lex generalis) se mohou použít jedině tehdy, pokud tato speciální právní norma některou oblast neupravuje.

V ustanovení § 1 odst. 1 je uvedeno, že „*Tento zákon upravuje podmínky odpovědnosti mládeže za protiprávní činy uvedené v trestním zákoně, opatření ukládaná za takové protiprávní činy, postup, rozhodování a výkon soudnictví ve věcech mládeže*“. Podle ustanovení § 10 odst. 1 lze mladistvému uložit pouze tato opatření „*výchovná opatření, ochranná opatření a trestní opatření*“. Výchovnými opatřeními (§ 15) jsou „*dohled probačního úředníka, probační program, výchovné povinnosti, výchovná omezení a napomenutí s výstrahou*“. Ochrannými opatřeními (§ 21) jsou „*ochranné léčení, zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty a ochranná výchova*“. Trestními opatřeními (§ 24) jsou „*obecně prospěšné práce, peněžité opatření, peněžité opatření s podmíněným odkladem výkonu propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty, zákaz činnosti vyhoštění, odnětí svobody odložené na zkušební dobu nebo odložené na zkušební dobu s dohledem a odnětí svobody nepodmíněně*“.

Zákon č. 108/2006, o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, jehož předmět úpravy je uveden v ustanovení § 1, kde je uvedeno:

„(1) *Tento zákon upravuje podmínky poskytování pomoci a podpory fyzickým osobám v nepříznivé sociální situaci (dále jen "osoba") prostřednictvím sociálních služeb*

a příspěvku na péči, podmínky pro vydání oprávnění k poskytování sociálních služeb, výkon veřejné správy v oblasti sociálních služeb, inspekci poskytování sociálních služeb a předpoklady pro výkon činnosti v sociálních službách.

(2) Tento zákon dále upravuje předpoklady pro výkon povolání sociálního pracovníka, pokud vykonává činnost v sociálních službách nebo podle zvláštních právních předpisů při pomoci v hmotné nouzi, v sociálně-právní ochraně dětí, ve školách a školských zařízeních, ve zdravotnických zařízeních, ve věznicích, v zařízeních pro zajištění cizinců a v azylových zařízeních“.

Zákon č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, ve znění pozdějších předpisů, kde v ustanovení § 1 je uvedeno, že *„Účelem tohoto zákona je stanovit, kterým právním řádem se řídí občanskoprávní, rodinné, pracovní a jiné podobné vztahy s mezinárodním prvkem, upravit právní postavení cizinců, jakož i stanovit postup československých justičních orgánů při úpravě těchto vztahů a rozhodování o nich a tím napomáhat mezinárodní spolupráci.“*

V ustanovení § 2, týkající se mezinárodních smluv je stanoveno, že *„Ustanovení tohoto zákona se použije, jen pokud nestanoví něco jiného mezinárodní smlouva, kterou je Československá socialistická republika vázána.“* Ze shora uvedených ustanovení je zřejmé, že rodinné vztahy s cizím prvkem je třeba posuzovat podle tohoto zákona. Tento zákon obsahuje ustanovení, která se vztahují k úpravě vztahů mezi manžely (§§ 19 – 22), vztahy mezi rodiči a dětmi (§§ 23 – 27) a opatrovnictví (§§ 28 – 31).

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „OSŘ“), který *„upravuje postup soudu a účastníků v občanském soudním řízení tak, aby byla zajištěna spravedlivá ochrana práv a oprávněných zájmů účastníků, jakož i výchova k zachování zákonů, k čestnému plnění povinností a k úctě k právům jiných osob“*, (§ 1). Ze shora uvedeného je zřejmé, že občanský soudní řád upravuje i soudní řízení ve věcech rodinněprávních. Zde stojí za zmínku zvláště ustanovení § 100 odst. 3 (postup soudu), kde je stanoveno, že *„V řízení jehož účastníkem je nezletilé dítě, které je schopno formulovat své názory, soud postupuje tak, aby byl zjištěn jeho názor ve věci. Názor nezletilého dítěte soud zjistí buď prostřednictvím jeho zástupce nebo příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dětí, anebo výsledkem dítěte; výsledek lze provést*

i bez přítomnosti rodičů nebo jiných osob zodpovědných za výchovu dítěte. K názoru dítěte soud přihlíží s přihlédnutím k jeho věku a rozumové vyspělosti“. Zde je na místě zdůraznit tu skutečnost, že toto ustanovení zákona vychází z ustanovení čl. 12 Úmluvy o právech dítěte (viz shora) a je promítnutím závazku České republiky do občanského soudního řízení. Výslechem dítěte se nezjišťuje skutečný stav věci, ale přání a názory dítěte na danou věc. Záleží na úvaze soudu, zda této možnosti využije, či zda využije jinou, méně traumatizující možnost zjištění názorů dítěte (např. prostřednictvím rodičů či orgánů sociálně-právní ochrany dětí).

1.4 Dílčí závěr

Již v klasickém římském právu nacházíme zmínky o rodinném právu, ačkoli v té době neexistovalo rodinné právo jako samostatné právní odvětví. Právní úprava rodinných vztahů v dějinách, tj. od zmiňovaného římského práva, které se stalo jedním z pramenů kanonického práva, přes tzv. období osvícenského absolutismu, až po současnost, prošla podstatnými změnami. Zakotvení rovnoprávnosti muže a ženy v manželství a rodině, a zrovnoprávnění dětí narozených mimo manželství, bylo velkým krokem kupředu.

Pojem „dítě (nezletilé dítě)“, rodičovská zodpovědnost, rodina, rozvod a rodinné právo budou vždy nejčastěji „skloňovanými“ slovy, jestliže budeme hovořit a postavení dítěte v procesu rozhodování o výkonu rodičovské zodpovědnosti při rozvodu rodičů. Za pomoci právních norem a odborné literatury byly tyto pojmy vysvětleny. Pojem dítě lze definovat různým způsobem. Z výše uvedeného vyplynulo, že nejrozšířenější oficiální definicí je ta, která se zabývá ochranou práv dítěte v zákoně o sociálně-právní ochraně dětí. Pojem práva a povinnosti rodičů k dětem byl v tzv. velké novele zákona o rodině nově definován jako „rodičovská zodpovědnost“. Ve stejném zákoně najdeme vysvětlení co rozumíme z právního hlediska rozvodem, ačkoli definice rozvodu v platném právním řádu není obsažena. Odkazem na odbornou literaturu je poukazováno na definici rodiny, kterou pro potřeby diplomové práce

nazýváme nukleární rodinou. Rodina je i ve dvacátém prvním století pro dítě nenahraditelnou institucí.

V úvodní kapitole jsem poskytla také přehled některých vybraných právních norem vnitrostátního i mezinárodního práva, které se zabývají právy a postavením nezletilých dětí.

2. Rozvod manželství s nezletilými dětmi

Český rozvodový proces zaznamenal zásadní změnu díky novele ZOR účinné od 1. srpna 1998. Zůstala zachována původní koncepce zákonné úpravy, zůstal tedy i zachován rozvod na základě prokázání existence tzv. kvalifikovaného rozvratu manželství. Existenci kvalifikovaného rozvratu svého manželství a jeho příčiny musí účastníci řízení o rozvod manželství prokázat. Je zde však jedno novum, a to, že tato výše zmíněná velká novela umožnila vedle „klasického modelu“ rozvodového řízení, aby se rozvádějící se manželé „dohodli“ na všem, co zákon o rodině požaduje. Jde o to, že potom nejsou účastníci řízení zatíženi břemenem dokazování kvalifikovaného rozvratu manželství a jeho příčin. Soud ze zákona považuje manželství za trvale a hluboce rozvrácené tak (uplatní se nevyvratitelná právní domněnka), že není již možné obnovit manželské soužití. Takové manželství rozvede bez jakéhokoli dalšího dokazování a zjišťování příčin rozvratu.

Dle současného platného řádu vedle sebe existují dva modely rozvodového řízení, a to:

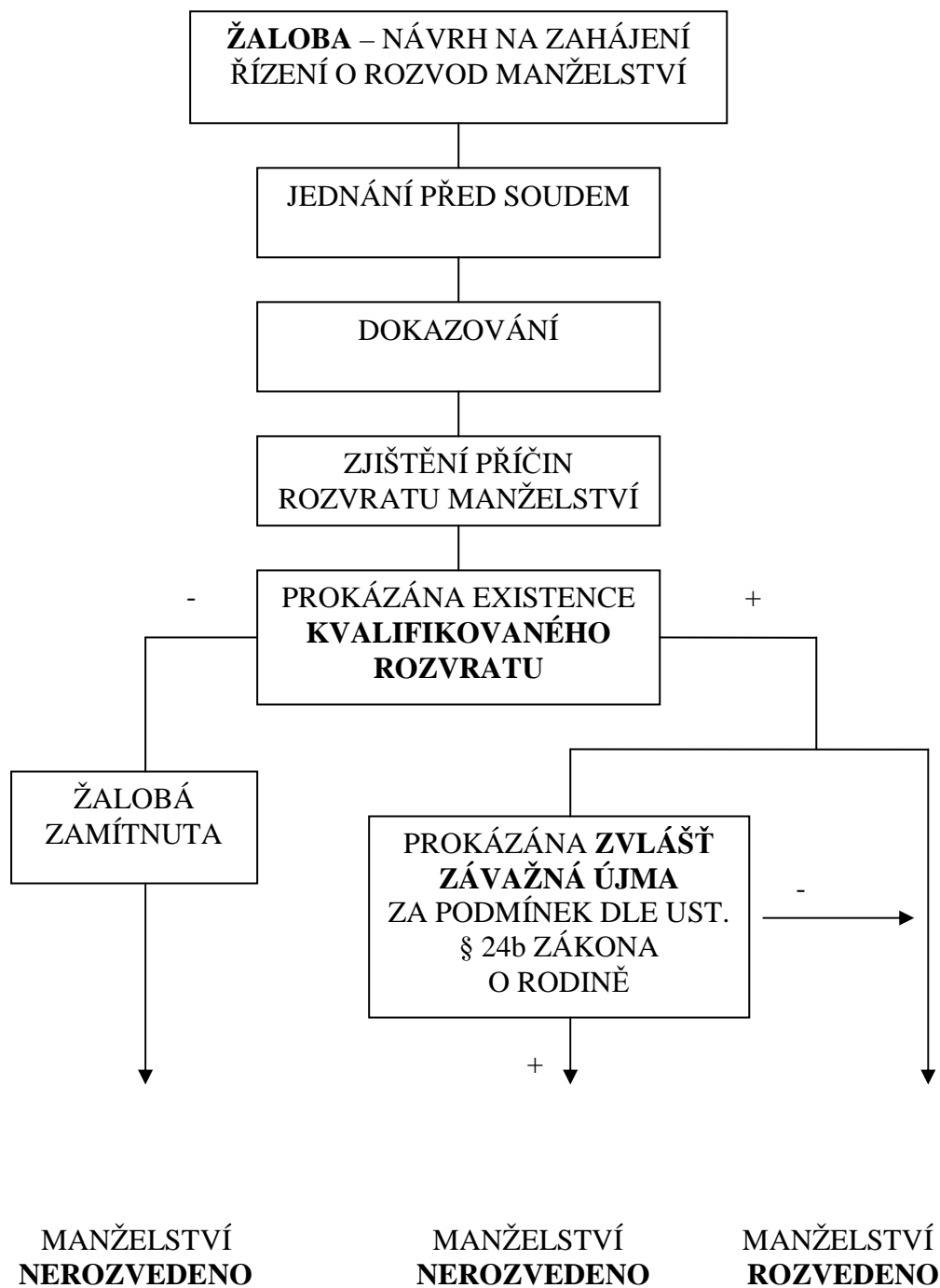
rozvod „**klasickou cestou**“ (Obr. č. 1 „Klasický rozvod“¹⁷), který bývá označován jako „**sporný rozvod**“ a rozvod „**dohodou**“ (Obr. č. 2 „Rozvod dohodou“¹⁸), který bývá též označován jako „**nesporný rozvod**“. Jak je uvedeno v jiné části diplomové práce také obecněji označován tento „nesporný rozvod“ jako „**slušný rozvod**“.

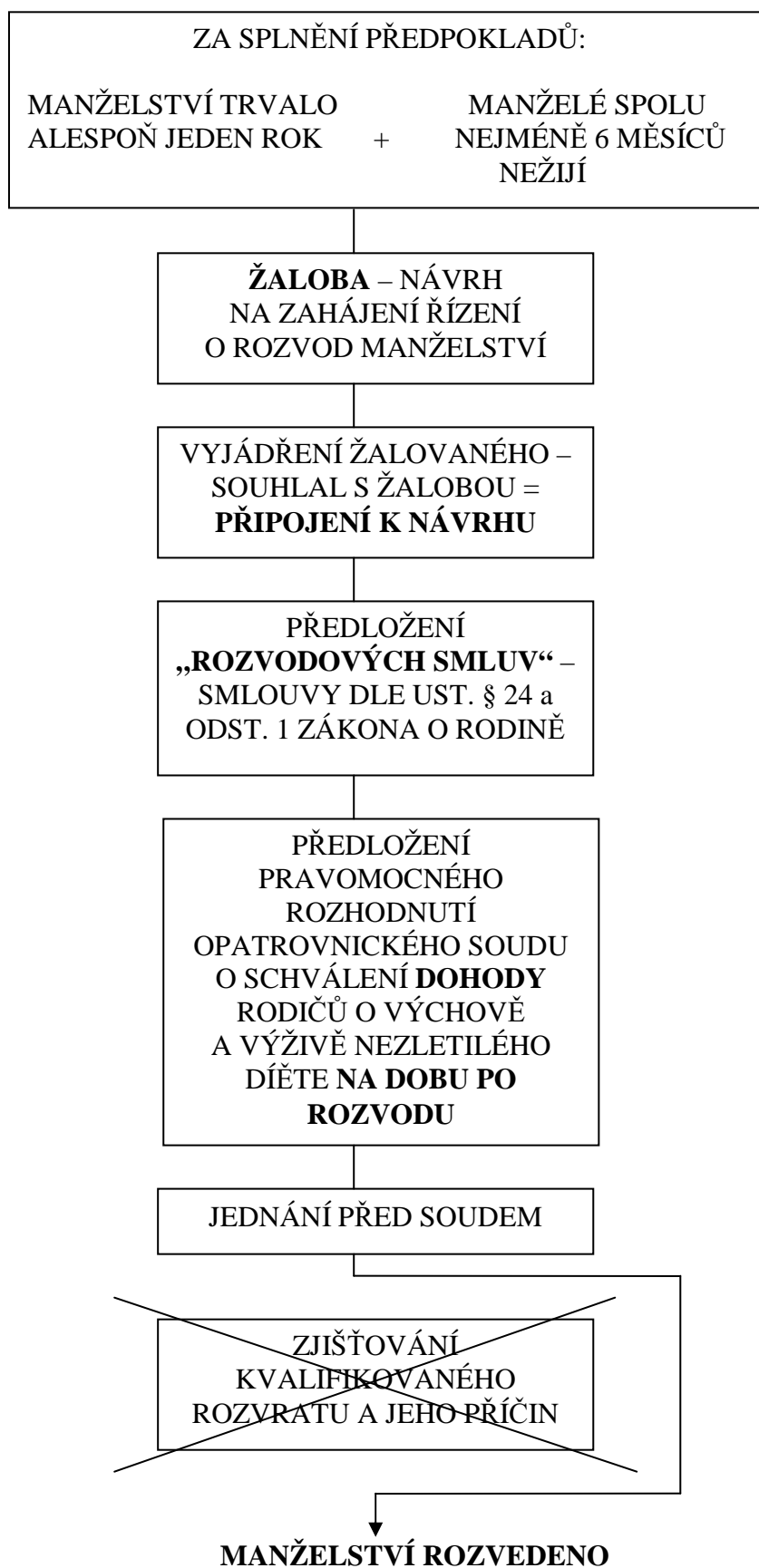
¹⁷ Průchová, B., Slušný rozvod, 1. vydání, Brno: Era, 2002, s. 29

¹⁸ Průchová, B., Slušný rozvod, 1. vydání, Brno: Era, 2002, s. 31

Obr. č. 1 „Klasický rozvod“

Obr. č. 2 „Rozvod dohodou“

K ucelenému pohledu na rozvodový proces je nezbytné doplnit další způsob rozvodu, a to **“rozvod ztížený“** (též označován jako **„tvrdostní klauzule“**).¹⁹ Ačkoli je v řízení o rozvod manželství prokázána existence kvalifikovaného rozvratu manželství, což je základní podmínka pro vydání rozhodnutí o tom, že se manželství rozvádí, soud manželství nerozvede. Tato právní úprava dává soudu možnost, aby se zřetelem na výjimečné situace mohl spravedlivě rozhodnout. Půjde o situaci, kdy použití tohoto ustanovení bude vyjadřovat mravní postoj společnosti a chránit toho z manželů, který se důvodně a oprávněně rozvodu brání. I v těchto případech bude dbáno zásady, že manželství nelze rozvést pro rozpor se zájmy nezletilých dětí, danými zvláštními důvody.²⁰

Uvedením systematického přehledu a rozdělení možných postupů rozvodového řízení **bylo nezbytné**, abychom se mohli vrátit zpět k podstatě této diplomové práce, a to současnému postavení nezletilého dítěte v procesu rozhodování o výkonu rodičovské zodpovědnosti při rozvodu rodičů.

2.1 Dvoufázové rozvodové řízení

Zásadní změna mající vliv mj. na délku rozvodového procesu a způsob rozvodu, kterým bude trvání manželství ukončeno, je změna po procesní stránce. Do doby účinnosti novely ZOR, tj. do 1. srpna 1998, probíhalo pouze jedno řízení, v rámci kterého se řešila jak otázka, komu z rodičů budou svěřeny děti do výchovy a jak vysoké výživné bude platit druhý z rodičů, tak prokázání tzv. kvalifikovaného rozvratu v manželství a zjišťování příčiny rozvratu; tato výše uvedená novela ZOR **rozdělila rozvodové řízení do dvou fází.**

---

¹⁹ Upraven v ustanovení § 24b zákona o rodině, vyjadřuje jakousi výjimku z koncepce právní úpravy rozvodu manželství

²⁰ Holub, M., Nová, H., Hyklová, J., Zákon o rodině, 7. vydání, Praha: Linde, 2005, s. 47

Takže, nově musí rozvádějící se manželé absolvovat řízení u soudu, který se zabývá výlučně péčí o nezletilé děti (dále jen „opatrovnický soud“) a řízení u rozvodového soudu, který se zabývá „pouze“ vztahem mezi manžely, tedy zjišťuje onen kvalifikovaný rozvrat, případně další skutečnosti, které mohou mít vliv na vydání rozsudku o rozvodu manželství.

Shrneme-li výše uvedené informace, vyplývá z nich, že pokud chceme učinit krok směřující k rozvodu, je třeba **nejdříve odpovědět na otázku**, zda se z manželství narodily děti a zda jsou v době, kdy by mělo být rozvodové řízení zahájeno, nezletilé (tj. děti mladší 18-ti let).

Jestliže na obě otázky odpovíme kladně (a pro účely této diplomové práce je toto konstatování zásadní), pak celý rozvodový proces bude probíhat ve dvou samostatných (Obr. č. 3 „Rozvodový proces“²¹) a na sebe navazujících fázích:

1. opatrovnické řízení

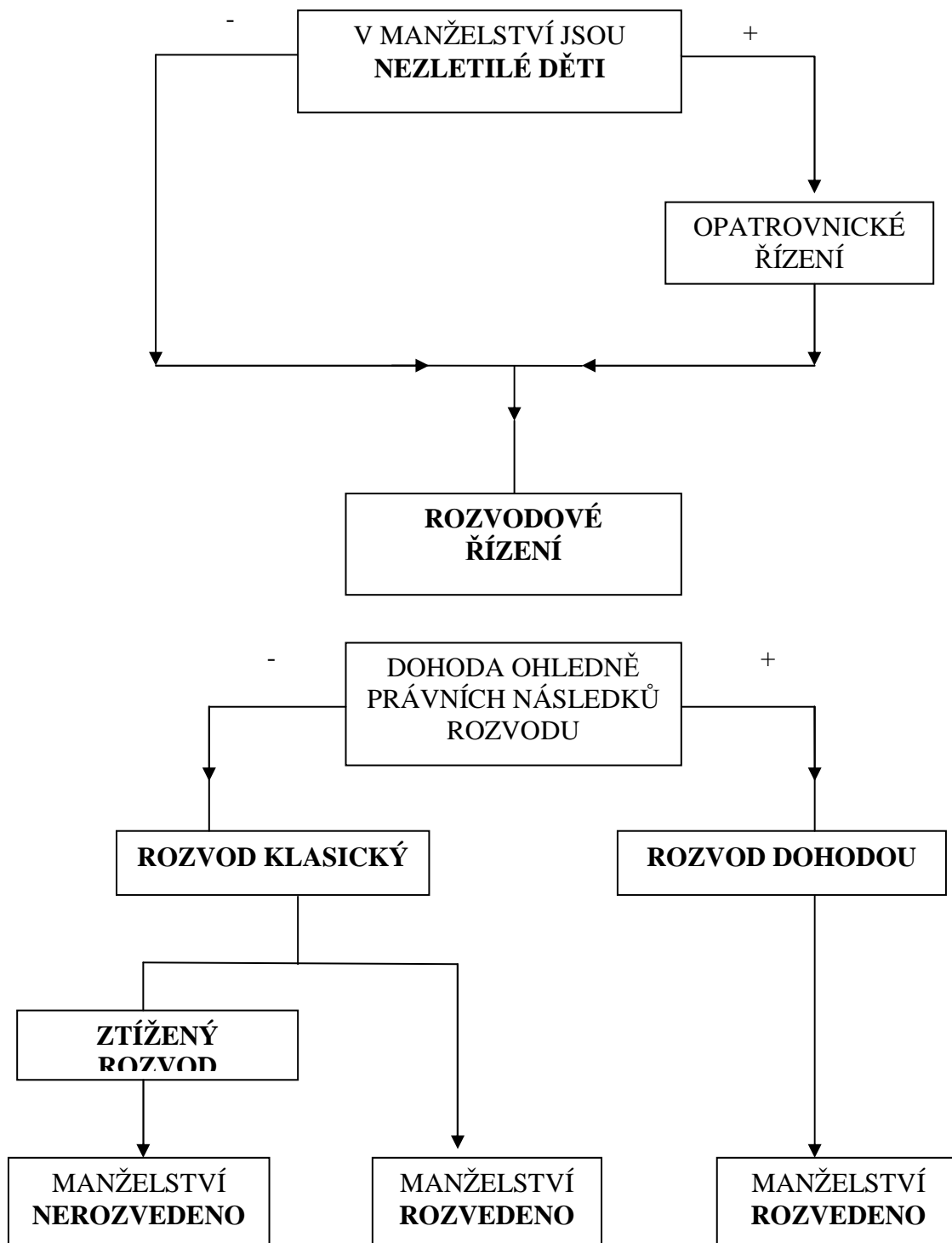
2. rozvodové řízení v užším slova smyslu

Řízení před opatrovnickým soudem (řízení ad 1) musí vždy časově předcházet řízení před soudem rozvodovým (řízení ad 2).

---

²¹ Průchová, B., Slušný rozvod, 1. vydání, Brno:Era, 2002, s. 6

Obr. č. 3 „Rozvodový proces“

2.2 Řešení výchovy dětí po rozvodu

Bylo již zmíněno v této diplomové práci prostřednictvím citací, že základním právem dítěte podle ústavních i mezinárodních dokumentů je právo na péči obou rodičů a že při rozhodování soudu musí být respektováno toto právo dítěte a udržování pravidelného osobního styku s nimi. Pro upřesnění a doplnění dodávám, že taktéž musí být respektována práva rodičů na péči a výchovu svého dítěte, s důrazem především na práva druhého rodiče, kterému nebude dítě svěřeno do péče.²² Svěření do výchovy je upraveno v § 26 ZOR. Soud rozhodnutím určí, zda bude dítě svěřeno do výchovy některého z rodičů, do střídavé nebo společné výchovy rodičů. Opět je třeba zdůraznit, tak jak to činí samotné výše zmíněné ustanovení, že rozhodnutí o úpravě práv a povinností rodičů k dítěti je nutno vydat před rozhodnutím o rozvodu manželství.²³ Významnou změnou, kterou novela ZOR z roku 1998 přinesla, je možnost rozhodnout o svěření nezletilého dítěte do společné nebo střídavé výchovy obou rodičů.

Svěření dítěte do výchovy jednoho z rodičů je nejčastěji používaná varianta svěření do výchovy. Zatímco dítě zůstává s jedním z rodičů, druhý má právo na styk s dítětem. Ten je buď upraven dohodou rodičů, nebo soudním rozhodnutím. V tomto případě zůstává rodičovská zodpovědnost rodiče nezměněná. Svěření do výchovy vyjadřuje pouze „kdo z rodičů bude s dítětem žít ve společné domácnosti, osobně o něj pečovat a rozhodovat v běžných denních záležitostech dítěte“.²⁴

Střídavá péče znamená, že dítě bude svěřeno v určitém přesně vymezeném časovém období do výchovy jednoho rodiče a v dalším časovém období do výchovy druhého rodiče. Soud současně vymezí práva a povinnosti obou rodičů v těchto střídajících se časových úsecích. Kladné poznatky a zkušenosti přinesla soudní práce se střídáním výchovy po měsících, je však možno dohodnout delší i kratší časové intervaly. Měsíční časová období se jeví jako optimální též vzhledem k dávkám státní sociální podpory, má-li na jejich poskytnutí rodina nárok.

---

²² Pojmy „výchova“ a „péče“ jsou v praxi používány jako synonyma

²³ Holub, M., Nová, H., Hyklová, J., Zákon o rodině, 7. vydání, Praha: Linde, 2005, s. 51

²⁴ Hrušáková, M. a kol. Zákon o rodině: komentář, 2. vydání, Praha: C. H. Beck, 2001, s.82

Svěření dítěte do střídavé péče rodičů nesmí být ústupkem jejich vzájemné rivality, ale vyjádřením kvalitního a pozitivního vztahu obou rodičů k dítěti a téhož vztahu dítěte k oběma rodičům. Toto řešení má být obrazem postulátu **společné odpovědnosti** za další osud dítěte, **rovnoprávnosti rodičů** při výchově i v době po rozvodu a **přání dítěte** udržovat stálý a častý kontakt s oběma svými rodiči. Podmínkou je nepochybně společná vůle rodičů, popř. dítěte po takové úpravě. Každý z rodičů si musí být vědom výchovných kvalit druhého rodiče a jeho nepostradatelnosti pro další výchovu dítěte. Svěření dítěte do střídavé výchovy obou rodičů má své přednosti, ale také svá rizika a mělo by být chápáno pouze jako jeden ze způsobů hledání a ověřování optimální cesty, jak zajistit současné právo dítěte žít s oběma svými rodiči a být jimi vychováváno, a současně právo rodičů na plný a hodnotný výkon jejich rodičovské zodpovědnosti.²⁵

Posouzení nevýhod tohoto řešení by určitě vyžadovalo další podrobnější a důkladnější zkoumání, ale již nyní dle mého názoru nevýhodou může být např. nestálost, nejistota a nadměrná stresovost pro dítě. Je třeba si uvědomit, že rodinná situace v tomto období je složitá a pouze tolerance, vyspělost, dostatečná emoční inteligence a dobrá vůle všech zúčastněných může přispět k tomu, aby tento způsob úpravy nastal.

Odlišné řešení situace představuje **pojem „společná výchova“**. Z poznatků praxe vyplývá, že řada nesezdaných rodičů, popř. i rodičů po rozvodu jejich manželství, zůstává i nadále v určité formě společného soužití: společně bydlí, společně uhrazují část svých potřeb a zejména společně pečují i nadále o své nezletilé děti. Jeden z nich např. zajišťuje školní záležitosti dítěte, jeden sportovní aktivity, někdo výuku jazyků, jiný hudební vzdělávání nebo jiné mimoškolní činnosti, oba rodiče se dělí o zajišťování materiálního zázemí, jako je vaření, úklid, péče o prádlo, dále na zajištění lékařské péče atp. Za těchto okolností, při shora uvedené formě soužití se nejeví jako účelné dítě svěřit do výchovy pouze jednomu z rodičů a druhého tak právně omezit ve výkonu jeho rodičovské zodpovědnosti, když fakticky výkon práv a povinností z tohoto vztahu vyplývající zůstává u obou rodičů přibližně stejný.

---

²⁵ Holub, M., Nová, H., Hyklová, J., Zákon o rodině, 7. vydání, Praha: Linde, 2005, s. 51

Také tento způsob úpravy výchovných poměrů dítěte posiluje pocit společné odpovědnosti rodičů, jejich opravdový a seriózní zájem o dítě. Je jednou z cest jak omezit negativní důsledky rozdělovacích tendencí, které jsou téměř vždy s rozvodovou nebo porozvodovou situací spojeny. Konečně také tento způsob úpravy přispívá k zajištění práva dítěte na výchovu ze strany obou rodičů a práva rodičů v co nejširší míře se podílet na ovlivňování a spoluvytváření osudu svého dítěte.²⁶ S tímto názorem nelze než souhlasit, pokud to ovšem opravdu vyhovuje všem zúčastněným stranám. Snad jen připomínka, já jsem se dosud s rozhodnutím o společné výchově nesetkala, neznám nikoho v tomto směru. Snad proto, že by samotné rozvodové řízení nemělo význam, pokud by se prakticky nic nezměnilo a navíc by se rodiče nezletilého dítěte byli schopni na všech záležitostech dohodnout.

Lze hovořit o stěžejním **kritériu pro rozhodování o nezletilém**, což je zájem dítěte. Tento zájem je konkretizován v čl. 3 Úmluvy, kdy ... *“zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoliv činnosti týkající se dětí...“*. Samotný pojem „zájem dítěte“ je neurčitý, a tak se domnívám, že naplnění tak závisí na úvaze soudce.

2.3 Dílčí závěr

Smyslem vyčlenění řízení o úpravě výchovy a výživy nezletilých dětí **do samostatného řízení** v rámci celého rozvodového procesu je především **ochrana zájmu nezletilých dětí**. Hovoříme o tzv. dvoufázovém rozvodovém řízení.

Další část této kapitoly popisuje otázky úpravy výchovy – svěření dítěte do výchovy jednoho z rodičů, střídavou péčí a společnou výchovu. Zákonná kritéria pro rozhodnutí o svěření do výchovy nalezneme v ustanovení § 26 odst. 4 a 5 ZOR, kdy rozhodnutí musí být učiněno také s ohledem na osobnost dítěte, jeho vlohy, schopnosti a vývojové možnosti a se zřetelem na životní poměry rodičů.

---

²⁶ Holub, M., Nová, H., Hyklová, J., Zákon o rodině, 7. vydání, Praha: Linde, 2005, s. 52

Je třeba však zdůraznit, s ohledem na výše citovaná a zmiňovaná fakta, že posuzování je komplexní, zkoumá se citová orientace a zázemí dítěte, výchovné schopnosti a odpovědnost rodičů, stabilita budoucího výchovného prostředí, schopnost rodičů dohodnout se na výchově s druhým rodičem, nelze přehlédnout citové vazby dítěte na sourozence, prarodiče a další příbuzné a v neposlední řadě záleží na hmotném zabezpečení ze strany rodiče včetně bytových poměrů. Soud též musí vzít v úvahu, kdo dosud kromě řádné péče o dítě dbal o jeho výchovu po stránce citové, rozumové a mravní.

Splnění všech těchto kritérií (a to nejsou zdaleka všechna, která je třeba splnit) je opravdu složitý proces a v této souvislosti vyvstávají další nezodpovězené otázky, které však nebudou v této diplomové práci zodpovězeny, neboť by si zasloužily velmi podrobné a dlouhodobé zkoumání a vyvození, potažmo formulování závěrů z takového výzkumu zvlášť. Kladu si v této chvíli pouze jedinou otázku, ačkoli jsem si stoprocentně jistá, že odpověď na ni neexistuje: Už se někdy podařilo rozhodnout soudci tak, aby všichni zúčastnění byli s verdiktem soudu v konečném důsledku spokojeni? Statistika není dostupná, průzkum k této problematice se mi, bohužel, nepodařilo získat.

3. Postavení dítěte v opatrovnickém řízení

Opatrovnické řízení (Obr. č. 4 „Opatrovnické řízení“²⁷) odborně označujeme jako řízení o výkon rodičovské zodpovědnosti k nezletilému či nezletilým dětem. Pro neprávnicka lze jednodušším a srozumitelnějším způsobem říct, že jde o řízení o úpravě výchovy a výživy nezletilého či nezletilých dětí. Je řízením, které může být zahájeno tzv. bez návrhu, a to tehdy, jestliže rodiče nezletilého dítěte nežijí spolu a nedohodnou se o úpravě výchovy a výživy dítěte. Takové řízení může zahájit sám soud na podnět např. orgánu sociálně-právní ochrany dítěte. V tomto případě jde o nižší počet zahájených řízení.

3.1 Návrh na zahájení opatrovnického řízení

Ve většině případů je řízení zahájeno tzv. na návrh, a to některého z rodičů nezletilého dítěte. Rodič svým písemným podáním u příslušného soudu dá podnět k zahájení opatrovnického řízení. Upravit otázku výchovy a výživy nezletilého dítěte je možné za splnění výše uvedeného předpokladu (rodiče spolu nežijí a nejsou schopni se dohodnout) nejen pro dobu po rozvodu manželství, ale i pro dobu trvání manželství.

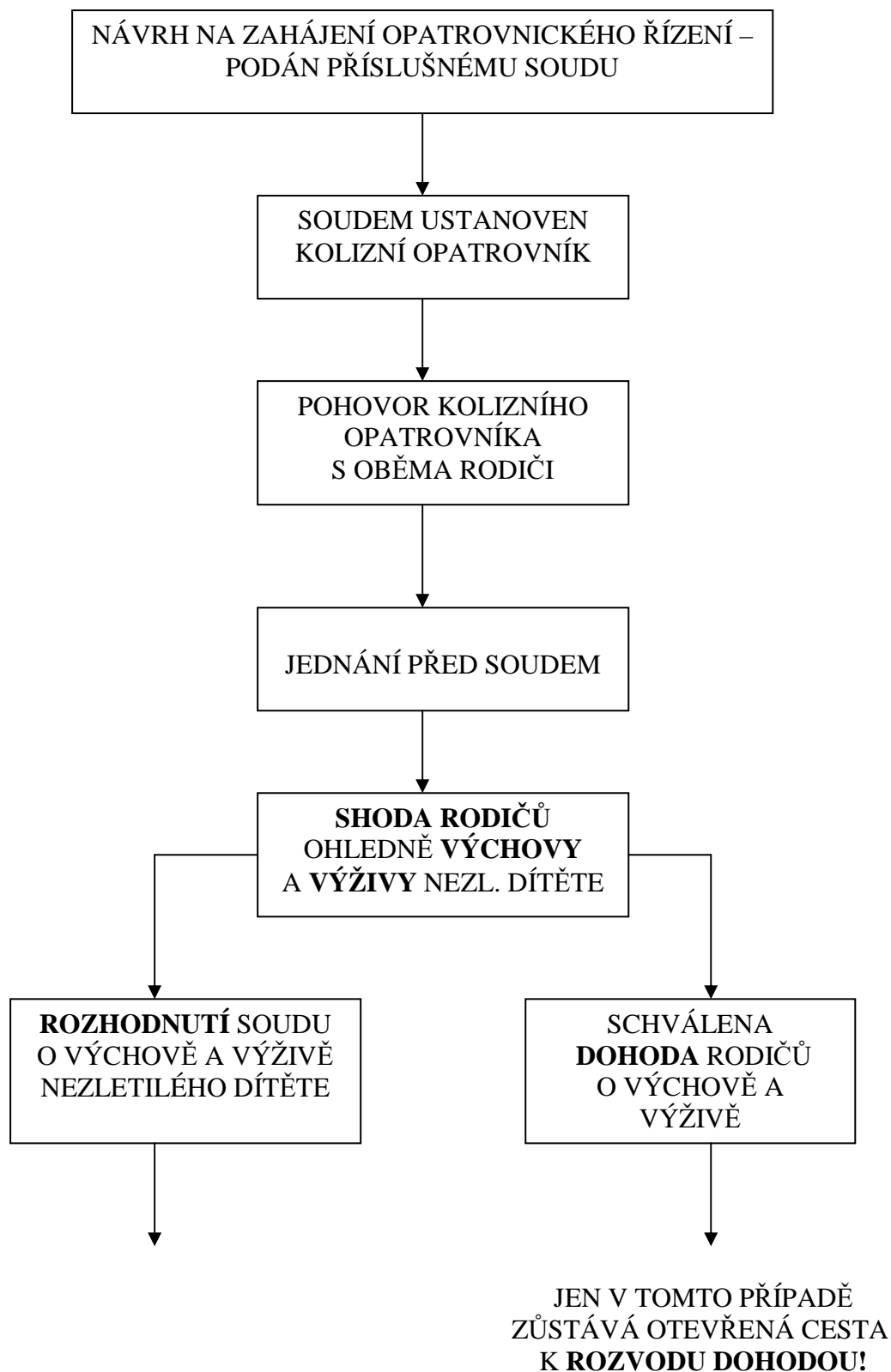
Zejména v případech, kdy je evidentní, že se manželé nedohodnou na všech otázkách souvisejících s rozvodem, zejména nebude-li zájem o rozvod manželství ze strany obou manželů, pak je praktické, aby samotný návrh na zahájení opatrovnického řízení směřoval k úpravě výchovy a výživy nezletilého dítěte na dobu jak po rozvodu, tak i na dobu do rozvodu. Pokud se rozhodli – nebo ještě lépe i s druhým manželem dohodli – nechat rozvést své manželství, ze kterého se narodily (dosud nezletilé) děti, je nezbytné v první řadě podat návrh na zahájení opatrovnického řízení.²⁸

---

²⁷ Průchová, B., Slušný rozvod, 1. vydání, Brno: Era, 2002, s. 13

²⁸ Průchová, B., Slušný rozvod, 1. vydání, Brno: Era, 2002, s. 10

Obr. č. 4 „Opatrovnické řízení“

Návrh na zahájení opatrovnického řízení je třeba podat u soudu „...v jehož obvodu má nezletilé dítě na základě dohody rodičů nebo rozhodnutí soudu, popřípadě jiných rozhodujících skutečností, své bydliště...“ (ust. § 88 písm. c OSŘ). Jedná se tedy fakticky o místo, kde se dítě trvale zdržuje, kde žije buď stále s oběma rodiči, nebo po odchodu jednoho z rodičů ze společné domácnosti žije s druhým z rodičů. Je třeba zdůraznit, že v tomto „nesporném řízení“ vždy vystupuje ještě tzv. **kolizní opatrovník**, který je usnesením příslušného soudu ustanoven orgán sociálně-právní ochrany dítěte fungující u okresního úřadu v místě bydliště nezletilého dítěte (§ 4 zákona o sociálně-právní ochraně dětí)²⁹.

Ten zastupuje nezletilé dítě, ačkoli zákonným zástupcem nezletilého dítěte jsou vždy jeho rodiče, zde jimi nemůže být dítě zastoupeno. V tomto konkrétním řízení totiž tito stojí „proti sobě“. Vzniká tu tedy „kolize“, a ta jim brání jejich nezletilé dítě zastupovat.

3.2 Kolizní opatrovník

Úkolem kolizního opatrovníka v tomto řízení je **ochrana práv a zájmů** nezletilého dítěte.

Ustanovení § 1 zákona o sociálně-právní ochraně dětí říká, že:

„1. Sociálně-právní ochranou dětí se rozumí zejména:

- a) ochrana práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu,
- b) ochranu oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění,
- c) působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny

2. Nedotčeny zůstávají zvláštní právní předpisy, které upravují též ochranu práv a oprávněných zájmů dítěte.“

---

²⁹ Zákon č. 359/1999 Sb. ve znění pozdějších předpisů

Předvolání a jednání u orgánu sociálně – právní ochrany dítěte bude vždy předcházet nařízení jednání před soudem.

O ustanovení konkrétního úřadu – OSPOD, obdrží oba rodiče usnesení o tomto ustanovení. Oba rodiče si kolizní opatrovník předvolává ještě před jednáním, a je-li to dle jeho uvážení a situace třeba, předvolá si i nezletilé dítě na pohovor. Kolizní **opatrovník musí vypracovat zprávu**, a to na základě provedeného pohovoru, případně šetření v místě bydliště. Tuto zprávu předkládá opatrovnickému soudu jako vyjádření k řízení zahájenému na návrh některého nebo obou rodičů. Kolizní opatrovník ve své písemné zprávě navrhuje soudu vydat rozhodnutí, které dle jeho šetření bude nejvíce v zájmu dítěte.

V mnoha případech to může být právě kolizní opatrovník, který rozvádějícím se rodičům pomůže dospět k dohodě o výchově a výživě jejich nezletilého dítěte. Zda je pro samotné nezletilé dítě vždy nejméně bolestivým výsledkem rozchodu jeho rodičů však statisticky dokázat nemůžeme.

3.3 Průběh opatrovnického řízení

Opatrovnické řízení může v zásadě probíhat dvěma způsoby – **dohoda** vs. **ne-dohoda**. Jako první způsob řešení otázky týkající se opatrovnického řízení uvádím ten, který se jeví ze strany rodičů odpovědnější.

Rodiče se dohodnou na tom, komu bude nezletilé dítě svěřeno (výchova) a zároveň jsou schopni dohody o výši výživného, které bude pravidelně měsíčně přispívat ten z rodičů, který nebude mít nezletilé dítě ve své péči (výživa). V takovém případě většinou není důvod k soudní úpravě styku nezletilého dítěte s rodičem, neboť rodiče jsou schopni se dohodnout i na této otázce týkající se dětí. V tomto případě je rozhodnutí soudu o svěřením do výchovy nahrazeno dohodou. Dohoda o úpravě výkonu rodičovské zodpovědnosti může být uzavřena pouze mezi rodiči.

Soud je povinen posoudit, jestli je tato dohoda plně v souladu se zájmem nezletilého dítěte a rodiči navrhované řešení je pro jejich dítě řešením nejlepším. Tímto problémem se dále budu ve své diplomové práci zabývat v jiných kapitolách. Pro rozhodování soudu o schválení dohody rodičů platí stejné zásady jako pro rozhodování soudu o výchově a výživě nezletilého dítěte.

Rozhodnutí o schválení dohody rodičů musí být podloženo **náležitým zjištěním stavu věci** (§ 120 odst. 1, § 153 odst. 1 OSŘ). Pokud v rámci opatrovnického soudu nejsou rodiče schopni dohody, uzavírají si cestu k tzv. slušnému rozvodu.

Dohoda rodičů ve smyslu ustanovení § 50 odst. 2 a § 26 odst. 3 ZOR nemá povahu soudního smíru (§ 99 OSŘ), o jejím schválení rozhoduje soud rozsudkem, proti němuž je možno podat odvolání.³⁰

Pokud se rodiče **nejsou schopni dohodnout** ohledně další výchovy nebo výživy (postačí totiž jen jedna z těchto dvou otázek), bude opatrovnické řízení nejen časově náročnější, ale lze předpokládat, že ačkoli opatrovnický soud po složitém dokazování rozhodne, bude se druhý z rodičů tímto rozhodnutím cítit ukřivděn. S největší pravděpodobností pak proti rozhodnutí podá odvolání. Řízení se prodlouží a přinese sebou i odklad řízení o rozvod manželství.

Tento proces spolu s výsledky studií zabývajících se rozvodovými situacemi vybízí k zamyšlení, kde začít zmírnění negativního dopadu na dítě – třeba účelnou a erudovanou pomocí rodičům formou poradenství, terapeutické podpory či porozvodové **mediace**.

Odborník s výcvikem a zkušenostmi má možnost zachytit rodiče ve fázi emoční bouře, načasovat poskytování informací o dopadech jejich jednání na děti, poskytnout nadhled a neutralitu vůči oběma stranám, a tím předejít nebo zmírnit eskalaci konfliktu.

---

³⁰ Holub, M., Nová, H., Hyklová, J., Zákon o rodině, 7. vydání, Praha: Linde, 2005, str. 54

Není však vyloučeno, že během řízení může mezi rodiči k dohodě dojít. Z praxe jsou známy případy, kdy pouze běh času napomohl tomu, aby mezi rozvádějícími se manžely (rodiči nezletilého dítěte) došlo k dohodě již v první fázi rozvodového procesu, tedy v průběhu opatrovnického řízení. Je třeba si uvědomit, že zmírníme především negativní důsledky pro dítě. A to by mělo být vždy prioritou

Alarmující čísla rozvodovosti v České republice jen dokreslují vážnost situace a problému, na který je v diplomové práci poukazováno.

Není cílem této diplomové práce jakákoli analýza rozvodovosti v České republice. Avšak statistiku nelze obelstít – téměř každé druhé manželství u nás končí rozvodem. Data jsou alarmující, zvláště pokud si uvědomíme ten vysoký počet nezletilých dětí, jejichž postavení v tomto procesu jim bylo určeno, a role, kterou si samy dobrovolně nezvolily, jim byla „přidělena“.

3.4 Výslech nezletilého u opatrovnického soudu a jeho váha

Slyšení nezletilého dítěte před opatrovnickým soudem je závažná a emočně náročná problematika. Soudci, pracovníci OSPOD, právní zástupci, kliničtí a poradenští psychologové, soudní znalci (z oborů psychologie a psychiatrie) a rodiče jsou účastníci opatrovnických řízení. A tito všichni mají **určitý pohled** na problematiku výslechu nezletilého dítěte u opatrovnického soudu. Možná, že zájem některých z účastníků opatrovnického řízení je pouze okrajový. Od výběru tématu na svoji diplomovou práci jsem intenzivně shromažďovala názory laické veřejnosti k této problematice, osobně jsem byla účastníkem ohnivých debat na toto téma, které byly ukončeny s různými závěry. Odbornou literaturu, zaměřenou na problematiku výslechu nezletilého dítěte před soudem jsem hledala jen velmi těžce. I z tohoto zjištění je zřejmé, jak obtížné je řešení této otázky v praxi.

Má-li soud pochybnosti o některých údajích v listinném materiálu (soudním spisu), nebo o tom, co mu účastníci anebo další osoby v rámci opatrovnického řízení

(znalci – psychologové a psychiatři, sociální pracovníci sdělili, **může k výsledku předvolat i nezletilého**. Soudci to obvykle **nedělají rádi a nerealizují to často**. U dítěte se dají očekávat spíše nepříjemné zážitky, což je samozřejmě nevhodné a může to následně způsobit více škody než užitku, Na druhé straně to neplatí všeobecně pro všechny nezletilé děti, a je tedy třeba přistupovat k tomuto úkonu po komplexním zvážení všech okolností případu³¹.

Vyvstanou před námi úskalí, kterých není rozhodně málo. Tato úskalí mohou být zrádná, a proto je třeba je připomenout.

Vzpomeňme, že v současně platném ZOR je v části druhé, hlavě první, věnované rodičovské zodpovědnosti v § 31 odst. 3 zakotveno: „*Dítě, které je schopno s ohledem na stupeň svého vývoje vytvořit si vlastní názor a posoudit dosah opatření jeho se týkajících, má právo obdržet potřebné informace a svobodně se vyjadřovat ke všem rozhodnutím rodičů týkajících se podstatných záležitostí jeho osoby a být slyšeno v každém řízení, v němž se v takových záležitostech rozhoduje.*“³²

Ustanovení se opírá o článek 12 Úmluvy, která je na základě sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí České a Slovenské Federativní Republiky č. 104/1991 Sb. součástí našeho ústavního pořádku, a tedy je nadřazená zákonům a dalším právním normám nižší právní síly. Podle tohoto článku se tehdejší stát, jehož jedním ze dvou právních nástupců se stala Česká republika, zavázal „*zabezpečit dítěti, které je schopno formulovat své vlastní názory, právo tyto názory svobodně vyjadřovat ve všech záležitostech, které se jej dotýkají, přičemž se názorům dítěte musí věnovat patřičná pozornost odpovídající jeho věku a úrovni.*“. Kromě toho se podle citované úmluvy „*dítěti zejména poskytuje možnost, aby bylo vyslyšeno v každém soudním nebo správním řízení, které se jej dotýká, a to buď přímo, nebo prostřednictvím zástupce anebo příslušného orgánu, přičemž způsob slyšení musí být v souladu s procedurálními pravidly vnitrostátního zákonodárství*“.

---

³¹ Bakalář, E., Novák, D., Warshak, R. A., Slyšení nezletilého dítěte před opatrovnickým soudem, 1. vydání, Praha: Triton, 2008, s. 7

³² Ustanovení § 31 odst. 3 zákona č. 94/1963 Sb. o rodině ve znění pozdějších předpisů

nezletilého dítěte před soudem bylo původně upraveno v OSŘ, kde ovšem v současné době v ustanovení § 178 odst. 2 nalezneme odkaz na názor orgánu vykonávající sociálně-právní ochranu dětí stran vhodnosti a účelnosti navržených nebo zamýšlených opatření.

V současnosti je samotný výslech nezletilého dítěte upraven v ustanovení § 100 odst. 3 OSŘ. Ten říká, že „v řízení, jehož účastníkem je nezletilé dítě, které je schopno formulovat své názory, soud postupuje tak, aby byl zjištěn jeho názor ve věci.“ Výslechem dítěte se nezjišťuje skutkový stav věci, ale jeho názory a přání, to je třeba znovu důrazně připomenout. Názor nezletilého dítěte též soud zjišťuje prostřednictvím rodiče nebo již zmíněného kolizního opatrovníka, anebo přímo výslechem dítěte. Tento výslech lze provést i bez přítomnosti ostatních účastníků řízení, rodiče nevyjímaje. Zjištěný názor pak soud podrobí hodnocení. K názoru dítěte soud přihlíží s přihlédnutím k jeho věku a rozumové vyspělosti³³. Kromě toho, výslech nezletilého dítěte není výslechem svědka³⁴, ale odpovídá výslechu účastníka, jak ho v tom to případě deklaruje ustanovení § 131 OSŘ. Dítě je účastníkem řízení, byť účastníkem nezletilým (nepodléhajícím kupříkladu sankcím za chování u takového slyšení).

Další specifika, která má výslech nezletilého dítěte u soudu, je nutné též zmínit. Zejména u mladších dětí jde například samotné kladení otázek, oblečení soudce nebo přítomnost psychologa. Výslech dětí, jejichž věk je blízký zletilosti, se zpravidla příliš neliší od výslechu ostatních účastníků řízení a samozřejmě, že jeho relevance je vyšší. V tomto místě připomínám ustanovení § 8 odst. 2 zák. č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí. Zkráceně řečeno, dítě, které **je schopno** formulovat své vlastní názory, **má právo** tyto názory **svobodně** vyjadřovat.

Uvedená a výše zmiňovaná ustanovení znějí moderně, humanisticky, vycházejí ze základních lidských hodnot – rovnost a spravedlnost. Ano, dítě má mít svá práva, s tím nelze než souhlasit. Otázkou zůstává, nakolik to, co dítě řekne nebo chce, je závazné pro dospělé a zejména pro státní orgány. Například víme, že dítě si neuvědomuje nevhodnost, škodlivost či dokonce vysokou rizikovost některých svých přání. Pro ilustraci některé příklady: navzdory výstrahám si dítě chce hrát s nevhodnými

³³ srov. ustanovení § 100 odst. 3 OSŘ

³⁴ srov. ustanovení § 126 OSŘ

předměty – zápalky, ostré nástroje, zbraně, nechce dělat školní úlohy, nechce jít do školy, odmítá se nechat očkovat, nechce vzít předepsaný lék, navštěvuje nebezpečná místa, zkouší konzumovat alkohol, anebo se jen potají „přecpe“ lahůdkami, z nichž je mu špatně. A tak podobně bychom mohli pokračovat ještě dalšími příklady. Z uvedeného je zřejmé, že ne vždy lze všechna přání dětí akceptovat. Dítě si mnohdy nemůže uvědomit riskantnost nebo jen nevhodnost některých svých požadavků, a to právě proto, že není citově, rozumově a ani morálně zralé. Námitku, že dosažení věku dospělosti není automatickou zárukou „rozumnosti“ některých přání a požadavků, připouštím, ale počítám zde s vyšší mírou informovanosti, zodpovědnosti a zralosti.

Skrytá úskalí

Ale kromě nezralosti je zde **skrytější úskalí**. Dítě, které je závislé na dospělých, v tomto případě na rodičích, může být na jednom závislejší než na druhém. Právě dospělý rozhoduje o bydlení, o domácnosti, o jejím provozu a pravidlech, o jídle, penězích, ošacení, o nemoci a případné lékařské péči. Je tady jasné, že i o programu dítěte (kdy vstávat, kdy si vzít léky, kdy dělat úkoly, kdy si hrát, kdy jít spát).

Je to (nebo chcete-li „měl by to být) právě dospělý, který zná vnitřní svět dítěte a jeho potřeby, přání, očekávání. Právě dospělý je ten, kdo dítě pochválí, potěší, ale i pokárá, vyvolá pocit viny. Je to dospělý, kdo dítě vyslechne, projeví zájem a lásku. A dítě ví, že takový dospělý je pro něj tou nejdůležitější osobou. Zpřetrhání nebo jen narušení takového vztahu dítě ohrožuje v jeho vývoji, zdraví a nebojím se říct, že v některých případech i na životě. A dítě to svým způsobem ví.

O tématu závislosti dítěte na rodičích bylo napsáno mnoho knih a realizovány možná tisíce výzkumů. Výslech dítěte nyní umožňuje soudcům považovat, provedený bez přítomnosti rodičů (popř. i jejich právních zástupců) v jednacím síni, za „**svobodné vyjádření**“. Původní záměr zákonodárců byl správný: dát soudcům možnost, **bude-li to nutné**, vyslechnout v rámci soudního řízení i dítě.

Zrádná úskalí

Kromě výše popsaných běžných, ačkoli skrytějších závislostí, problém svobodného vyslechnutí dítěte je ohroženo ještě **zrádnějším úskalím**. Dítě je výrazně snadněji než dospělý:

- a) korumpovatelné,
- b) vydíratelné,
- c) programovatelné.

Ad a) Během výchovného procesu si dítě musí osvojit řadu návyků (např. hygienických), řadu povinností (např. školních), musí vyspívat morálně (např. respektovat hranice, pravidla, normy, druhé osoby apod.).

Rodič, který bude chtít dítě „přetáhnout na svou stranu“, bude využívat těchto závislostí dítěte a místo pomoci či usměrňování k větší zralosti je bude rozmazlovat, nadměrně chránit, tolerovat mu nevhodné chování, podporovat ho v závislosti a parazitování. Bude-li se dítě u soudu vyjadřovat, kterému rodiči dává přednost, zda tomu právě popsanému, nebo tomu náročnějšímu, vyžadujícímu plnění povinností, pak není těžké odhadnout výsledek předem

Ad b) Během procesu svého citového vyspívání a zrání je dítě zvýšeně důvěřivé, sugestibilní, zapálené pro spravedlnost, zranitelné a bezbranné vůči citovému vydírání, které samozřejmě ani neprohlédne. Rodič, který bude chtít „přetáhnout na svou stranu“, bude využívat těchto slabších míst dítěte a místo pomoci k větší zralosti jej může citově vydírat. Není to těžké: stačí dítěti barvitě líčit, jak hrozné následky vyplynou z toho, nerozhodne-li se správně, jak těžce ublíží lidem, kteří jej milují (a jak je bude bolet srdíčko, či jak je bude tížit svědomí), jak pomůže silám zla a podobně.

Bude-li se dítě u soudu vyjadřovat, kterému rodiči dát přednost, zda tomu trpícímu, potřebnějšímu a zranitelnějšímu (byť zcela fiktivně), pak i z těchto důvodů lze mít pochybnosti o věrohodnosti jeho tvrzení.

Ad c) Dospělým lidem lze „vymýt mozky“, odborně řečeno provést brainwashing³⁵. Stačí izolace dotyčné osoby (ideálně ve vězení) a školený policejní vyšetřovatel. Zpracovaný vězeň pak přesně do písmene opakuje vše, co mu bylo řečeno, přiznává se ke všem obviněním a požaduje pro sebe co nejpřísnější potrestání. I v normálně fungující společnosti existuje celá řada více či méně propracovaných postupů, cíleně směřujících k ovlivňování lidského jednání (z mnoha příkladů stačí uvést reklamní trh či předvolební triky politických stran).

U dětí je vymývání mozků snazší. Není nutné ani vězení, ani zvláštní školení. Pravda, určitá izolace od druhého rodiče je vítaná; o tomto problému se ještě zmíníme v jiné kapitole diplomové práce. Místo odborných vyšetřovacích technik stačí přesvědčování, vytrvalost a nepřítomnost morálních zábran. Programování dítěte hravě zvládají tisíce rodičů i s podprůměrným intelektem. Děje se tak nejčastěji při rozvodových sporech o dítě a výsledkem je trvalé poznamenání dítěte, přesněji řečeno poškození jeho psychického vývoje.³⁶

Víme předem prakticky se stoprocentní jistotou, jak se takto programovatelné dítě vyjádří, bude-li dítě před soudem sdělovat, kterému rodiči dá přednost. Nezasvěcení přítomní se budou divit, že ačkoli je dítě ještě malé, má to v hlavě dobře srovnané. Zapůsobí velmi emocionálně a vskutku přesvědčivě. Z uvedeného je jasně patrné, že vyslechnutí dítěte před soudem může být významným podkladem pro rozhodnutí soudu, ale pouze tehdy, jestliže dítě stále žije s oběma rodiči. Jestliže bylo dítě svěřeno předběžným opatření³⁷ (a nejde o situaci výjimečnou) do péče jednoho z rodičů, a s tím nyní žije odděleně od druhého rodiče, potom informační význam jeho vyslechnutí pro soud je nepřímo úměrný času, který uplynul od vydání tohoto rozhodnutí. Dítě je vystaveno cílené informační asymetrii, která je základem jeho následných vyjádření, stanovisek apod. Je naprosto neobvyklé, aby za těchto okolností dítě vyjadřovalo před soudem vůli žít po rozvodu s druhým z rodičů, když na prvním je ve všech směrech zcela závislé.³⁸

---

³⁵ <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovník/pismo/B/stranka/52>

³⁶ Bakalář, E., Novák, D., Warshak, R. A., Slyšení nezletilého dítěte před opatrovníckým soudem, 1. vydání, Praha: Triton, 2008, s. 9

³⁷ ustanovení § 76 zákona č. 99/1963 Sb. ve znění zákona č. 7/2009 Sb. – s účinností od 1.7.2009

³⁸ Bakalář, E., Novák, D., Warshak, R. A., Slyšení nezletilého dítěte před opatrovníckým soudem, 1. vydání, Praha: Triton, 2008, s. 10

V předchozích kapitolách bylo mým záměrem zmínit se o ovlivňování dětské psychiky ve směru „**já jsem lepší - ten druhý je horší**“. Zde proto pouze připomínám ten fakt, že o dětskou psychiku bývá v rozvodových situacích veden úporný boj. Dítě a jeho citový příklon k nám totiž pro nás představuje i vysokou lidskou hodnotu. V odborné literatuře byl popsán soubor celkem devíti základních hodnot, které děti pro své rodiče představují. Tady jsou:

1. Narození dítěte poskytuje mladým lidem status dospělosti a dává jim sociální identitu.
2. Dítě umožňuje rodičům expanzi za hranice vlastního život, dává pocit reprodukce sebe samotného, tedy pocit jisté „nesmrtelnosti“.
3. Dítě dává člověku pocit morálnosti – rodič se vzdává vlastních zájmů pro blaho nové osoby.
4. Dítě přináší pocit přidružení - afiliace, vytváří pro člověka nesmírně důležité vazby primární skupiny.
5. Dítě je zdrojem stimulace, novosti v životě, zábavy.
6. Dítě je zdrojem pocitu kreativity, pocitu naplnění, pocitu kompenzace.

7. Dítě přináší rodičům (hlavně matkám) zdroj moci a současně i pocit kontroly nad někým jiným.
8. Dítě umožňuje rodičům srovnávat se a soutěžit jeho prostřednictvím s jinými, což může přinášet prestiž.
9. Dítě může být ekonomicky užitečné.

Tragickým prvkem celé této záležitosti, tj. ovlivňování dítěte proti druhému rodiči (jeho popouzení, programování apod.), je to, že – řečeno hovorově – **zlo má zelenou**. Platí-li fakticky, že před soudem vyslovená dětská preference jednoho z rodičů ovlivní rozhodnutí soudu a tím i budoucí život dítěte, pak musíme počítat s tím, že hrubší ovlivňování dítěte proti druhému rodiči bude provádět spíše rodič s méně zralou osobností, řečeno hovorově s horší povahou. Řečeno ještě konkrétněji: ovlivňování dítěte (korumpování, vydírání, programování) bude provádět spíše rodič, který má menší nebo nulovou míru respektu k právu dítěte na druhého rodiče, na zdravý psychický vývoj dítěte (o právu druhého rodiče ani nemluvě). Rodič, u něhož převládají emoce nenávisti, pomsty i mocenské a sobecké motivy.

Je třeba říci, že možnosti ovlivňování dítěte formami korumpování, vydírání a programování se mohou měnit s jeho věkem a také tím, jak silnou má dítě osobnost. Je možné, že souhrnná studie o takové závislosti existuje, nejspíše někde v zahraničí, ale zatím o ní nevíme.

Pozorovatel nezralý skrytějších stránek lidské povahy (hovorově temných stránek) by se vsadil, že vyslechnutí dítěte před soudem (zejména když rodiče musí za dveře) je důkazem jeho svobodné vůle³⁹. Soudy nemají jasnozřivost Šalamouna, který dokázal rozpoznat krutost jedné ze dvou „matek“ bojujících o jedno dítě a tu, která chtěla „spravedlivé“ rozpůlení dítěte, diskvalifikoval z dalších úvah o péči o dítě. Soudce musí být totiž především vynikajícím znalcem práva a nikoliv teoreticky erudovaným psychologem. Navíc – i kdyby soudce byl zároveň psychologem s odpovídající kvalifikací a praxí (kupříkladu nabytou ještě před svým jmenováním do funkce soudce), bude to nesporným přínosem z hlediska jeho přístupu k vlastní technice výslechu nezletilého, avšak nic z toho nesmí využít v rámci svého následného myšlenkového procesu, kdy hodnotí provedené důkazy a dospívá k závěru, tedy znění rozsudku. Závěrem je třeba připomenout, že značně limitujícím faktorem je omezený čas, který může věnovat tomuto úkonu, i poněkud „úřední“ prostředí soudní síně.⁴⁰

---

³⁹ Problémem svobodné vůle se zabývali již starověcí filozofové a po nich početná řada dalších významných filozofů včetně dnešních, aniž by dospěli ke shodnému názoru

⁴⁰ Bakalář, E., Novák, D., Warshak, R. A., *Slyšení nezletilého dítěte před opatrovnickým soudem*, 1. vydání, Praha: Triton, 2008, s.10-11

3.5 V jakých případech dítě vyslýchat

Připomeňme si důležitá úskalí, která jsem popisovala v předešlé kapitole. Dítě může být korumpováno, citově vydíráno, programováno, je nezralé citově, rozumově a morálně, je závislé. Tohle všechno je nutné mít na paměti při výslechu nezletilého dítěte před soudem. Pak se vnučuje otázka, zda vůbec a eventuálně v jakých případech lze děti před soudy vůbec vyslýchat. Jestliže některý aspekt situace dítěte nebyl dostatečně či dobře zpracován v předchozích šetřeních, pak by měl mít soudce možnost zeptat se nezletilého. Soudce se může dozvědět tím více, čím je dítě starší. Mělo by se však stávat zřídka a vždy by měl mít soudce na paměti popsaná úskalí. Podle odborné literatury, by však soudce neměl nezletilému klást přímou otázku „s kterým z rodičů by chtěl v budoucnu žít“.

Zasvěceně o tomto problému hovoří R.A. Warshak⁴¹: „*Jsem přesvědčen, že by se mělo s dětmi hovořit, aby se zjistily jejich názory a pocity k různým navrhovaným uspořádáním. Někdy je dokonce lepší, když mají možnost různé varianty si vyzkoušet. Dětské reakce pak pro rodiče představují další doplňující informace, které by měli zvážit před konečným rozhodnutím. V některých případech má přání dítěte na konečný výsledek velký vliv. Jak jsem se již zmínil, obecně platí, čím starší dítě, tím užitečnější je pro rodiče taková informace. Je však nevhodné, aby se rodič (konzultant, mediátor, znalec či soudce) ptal dítěte, s kterým rodičem by raději žilo. I tehdy, když děti spontánně vyjadřují své preference, měli by jim rozvádějící se rodiče dát jasně najevo, že o porozvodovém uspořádání rozhodnou rodiče nebo soudci, **nikdy ne** děti. Důvodem je to, že děti mají v takové situaci část pocit viny (i když o tom nikomu neříkají), že více preferují jednoho rodiče. Zbavíme-li je odpovědnosti za rozhodnutí o svěření do výchovy, tento pocit zmírníme. Mám zde jedno praktické jednoduché pravidlo: nenechte děti dělat po rozvodu taková rozhodnutí, která byste jim nedovolili činit během manželství. Děti přece nerozhodují o tom, kde rodina žije, jsou-li rodiče pohromadě, a není důvod, proč by měly rozhodnout, kde mají žít, žijí-li jejich rodiče odděleně.*“

---

⁴¹ Warshak, R.A., *Revoluce v porozvodové péči o děti*, 1. vydání, Praha: Portál, 1996, s. 195-196

3.6 Přání nezletilého u opatrovnického soudu

Budeme se zabývat problémem, jímž se pravidelně zabývají soudci opatrovnických soudů. Jde o problém **přání nezletilého** být soudem svěřen do výchovy jednomu konkrétnímu rodiči a ne tomu druhému, pokud už se musí rozhodnout (v běžně fungující rodině by dítě jistě chtělo být i nadále s oběma rodiči). Právo dítěte být vyslechnuto v závažných jednáních, které se ho týkají, a právo na formulaci vlastního názoru je dítěti u nás zajištěno Ústavou České republiky, zákony, které jsou součástí jejího ústavního pořádku, a dalšími předpisy nižší právní síly. Do závažného jednání samozřejmě zařazujeme i řízení před soudem péče o nezletilé ve věci svěření nezletilých dětí do výchovy jednomu z rodičů při jejich rozvodu, anebo – jak je v našich poměrech stále častější – při rozchodu dosud nesezdaných párů, z jejichž soužití se narodily děti, přičemž o úpravě jejich poměrů není nijak rozhodnuto a jejich nesezdaní rodiče se o takové úpravě nejsou schopni dohodnout; pokud se ovšem dohodnou, pak stát do jejich dohody neingeruje, jestliže nejsou ohroženy zájmy těchto dětí chráněné státem.

A vymezení věková hranice? Existuje i zde několik nejasností. Z odborných pramenů, kdy se vyjadřovali rozvádějící rodiče, pracovníce OSPOD, ale i někteří znalci, vyplývá, že **dítě, kterému je 10 (12, 14) let si může rozhodnout samo o tom, s kým chce nadále žít**. Pokud se dotážeme na původ takového věkového vymezení, nedozvíme se nic konkrétního, žádný pramen (zákon, vyhlášku, směrnice nebo závěry výzkumu). V několika případech nám nositelé takového názoru sdělili, že ve vyspělých zemích je to běžná praxe, ale ani od těchto osob jsme se nedozvěděli nic bližšího.⁴² Ztotožňuji se s názorem, že proponenti názoru „Dítě si může od tolika a tolika let věku svobodně rozhodnout samo...“, že si neuvědomují úskalí takového přístupu, který byl popsán. Zástupci dětských práv si neuvědomují snad v tomto případě ani to, že naše zákony dítěti umožňují, aby se ve věci svobodně vyjádřilo, avšak **nikde** mu neslibují, že se úřady budou tímto přáním řídit.

---

⁴² Bakalář, E., Novák, D., Warshak, R. A., *Slyšení nezletilého dítěte před opatrovnickým soudem*, 1. vydání, Praha: Triton, s. 13

Takže, jak již bylo deklarováno, soudce musí význam a váhu dětského přání určit sám. Tato váha není v žádném zákoně či úředním předpise zmiňována. Zdůrazňuji, že rozhodování je zcela ponecháno na soudci, který má k dispozici veškeré informace k případu.

V případě, že **o vyslechnutí soudem žádá sám nezletilý**, který je účastníkem každého opatrovnického řízení, které se ho dotýká, **má soudce ze zákona povinnost takové žádosti vyhovět**. Má tak dobrou příležitost si vyžádat podrobnější zdůvodnění žádosti nezletilého být vyslechnut a samozřejmě i jeho žádosti o svěření do výchovy jednomu konkrétnímu rodiči a nikoli tomu druhému.

3.7 Znalecký posudek

Jestliže na začátku řízení nevyplývá ze situace zcela jasně, který z rodičů má lepší výchovné předpoklady, nařídí soud zpracování znaleckého posudku. Znalecký posudek nařizuje soud usnesením⁴³. Zpravidla soud požaduje posudek v písemné formě a následně pak soud znalce k posudku i vyslechne.

Soudně znalecká vyšetření jsou stále častěji využívána soudy všech stupňů při řešení rozvodových sporů mezi rodiči. Na základě provedeného vyšetření mají pak za úkol odpovědět na otázky soudu.

Soudní spory v rozvodových situacích rodičů se týkají většinou dvou základních otázek. První, nejčastěji řešená otázka je, komu svěřit nezletilé dítě do výchovy v případě rozvodu rodičů. Další, neméně důležitou otázkou je problematika styku dítěte s rodičem, v jehož přímé péči syn nebo dcera není.

---

⁴³ R 1/81 „...účastníci by se měli před tím, než soud vydá usnesení o ustanovení znalce, vyjádřit, zda má být tento důkaz prováděn, jakož i k osobě znalce. Tento postup by měl být pravidlem.“

Soudní znalec vychází jednak z vlastních zjištění, jednak ze skutkového stavu zjištěného soudem. Pro ilustraci pouze nástin metod, používaných znalcem při posuzování výchovných předpokladů: studium soudního spisu a další dokumentace, rozhovory s rodiči a dětmi (případně s dalšími osobami, kterými mohou být noví partneři rodičů, příbuzní), pozorování nezletilého dítěte v přítomnosti rodičů a další. Vypracovaný znalecký posudek soud musí, jak jsem již uvedla na jiném místě této diplomové práce, v souladu se zásadou volného hodnocení důkazů posoudit.

Považuje se za vhodné, aby soudně znalecký posudek **v tak závažné věci**, jako je další výchova dítěte, vypracovávali obligátně **dva znalci**. Vhodná je kombinace muže a ženy, psychologa a psychiatra. Taková kombinace umožňuje širší pohled na věc, též oba rodiče mohou mít větší pocit objektivnosti posouzení.

Je nutné také uvést, že znalecký posudek mohou též předložit účastníci řízení. Pokud rodič není spokojen s již vypracovaným posudkem, předkládá velmi často tzv. **privátní znalecký posudek**. Tento posudek sice může odstranit některé nesrovnalosti a chyby původního posudku, avšak je zde riziko tendenčnosti a mnohdy útržkovitosti, jelikož znalec neposuzuje výchovné předpoklady obou rodičů, ale pouze toho rodiče, který si takový posudek objednal. Jeho objektivita tady není zaručena, znalec vychází z velkého množství subjektivních informací od jednoho rodiče a vypovídací hodnota takového posudku je omezená. Může být pouze vhodným doplněním. Jestliže má soud k dispozici více posudků, což bývá zpravidla komplexní posudek soudem ustanoveného znalce a privátní posudky, které si vzájemně odporují, pak je možné podle § 127 odst. 2 OSŘ vyžádat další revizní posudek od jiného znalce.

V otázce **svěření dítěte do péče** se konkrétní otázky soudu týkají osobnostní struktury rodičů, eventuální duševní poruchy, vzájemných vztahů mezi dítětem a rodiči, koho dítě ve svých vztazích preferuje, jaké jsou vztahy mezi sourozenci. Někdy je znalcům položena přímá otázka, komu by dítě v případě rozvodu rodičů mělo být svěřeno do péče. Vyšetření v těchto případech má svůj pevný rámec.

Při vypracování posudku musí znalci často řešit **etické dilema**, které informace či výroky pocházející z vyšetření do posudku napsat a které nikoliv. Na jedné straně by vše, co bylo součástí vyšetření, mělo být v posudku dokumentováno, na straně druhé

si musíme uvědomit, že posudek je k dispozici oběma rodičům i jejich právním zástupcům. Je též veřejně předčítán u soudu. Znalci by ve svých formulacích měli zachovávat takt, aby dále nejitřili již tak problematické vztahy mezi účastníky. Neměli by se však uchýlit k tomu, že z posudku vynechají podstatné informace, které by nebyly zcela v souladu s jejich závěry.

Je nutné připomenout, že se málokdy setkáváme s černobílou situací, kdy jeden rodič je schopen dítě vychovávat a druhý nikoliv. Nejčastěji jsou oba rodiče schopni mít dítě ve své péči, avšak dle aktuálního posouzení je v danou chvíli vhodnější výchova u jednoho z nich. Ostatně velmi častým údělem soudně znaleckých posudků v těchto případech je, že s jeho závěry jsou nespokojeny obě strany (viz. výše). Soudy by měly v těchto sporech rozhodovat přednostně, neboť **čím déle se rodiče soudí o další výchovu dítěte, tím problematictější a negativnější jsou jejich vztahy**. Rovněž pro dítě je prodlužování doby nejistoty značně zatěžující. Nebezpečí, že dítě bude vychovávat tzv. horší vychovatel, je někdy menší než několik roků trvající soudní spor s opakovanými znaleckými vyšetřeními. V průběhu takového soudního sporu se dále devastují již tak problematické vztahy mezi rodiči, což se značně negativně projevuje do výchovy dětí⁴⁴.

Soudy se ve specifických případech obracejí na znalce, aby se vyjádřili k **věrohodnosti dítěte, adolescenta, ale i dospělého** percipujícího v dané kauze. Věrohodnost výpovědi dospělých přichází hlavně v úvahu při rozvodových řízeních a svěřování dětí do péče. Je to otázka vzájemného osočování bývalých manželů, boj, který se děje nemilosrdně „přes“ dítě, proti dítěti a při použití dítěte jako nástroje proti protivníkovi. Věrohodnost výpovědi dětí a adolescentů se zkoumá hlavně v kauzách při podezření na týrání a sexuální zneužívání. Tomuto se podrobně věnovat nebudeme.

Problematika zjišťování věrohodnosti výpovědi dětí v praxi je složitá. Nikdy nestačí jen jedno vyšetření, avšak nejdůležitější je první výpověď dítěte. První výpověď je buď spontánní, nebo získaná. Technika posuzování věrohodnosti je detailně popsána v odborné literatuře a není předmětem této práce, proto se k ní dále nebudu vyjadřovat. Zásadní, domnívám se, je však zamyšlení nad výsledkem znaleckého zkoumání, a to z hlediska věrohodnosti předkládaných zjištění.

---

⁴⁴ <http://www.rodina.cz/clanek852.htm>

Je mou snahou v těchto místech přinutit čtenáře k zamyšlení nad otázkou věrohodnosti předkládaných zjištění, věrohodnosti výpovědi, potažmo profesionality a odborností autorů znaleckých posudků, nad subjektivním a objektivním pohledem a přístupem odborníků, soudních znalců, neboť v některých případech jde o tendenční posuzování, a z něj plynoucí výsledek. I investigativní novináři předkládali veřejnosti formou reportáže pohled na možného „korumpovatelného“ odborníka v této oblasti – výsledky dokazování mi nejsou známy. Důvody známe, byly uvedeny v jiné části diplomové práce. Hovoří o nich ostatně i odborná literatura⁴⁵.

3.8 Dílčí závěr

Opatrovnické řízení je odborně nazýváno řízením o výkonu rodičovské zodpovědnosti k nezletilému či nezletilým dětem. Výše zmíněná fakta poskytují pohled na způsob zahájení řízení a jeho průběh. Zde se poprvé setkáváme s pojmem kolizní opatrovník. Tímto je orgán sociálně-právní ochrany dítěte fungující u okresního úřadu v místě bydliště nezletilého dítěte. Je ustanoven usnesením příslušného soudu.

Bylo i v předcházejících kapitolách zmíněno, že ve vyhrocených rozvodových bojích se rodiče vzájemně napadají a osočují. Nejinak je tomu i při zkoumání a rozebírání interakce dítěte s každým rodičem zvláště a interakce dítěte s oběma rodiči. Ani přítomnost dítěte, ani přítomnost znalce nebrání rodičům v tom, aby se nevybíravým způsobem uráželi, a dítě v takových případech většinou jen naprosto inhibovaně zírá nebo brání jednoho z rodičů, ačkoli ta interakce s druhým rodičem mohla probíhat bez problémů s dobrým emočním kontaktem.

Z odborné literatury jsem zjistila, že neexistuje speciální instrumentarium vyšetřovacích a testovacích technik pro znalecké vyšetřování nutné k formulaci posudku⁴⁶ (ráda bych zdůraznila, že za podání vědomě nepravdivého posudku může být znalec potrestán odnětím svobody nebo peněžitým trestem). Praxe znaleckého

---

⁴⁵ srov. „Privátní znalecký posudek“

⁴⁶ Pavlovský, P. a kolektiv, Soudní psychiatrie a psychologie, 1. vydání, Praha: Grada, 2009, s. 136

posuzování je opravdu velmi složitá a znalec by si měl vždy položit otázku – pro čí dobro se to koná? kdo má z toho prospěch? („cui bono“)⁴⁷.

Rozvod rodičů je bolestným zásahem do života jejich dětí. Dotýká se dětí každého věku ve všech okolnostech, především však v oblasti emocí, ve které dochází k mnoha zraněním, často i trvalým, ale i přesto, rozvod nebo rozchod rodičů nemusí být vždy následován ničivými důsledky, které dítěti poznamenají celý zbytek života. A to se podaří především tehdy, jestliže si rodiče zavčas uvědomí, že děti nejsou jejich majetek a dětem nejsou upírána jejich práva.

---

⁴⁷ Pavlovský, P. a kolektiv, Soudní psychiatrie a psychologie, 1. vydání, Praha: Grada, 2009, s. 135

4. Rozvodový proces a jeho dopady na psychiku zúčastněných

Rozvodu většinou předchází období více či méně intenzivního rodinného rozvratu, který zvyšuje stres rodičů a napětí mezi nimi, činí je méně vnímavými pro potřeby dítěte. Rozvod vyžaduje citové a sociální přizpůsobení se nové situaci, zkráceně psychorozvod.

4.1 Rozvodová situace

Konflikt mezi rodiči

Psychorozvod má svůj vývoj, své odlišné tempo, své časování a svá témata, vyplývající z emočních bouří, jimž se rozcházející nemohou vyhnout (často velmi rychle se střídající a prolínající emoce smutku, lítosti, zoufalství, zlosti, projevující se hádkami, vzájemným obviňováním, výčitkami, anebo také na tělesné úrovni různými zdravotními potížemi atd.).

Ačkoli **právní rozvod a psychorozvod** jsou odlišné druhy rozvodu, přesto spolu souvisejí, například tak, že rozcházející se manželé, kteří postupně zpracovávají své negativní emoce vůči partnerovi, mají většinou menší tendenci vyřizovat si účty prostřednictvím naschválů nebo zbytečného protahování soudních pří.

V tomto směru tedy psychorozvod s průběhem soudního rozvodu úzce souvisí a pro další život obou partnerů může být významné, pokud si mohou říci, že sice nezvládli společné soužití, ale zvládli se rozejít tak, že budou s to nadále spolu komunikovat a řešit vše, co se bude týkat nejen jich dvou, ale především jejich dětí.

První ze čtyř fází psychorozvodu zahrnuje citové odpoutání se a přijetí reality. Především u partnera, který je opouštěn, to představuje prožití emoční bouře, tj. stavů zoufalství, depresivních rozlad, hněvu a hostilných až útočných tendencí. Potřeba jejich prožití plyne z pocitu frustrace jako reakce na ztrátu.

Druhou fází je oddělení manželství od rodičovství. Díky tomu se snižuje pravděpodobnost zatažení dětí do vzájemných sporů.

Třetí fází je zaměření se na potřeby dětí, kdy si rodiče připustí a uvědomí, že děti mohou strádat, a hledají cestu, jak dopady zmírnit.

V **závěrečné** fázi jde o uspořádání života novým způsobem, jednání směřující k budoucnosti. Zde je větší pravděpodobnost vytvoření vzájemné dohody o tom, jak budou dále fungovat jako rodiče, jak se materiálně a finančně vyrovnají atd.

Tento proces spolu s výsledky studií zabývajících se rozvodovými situacemi vybízí k zamyšlení, kde začít zmírnění negativního dopadu na dítě – třeba účelnou a erudovanou pomocí rodičům formou poradenství, terapeutické podpory či porozvodové mediace. Odborník s výcvikem a zkušenostmi má možnost zachytit rodiče ve fázi emoční bouře, načasovat poskytování informací o dopadech jejich jednání na děti, o možnostech porozvodového uspořádání, a především poskytnout nadhled a neutralitu vůči oběma stranám, a tím předejít nebo zmírnit eskalaci konfliktu. Dle poznatků ze zemí, kde tato praxe již dlouho funguje, lze takto předejít mnohým soudním přím a uspořádat porozvodovou situaci na základě vzájemné dohody.

Manipulace s dítěte

Rozvod představuje psychickou zátěž pro každého člena rodiny bez rozdílu věku. Pro děti nemusí být za každých okolností traumatizující, ale nelze ani předpokládat, že se jich nedotkne, pokud jej nechápu, nevnímají, anebo se o něm nemluví. Děti ztrácí půdu pod nohama tím víc, čím jsou více vtahovány do intrik a stávají se tak nástrojem k dalšímu rozhodování, je s nimi manipulováno, což považují za vůbec nejhorší, čeho se dopouští partneři neschopni realizovat cosi jako konstruktivní rozvod. (což nevylučuje pocity smutku, viny nebo prohry). Je třeba

odložit falešnou představu o tom, že když dětem klidně a s úsměvem vysvětlíme, že maminka a tatínek jeden druhého opouštějí, ony se usmějí, všichni se obejmou a tím je otázka rozvodu vyřešená. V žádném případě, ani v těch neoptimističtějších představách tomu tak není.

Role dítěte v rozvodu

V rozvodovém časoprostoru je ve hře mnoho emočně nabitých sil (láska-nenávist, konstruktivní-destruktivní, ambivalence, lhostejnost). V rozvodovém poli se mimo rodičů (partnerů), jak již bylo zdůrazněno v jiných kapitolách, pohybuje mnoho lidí a děti zaujmají určité role. Při určitém zjednodušení se dá určit základních **sedmero rolí**. Role dítěte v rozvodu:

1) Dítě jako oběť – dítě nejčastěji v předškolním věku je pasivní, čím starší, tím je více aktivní. Nezletilí se brání fakt rozvodu přijmout. Problém je rodičovský, dítě nechápe, proč ti dva, které má rádo, se nemají rádi. Dochází k frustraci životní jistoty, ke vzniku obranných mechanismů a behaviorální expresi regrese, různých neurotických projevů nebo agrese.

2) Dítě jako účastník – rodiče racionálně vysvětlují své postoje, jednájí chladně, bez lásky, neradostně. Kladou na dítě nepřiměřené nároky, hlavně na emoční adaptabilitu.

3) Dítě jako aktivní spojenec – je angažovaný (častěji ve prospěch matky). Má jednostranný pohled na rozepří, není v konfliktu dvou lásek, není obětí, ztotožňuje se, kalkuluje. U druhého rodiče vzniká pocit zrady. Dítě třeba verbalizuje „rozdáváme se“ – z hlediska morálního je to deformace, ale z hlediska psychopatologie je to dočasně pozitivní postoj, není v konfliktu, nemám potřebu vytvářet symptomy.

4) Dítě jako nástroj – je to nejčastější role, jde o oběť konfliktu rodičů. Dítě však zde není pasivní, trpí, přesto jej rodiče používají jako štít, jako zbraň, jako kladivo.

Dítě je hlavní argument – jde o jeho blaho, ten druhý je psychopat. Jde o bojovou situaci, o to, kdo zvítězí, ne o blaho dítěte.

5) Dítě jako smírce – dítě je angažovaný účastník sporu – je prostředník, stylizuje zprávy, spíše se ono staví jako viník. Pomlouvá-li jeden rodič druhého, dítě jej brání. Jedná se o děti s vysokou sociální inteligencí. Dítě je vtaženo do děje a percipuje rozvod jako selhání rodiny, neuvědomuje si, že ve skutečnosti jde o selhání manželství.

6) Dítě jako průvodce – narození dítěte je velká radost, ale i zátěž pro mladé manželství. Narodí-li se však dítě postižené, vyžaduje to mobilizovat všechny síly obou manželů. Hledá se vina, všude je úzkost. Matky častěji zaujmou postoj velké odpovědnosti a otec častěji řeší situaci únikem, osvobozením.

7) Dítě jako rozhodčí – jde o obzvláště rafinované zatažení dítěte do rozvodu. Dítě má za dospělé rozhodnout, zda se mají rozvést, a rozhodnout se pro jednoho z rodičů.⁴⁸

Reakce dětí - adaptační fáze

Je nutné zmínit se také krátce o reakcích dětí na zprávu o rozvodu rodičů. Dítě ztrácí kontakt s rodičem, který odešel. Je to pro nejsilnější traumatizující událost a procházejí několika adaptačními fázemi.

V **první fázi** se zapojují obranné mechanismy. Tyto tlumí psychickou bolest a zraňující emoce (bolest, strach, zlost). Děti např. nemohou uvěřit, že je to pravda, předstírají, že na tom nezáleží (stejně by se rozvedli, stejně se mi nelíbil). Nebo obviňují rodiče (kdyby za něco stál, tak by zůstal), někdy obviňují samy sebe (kdybych tolik nezlobil, tak by maminka neodešla). Někdy se snaží najít méně bolestivé téma, na které přenesou nepříjemné pocity ze ztráty (mně to nevadí, ale tátovi to působí bolest, co tomu řeknou kamarádi, jak to řeknu ve škole). Vždy chovají naděje, že se rodiče k sobě vrátí.

---

⁴⁸ Pavlovský, P. a kolektiv, Soudní psychiatrie a psychologie, 1. vydání, Praha: Grada, 2009, s. 134-135

V této fázi může dojít k nesprávné interpretaci rodiči nebo příbuznými, popř. všemi, kdo se v rozvodové situaci angažují. Pokud jej bagatelizuje nebo o něm nemluví, docházejí k názoru, že dítě žádný problém nemá, a nebo, že druhého rodiče nepostrádá.

Ve **druhé fázi** mohou děti pociťovat velkou zlost, což je přirozená reakce na někoho nebo něco, co dítěti působí bolest. Pokud dětem není umožněno zlost vyjádřit, anebo v krajním případě za její projevy mohou být trestány, tak ji v dané chvíli potlačí. Tyto se pak objeví v podobě různých úzkostných projevů nebo neadekvátního chování.

Ve **třetí fázi** se s novou situací vyrovnávají. Pokud je dítě předem připraveno na to, co jej čeká, co, kdy a jak bude s ním a s rodiči, a když má svůj pravidelný řád, pak to k vyrovnání významně napomáhá. Děti hledají nové jistoty a zvykají si na nové uspořádání, ale to neznamená, že s rozvodem souhlasí a že se vzdávají myšlenky na možné obnovení soužití rodičů. Otevírá se jim však předtím beznadějný výhled do budoucnosti.

Jen okrajově, ale přesto je třeba uvést, že reakce dětí se různí podle věku a pohlaví dítěte i pohlaví rodiče, který odešel, podle povahy dítěte, jeho schopnosti se přizpůsobovat změnám, podle toho, zda mělo psychické obtíže již před rozvodem atd. Čím výrazněji má pro dítě rozvodová situace charakter psychického traumatu, tedy přesáhne-li možnosti jeho organismu ji zvládnout a není-li toto trauma adekvátně ošetřeno, tím problematičtěji zareaguje a tím více se stává náchylnější např. k depresím v dětském i dospělém věku. Jde o neúnosné zatížení dítěte napětím, změnami a nejistotami v rozvodové situaci nebo z vtažení do rodičovského konfliktu.

4.2 Porozvodová situace

Programování dítěte

Konflikt mezi bývalými manžely přináší boj o ovlivňování psychiky dítěte skrytým i otevřeným programováním dítěte proti druhému rodiči, omezením přístupu druhého rodiče k dítěti a vyšachováním druhého rodiče ze scény. **Nebojuje se o peníze či dům, ale o duši dítěte – bojuje se ovšem zuřivě a nečestně.** Programující rodič informuje své okolí zavádějícím způsobem o to přesvědčivěji, že svému zkrleslému pojetí situace věří a skutečné psychologické příčiny svého chování si neuvědomuje. Pravda by vyzněla sobecky a bezohledně, proto ji skrývá i sám před sebou.⁴⁹

Bránění ve styku s rodičem – popouzení dítěte

Je pravděpodobné, že v době rozvodového boje nebo jako dozvuk onoho boje dojde k tzv. **popouzení dítěte**. Jde o přímé nebo nepřímé, vědomé nebo nevědomé ovlivňování dítěte proti tomu z rodičů, v jehož péči trvale nebo alespoň bezprostředně není. Dítě může být popouzeno proti jednomu z rodičů, ale také vzájemně, kdy otec popouzí proti matce a matka proti otci. Intenzita těchto aktivit může být různá od povzdechu, gesta až po vyprávění smyšlených příběhů a předkládání rádobý dokladů o tom, jak druhý z rodičů rodině, některým jejích členům a zejména dítěti uškodil. Je si třeba uvědomit, že dítě je značně sugestibilní, a to zejména ve vztahu k osobám, jímž věří, a jejich autoritu přijímá. To, co je mu řečeno, vnímá, aniž by vše podrobilo kritickému zvážení. Ostatně na takové zvážení nemá ani síly či prostředky. Popouzející rodič zde manipuluje se sebevědomím dítěte, hraje na strunu jeho údajné dospělosti, zralosti – „rozhodni se sám“. Možnosti obrany proti takovému působení jsou minimální. **Dítě je totiž přesvědčeno, že není ovlivňováno, ale pouze informováno.** Tendenčnost v předávaných informacích neodhalí. Vše je tak připraveno k logicky následujícímu kroku.⁵⁰

---

⁴⁹ Bakalář, E. a kol. Rozvodová tematika a moderní psychologie, 1. vydání, Praha: Karolinum, 2006, s. 42

⁵⁰ Novák, T., Průchová, B. Předrozvodové a rozvodové poradenství: 1. vydání, Praha: Grada, 2007, s. 71.

Důvodem bránění či zabránění ve styku s druhým rodičem, je rozvodový boj. Hlavním důvodem je snížení hodnoty druhého rodiče a je zde proto určitě namístě popsat některé z motivů popouzení:

- a) motiv **pomsty** (odešel, tak neuvidí děti“), vlastní satisfakce,
- b) motiv „**ochrany**“ **dítěte** (před agresorem, sobcem, „jak jsem to mohla nevidět“),
- c) motiv **mocenský** – manipulace s dítětem,
- d) motiv **obavy ze ztráty dítěte**, nesmí uznat větší životní moudrost otce, autoritu životního vzoru,
- e) motiv **preventivně praktický** (matka má nového partnera a co kdyby se otec vrátil),
- f) motiv **vše na mužích je negativní** („Brunhildin komplex“).

Jak na tyto rozvodové peripetie, tzv. „tahačky o děti“ reagují děti a adolescenti?

2-6leté děti vykazují regresivní a agresivní chování, snížené sebehodnocení (s rozvojem depresivních rysů). Nejvíce zranitelné jsou 4 a 5leté holčičky (často v dospělosti opakují reakce své matky).

6-10letí školáci jsou smutní, v konfliktu loajality, mají pocit zrady. Trpí vlastně ztrátou obou rodičů.

10-14letí mají zlost na rodiče, jsou hyperaktivní. Na rozvodový stres reagují šaškováním a poruchami chování ve škole, odporem k rodičům a z toho generalizovaným odporem ke všem autoritám.

Adolescenti – u nich velice rychle proběhne dezidealizace rodičů, zvýší se samostatnost a zároveň pseudomaturovanost, a pak si od rodičů do ničeho nenechají mluvit. Často se zaměří jen na hmotné výhody.⁵¹

---

⁵¹ Pavlovský, P. a kolektiv, Soudní psychiatrie a psychologie, 1. vydání, Praha: Grada, 2009, s. 135

Popouzející rodič (často i prarodiče) **chce dosáhnout** výrazného omezení nebo znemožnění kontaktu dítěte s druhým rodičem. Se zcela otevřeným bráněním ve styku (stavem, kdy dítě i jeden z rodičů dávají jasně najevo snahu setkat se a druhý rodič setkání zakazuje), se lze setkat zřídka. Jako všude, i zde jsou ovšem výjimky a lze se setkat s tragickými scénami.

Typické bránění ve styku je ovšem jiné a mohli bychom říct, že probíhá více v rukavičkách. Pro ilustraci uvádím například zdravotní potíže dítěte, nebo když už nic jiného, mohl by se třeba polámat zvonek u dveří. Skutečně úspěšné postupy jsou však v okamžiku, kdy samo dítě je přijme za své a vzniká trauma vytvořené samotnými rodiči.

Syndrom zavrženého rodiče

Na tomto místě je nutné zmínit a vysvětlit také trauma zavrženého rodiče, kdy důraz na slově rodič je důležitý.

Zavrhnout lze jak otec, tak i matka. Mechanismus vzniku je stejný. Dítě se v zátěžové, rozvodové či z hlediska rodičů „rozchodové“ situaci identifikuje s jedním z rodičů. Vcítí se do jeho postojů vůči druhému rodiči. To ostatně není příliš těžké, neb i fyziologicky v zásadě platí Kiplingův básnický obraz: „Jsme jedné krve, ty i já...“ V krvi dítěte lze najít působky v zásadě odpovídající působkům v krvi matky. Ty odpovídají matčině náladě. „Přijímaný“ rodič stav podporuje podáváním různých nových a nových informací, jež nemusí být zcela vymyšlené. Bývají jen efektivně zkreslené a upravené tak, aby druhého z rodičů ukazovaly v tom nejhorším světle.

Dítě vázané na takto programujícího rodiče je citlivé a učenlivé. Chce získat „pozitivní“ posílení a vycítí, jak na to. Začne tedy **druhého z rodičů odmítat**. Pak již obvykle stačí mimoslovně dávat najevo sympatie podporujícímu dítěti.⁵²

---

⁵² Novák, T., Průchová, B. Předrozvodové a rozvodové poradenství: 1. vydání, Praha: Grada, 2007, s. 74

Pokusy kontaktovat dítě, projevy lásky a zájmu (telefonáty, návštěvy, posílání dárků) jsou programujícím rodičem označovány jako „otravování“ tak dlouho, až je tak začne chápat i dítě. Frustrovaný zavržený rodič pak zintenzivňuje své snahy a bludný kruh se uzavírá.

Emocionálně dospělý rodič důležitost návštěv druhého rodiče chápe, podporuje je a neopodstatněné důvody pro zrušení návštěvy nepřijme. Citově nezralý rodič takové odmítnutí respektuje a tím podporuje odcizení.

Programující rodič, místo zdravého vedení k samostatnosti, posiluje závislost dítěte. Čím je totiž dítě na programujícím rodiči závislejší, tím samozřejmě sílí jeho nenávisť k druhému rodiči. Dítě se tak zavděčuje rodiči, na němž se závislé, a neztratilo jeho „lásku“. Dochází ke škodlivé **deformaci** celého **emocionálního vývoje** dítěte.

4.3 Dílčí závěr

Citový vztah dítěte k rodiči je velmi důležitým ukazatelem rodičovské angažovanosti vůči dítěti a její kvality. Tím je i indikátorem výchovných předpokladů rodiče. Pochopitelně, při opatrovnických řízeních je vztah dítěte k rodiči pozorně posuzován a po právu považován za jeden z hlavních pilířů konečného soudního rozhodnutí, komu z rodičů bude dítě po rozvodu svěřeno do výchovy⁵³.

Posoudit a vyjádřit se k tomu, u kterého z (rozcházejících se) rodičů bude dítě lépe prospívat, je jeden z nejčastějších úkolů pro psychology – soudní znalce, a také pro pracovníky sociálně-právní ochrany dětí. Kritérií je více, některá jsou velmi důležitá, jiná doplňková. Otec, matka, sociální pracovníce, právník, znalec (účastníci soudního řízení) – pravidelně prosazují svůj pohled, vyberou si kritéria nebo pseudokritéria, která jim vyhovují, zdůrazňují je a o jiných „nevědí“.

---

⁵³ Bakalář, E. a kol. Rozvodová tematika a moderní psychologie, 1. vydání, Praha: Karolinum, 2006, s. 59

Zkušený posuzovatel je dobře vybaven k tomu, aby zjistil kvalitu a intenzitu takového vztahu, tj. koho má dítě rádo, koho akceptuje, měl by také umět zjistit, jak rodič umí uspokojovat dětské potřeby.

Rozvodový boj je důvodem bránění ve styku s druhým rodičem, vedoucí k programování a popouzení dítěte. Poukazuji v jedné části této kapitoly na důležitý fakt, že nejen děti mohou být traumatizovány, ale i rodič – matka či otec. Bránění ve styku s rodičem je podstata vzniku syndromu zavrženého rodiče.

Rozchod, jako každá ztráta, bolí. K hojení potřebuje svůj čas a své kroky. Zkomplikuje-li se hojení, přinese „zánět“ na duši či srdci větší rizika a následné zraňování pro rozvádějící se i jejich děti. Zvláště pokud jsou rozvádějící se partneři rodiči, mají situaci mnohem obtížnější než ti bezdětní. Rozvod probíhá bezpečně pro všechny zúčastněné, pokud dochází k oddělení partnerství a zůstane zachován rodičovský vztah, který se stane na partnerství nezávislý. To je ideální stav, ale nelehký úkol, zvláště v období, kdy jsou rozvodové emoce velmi silné.⁵⁴

---

⁵⁴ Poupátová, Š., Netrapte se po rozvodu, 1. vydání, Praha: Grada, s. 39

5. Praktická část

5.1 Formulace průzkumného problému

Cílem průzkumu bylo zjistit pohled dětí na jejich postavení při rozvodu rodičů se zavedenou praxí, tedy jestli děti vědí, že mají právo vyjádřit se, se kterým z rodičů by chtěly, v případě jejich rozvodu, vyrůstat, zda se nechají ovlivnit případným manipulativním jednáním, zda by si děti uměly poradit, ke komu se obrátit o pomoc či radu, popř. by věděly, která organizace by jim dokázala pomoci. Některé z těchto zásadních otázek byly položeny i dospělým respondentům, a další otázky jako například zda jsou si rodiče vědomi, že by svým manipulativním chováním ovlivnili konečné rozhodnutí dítěte, byly položeny z důvodu získání relevantních dat pro následnou komparaci odpovědí a ucelený pohled na danou problematiku.

5.2 Realizace dotazníkového šetření / Zisk dat

Metody použité k průzkumu lze rozdělit do dvou skupin, a to na metody, které byly použity při sběru dat, a dále na ty, které sloužily ke zpracování údajů.

Metody sloužící k získání dat a jejich zpracování

Ke zpracování průzkumné části diplomové práce jsem vybrala kvantitativní metodu.

Ke sběru dat jsem zvolila dotazníkové šetření. Dotazník jsem užíla kombinovaný, tedy jak otázky otevřené, tak i uzavřené.

Distribuce proběhla v obou skupinách osobním kontaktem, tedy dotazníky jsem osobně předala zvoleným skupinám respondentů. Dotazník byl zadáván metodou tužka-papír.

Dotazníky byly vytvořeny zvlášť pro skupinu dětí a zvlášť pro skupinu dospělých. Toto dvojí vyhotovení bylo provedeno z důvodu plánované komparace získaných dat dětských a dospělých respondentů, ale i z důvodu odlišné verbální komunikace, resp. jiného názvosloví, a chápání dětí. V tomto případě jsem se opírala o získané teoretické znalosti a o zkušenosti získané při práci s dětmi.

K potvrzení této domněnky, ale i pro správný průběh průzkumného šetření, jsem provedla předběžné dotazníkové šetření. Z předběžného šetření vyplynulo, že byl dotazník vypracován správně a zvolené otázky byly respondenty pochopeny.

V úvodu obou částí dotazníku byli účastníci šetření seznámeni s jeho účelem a ujištěni o anonymitě šetření. V závěru dotazníku jsem poděkovala respondentům za jejich ochotu a čas strávený při vyplňování dotazníku.

Dotazníkové šetření bylo rozděleno na dvě části:

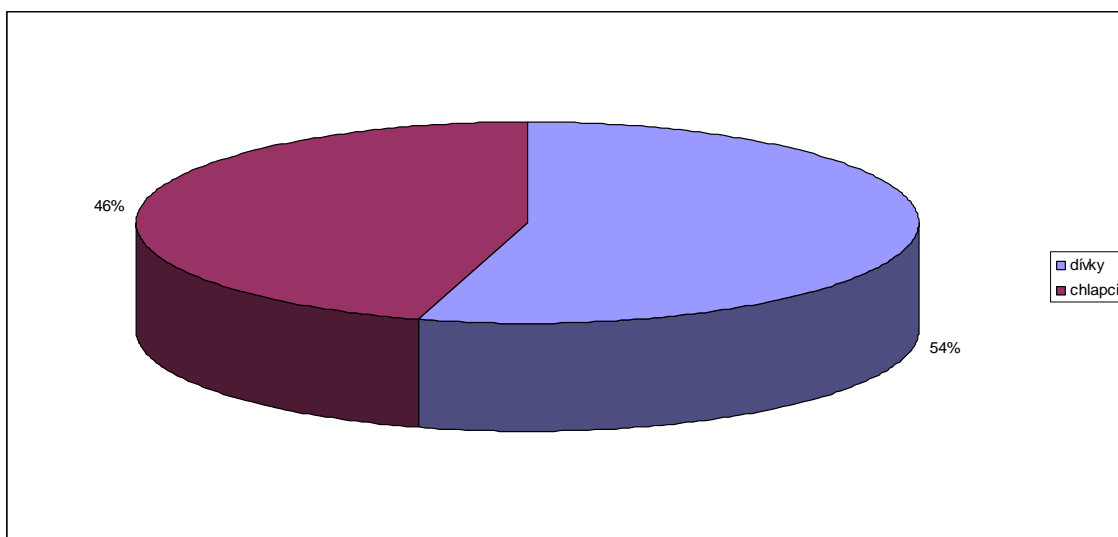
- první část osobnostní (tzv. tvrdá data),
- druhá část obsahovala otázky důležité k zodpovězení vytýčených hypotéz a cílů.

Ke zpracování dat byly použity programy Microsoft Office 2007 – Excel a Word.

5.3 Charakteristika zkoumaného vzorku.

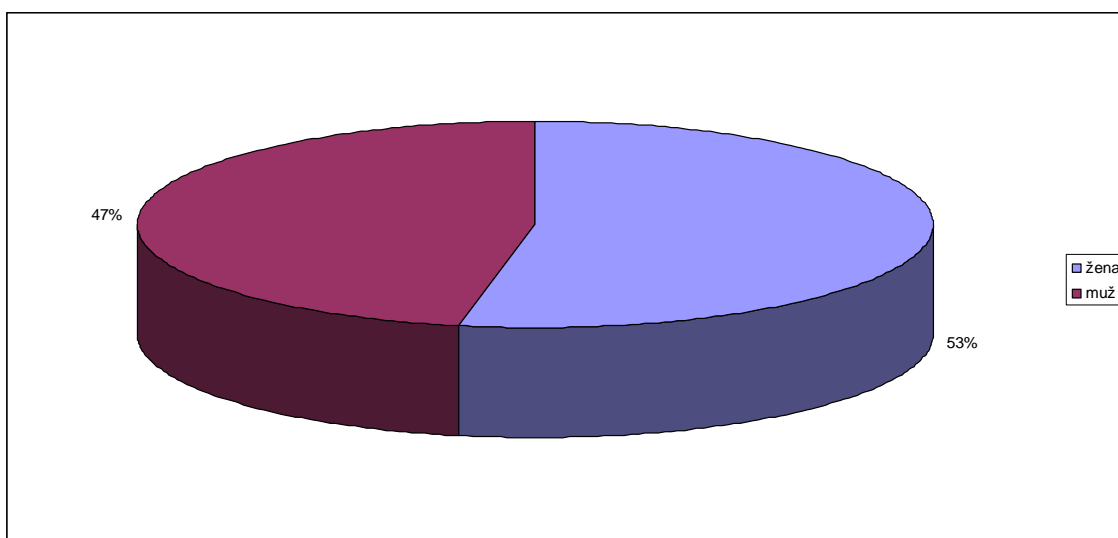
a) Dotazníkového šetření z řad **děti** se zúčastnilo celkem **68 respondentů** ve věkové skupině **od 10 do 17 let**. Při rozlišení - dle pohlaví se zúčastnilo **31 (46 %) chlapců a 37 (54 %) dívek** (viz. graf č. 1).

Graf č. 1 Počet respondentů – skupina dětí

b) Dotazníkového šetření z řad **dospělých** se zúčastnilo celkem **51 respondentů**, z toho **24 (47%) mužů a 27 (53 %) žen** (viz. graf č. 2). Ve věkovém rozmezí od 29 do 59 roků.

Graf č. 2 Počet respondentů – skupina dospělých

5.4 Hypotézy

- H1** Více než 80% dětí chce sama rozhodnout, u kterého rodiče by po rozvodu chtěly žít.
- H2** Děti v 80% nejsou dostatečně informovány a neznají své postavení při řízení o rozvodu rodičů.
- H3** Předpokládám, že více než 50% dětí se nechá ovlivnit rodičem v době před a při řízení o rozvodu.
- H4** Rodiče, kteří dosud neřešili rozvod a následnou porozvodovou péči o děti, i ti, kteří již tuto situaci řešili, jsou nyní přesvědčeni ve více než 70%, že by se dokázali dohodnout s partnerem ve prospěch a blaho dítěte.
- H5** Nejméně 55% rodičů je přesvědčeno o tom, že umí dobře rozhodnout o budoucnosti svého dítěte bez pomoci specializovaného odborníka.

5.5 Zpracování dat

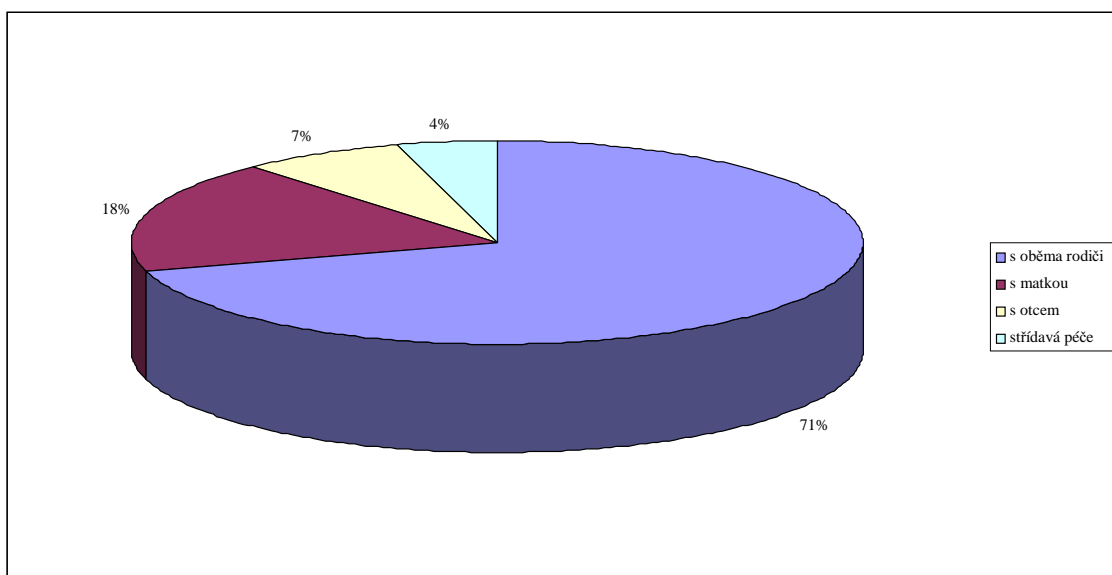
Nejprve jsem provedla přezkoumání dat uvedených v dotaznících. Celkově jsem rozdala u skupiny dětí **100** dotazníků. Bylo vráceno **80** dotazníků zpět, z toho **68** bylo řádně vyplněno. Ve skupině dospělých bylo rozdáno taktéž **100** dotazníků. Z uvedeného počtu dotazníků jich bylo vráceno **60**. Mezi vrácenými zpět bylo **9** dotazníků, které musely být vyloučeny pro neúplnost vyplněných dat. Výsledky dotazníkového šetření jsem zpracovala do tabulek pro analýzu údajů a formulování závěrů. Pro větší přehlednost jsem vytvořila grafy s bližšími charakteristikami.

Výsledky dotazníkové šetření budou uváděny ve vzájemném srovnání skupiny dětí a dospělých, což ukazuje rozdílnost, popř. shodu tzv. dětského a dospělého pohledu.

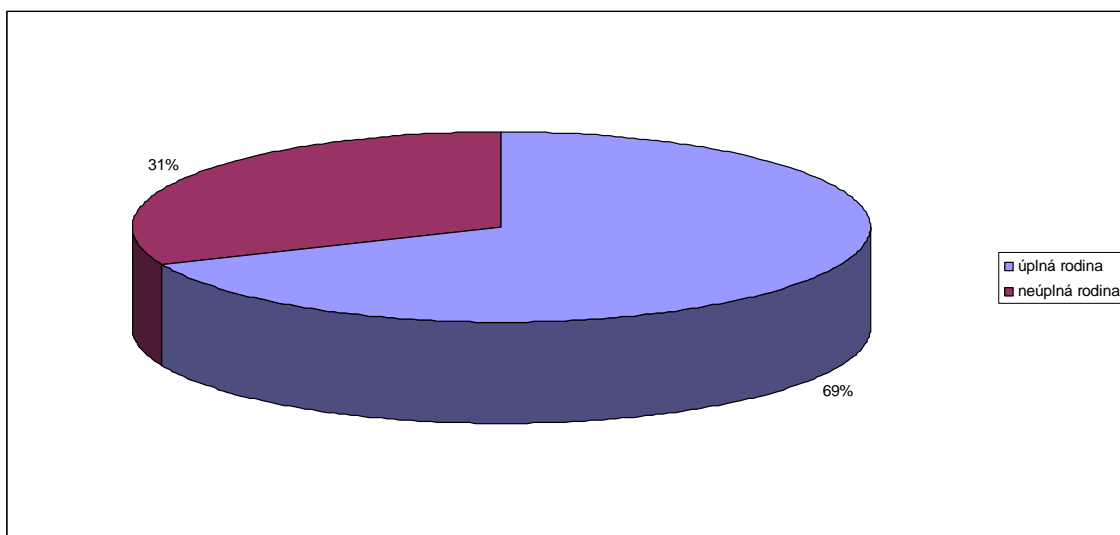
V dětské i dospělé skupině jsem zkoumala rodinné prostředí. U dětí, v jakém vyrůstají a u skupiny dospělých, ze kterého pochází. Rodinné prostředí v dětské skupině byl nabídnut výběr, a to buď s oběma rodiči, s matkou, s otcem nebo střídavá péče. Z průzkumu vyplynulo, že s oběma rodiči žije 48 dětí (71 %), s matkou 12 dotázaných (18 %), v péči u otce 5 účastníků (7 %) a ve střídavé péči se nachází 3 respondenti (4 %) (viz. graf č. 3).

Graf č. 3 Rodinné prostředí – skupina dětí

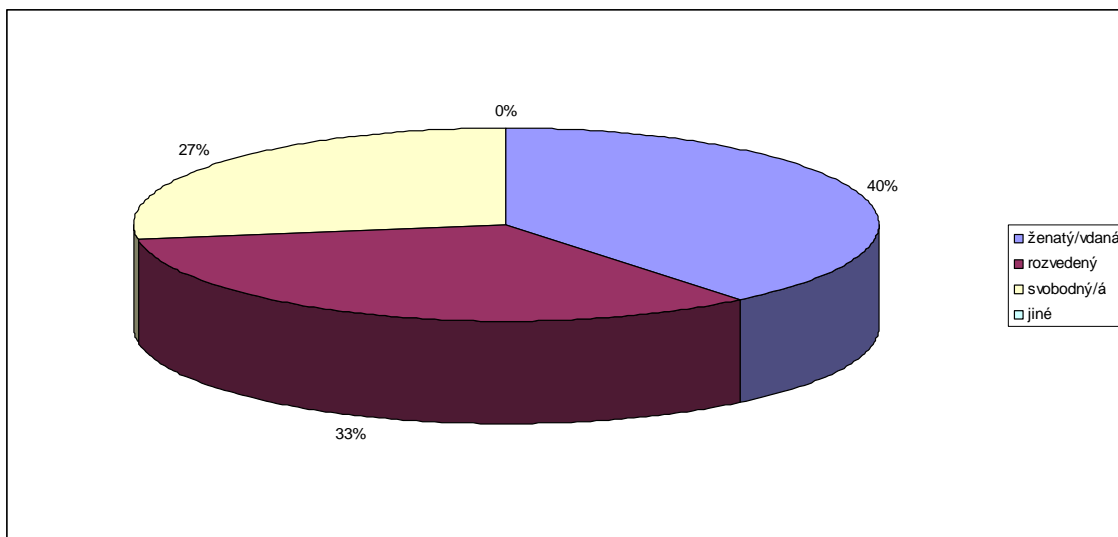
V dospělé skupině bylo 35 účastníků z úplné rodiny a 16 z neúplného rodinného prostředí (viz. graf č. 4).

Graf č. 4 Rodinné prostředí – skupina dospělých

V době vyplňování dotazníků žilo 20 respondentů v manželském svazku, 17 jich bylo rozvedeno a 14 účastníků bylo svobodných (viz. graf č. 5).

Graf č. 5 Rodinný stav dospělé skupiny

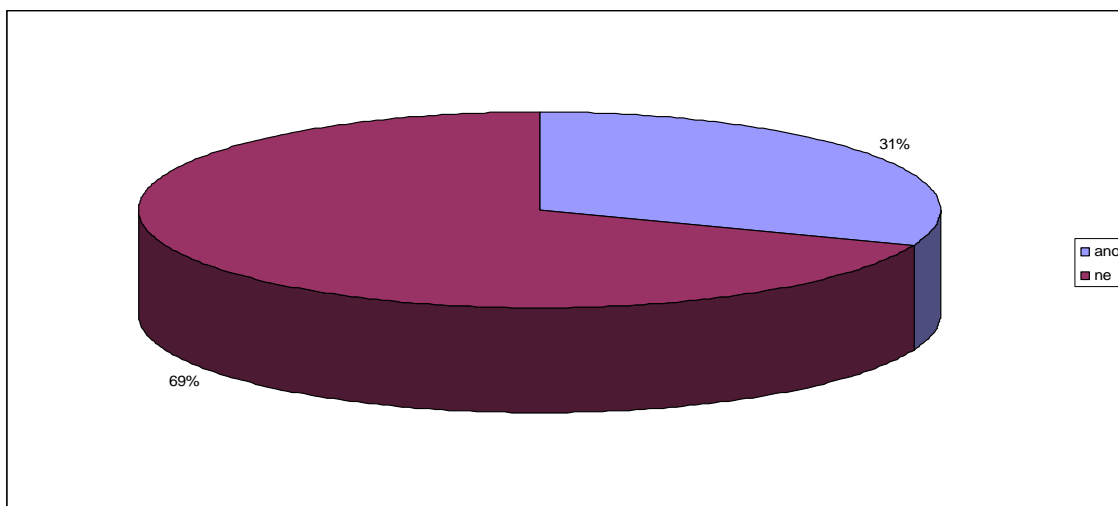

V další části vyhodnocení získaných údajů se již zaměřím na zhodnocení druhé části položených otázek, které byly zvoleny k potvrzení či vyvrácení vytýčených hypotéz a cílů.

První z otázek směřovala ke zjištění znalosti právní úpravy upravující postavení dítěte při rozvodu rodičů u soudu. Jako odpověď byla nabídnuta možnost **ano** či **ne**. Při zvolení odpovědi **ano** byli respondenti požádáni o uvedení konkrétní právní úpravy.

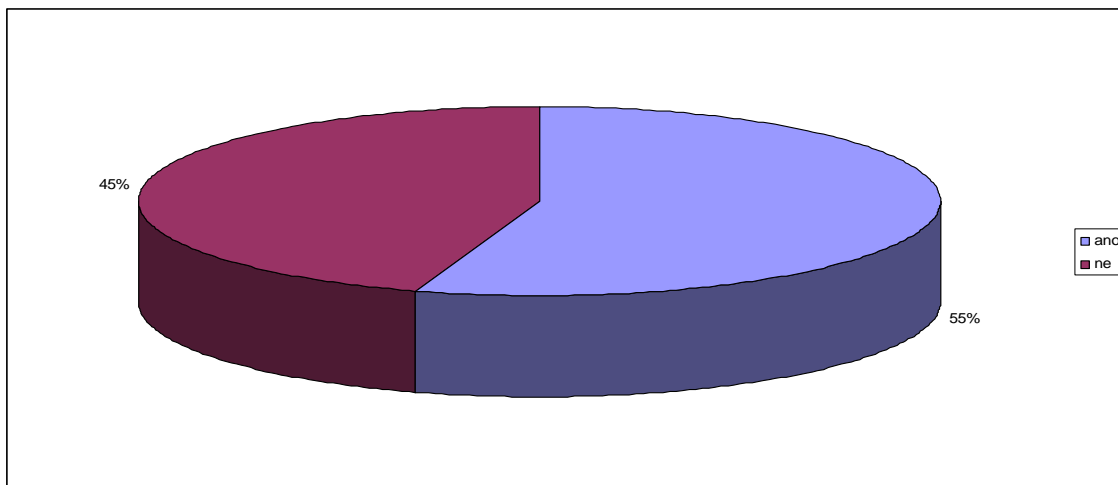
Ve skupině dětí byla nejčastěji zvolena možnost **ne**, a to ve 47 případech, u 21 odpovědí byla zvolena možnost **ano**. Kdy mezi odpověďmi na uvedení konkrétní právní úpravy byl uveden občanský zákoník a zákon o rodině (viz. graf č. 6).

Graf č. 6 Znalost právní úpravy upravující postavení dítěte u soudu – skupina dětí

Dospělá skupina v 28 případech zvolila odpověď **ano**, kdy všichni uvedli občanský zákoník a dva respondenti uvedli i mezinárodní právní úpravu, a to Úmluva o právech dítěte. Ve 23 vrácených dotaznících byla uvedena odpověď **ne**. (viz. graf č. 7)

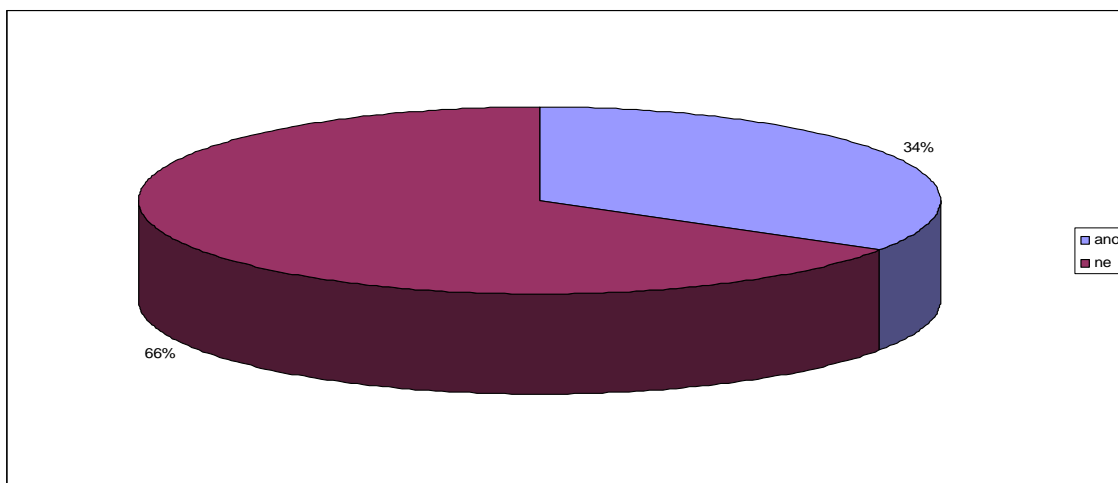
Graf č. 7 Znalost právní úpravy upravující postavení dítěte u soudu – skupina dospělí

Jedním z cílů mé diplomové práce je zodpovězení otázek, zda děti ví, na kterou organizace, a to jak státní tak nestátní, by se mohly obrátit s prosbou o pomoc, pokud by se jejich rodiče rozváděli, anebo pokud by ve svém okolí měly někoho, jehož rodiče by se rozváděli, zda by uměly tomuto „kamarádovi“ poradit nebo pomoci.

Na otázku **znalosti organizací** poskytující ochranu dětem uvedlo **45 dětí**, že **neznají organizace**, kde by mohly hledat pomoc, a pouze **23 dětí vědělo**, u jaké instituce by mohlo hledat pomoc (viz. graf č. 8)

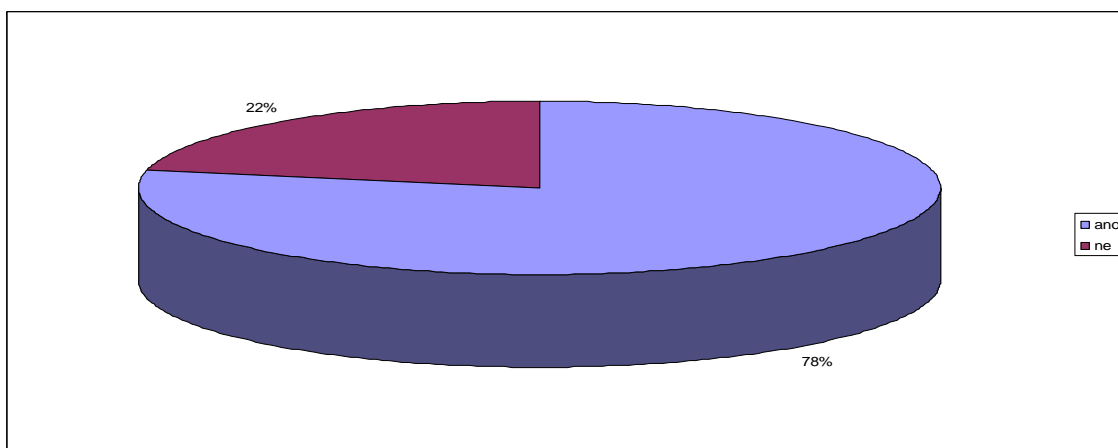
Graf č. 8 Znalost organizací – skupina dětí

Nejčastěji děti uváděly **linku bezpečí**, popř. **důvěry**, na druhém místě byla **Policie České republiky**. Mezi dalšími odpověďmi byly např. **dětské krizové centrum**, **Klokánek**, také **soud**, **škola**, **tísňová linka 112**, „**Člověk v tísni**“, „**sociálka**“. Jeden chlapec uvedl, že by pomoc hledal **u babičky** a dvě dívky by pomoc hledaly **u Ombudsmana**.

Dospělí 40krát uvedli, že **znají** organizace, které poskytnou pomoc dětem a **11krát**, že žádné organizace **neznají** (viz. graf č. 9). Rodiče nejčastěji uvedli **OSPOD**, **Bílý kruh bezpečí**, **Nadace naše dítě**, **Fond ohrožených dětí**.

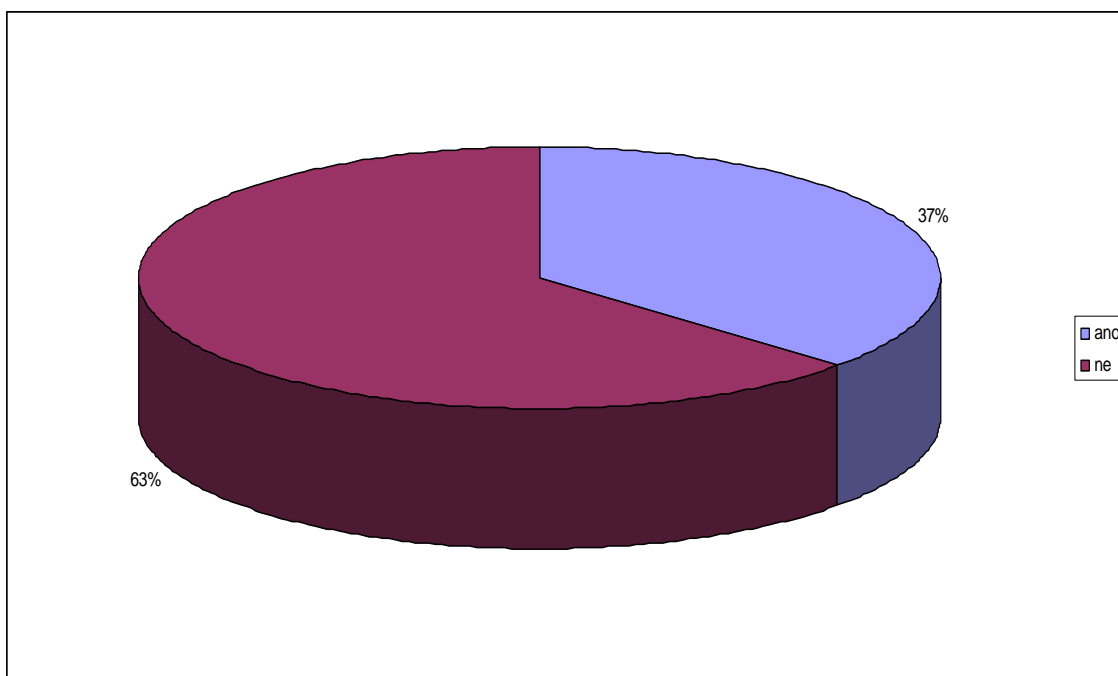
Graf č. 9 Znalost organizací – skupina dospělých

Ke znalosti organizací byla položena otázka týkající se **zdroje jejich informací**, tj. kde se děti i dospělí dověděli o organizacích, které uvedli. U obou dvou skupin bylo nejčastěji uvedeno **média**, tzn. televize, internet, noviny, u dětí **škola – přednášky**, u dospělých **zaměstnání**. Dále děti uváděly **ještě „kamarádi“, „učitelé“ a „rodiče“** nebo **„příbuzní“**.

Na otázku, **zda by děti věděly, jak pomoc svému „kamarádovi“**, kdyby se jeho rodiče rozváděli, uvedly ve **43** odpovědích, že by **nevěděly**, jak mu pomoci a jen **25** dotázaných **vědělo**, jak by pomohly (viz. graf č. 10).

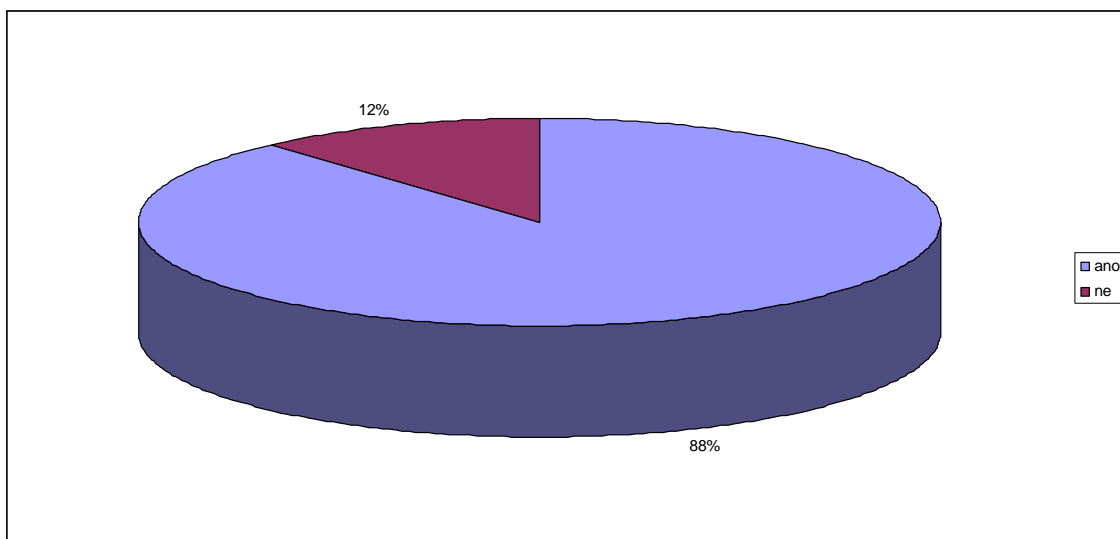
Graf č. 10 Zda by děti dokázaly pomoci svému „kamarádovi“

Další otázky směřovaly ke zjištění znalosti, resp. znalosti práva vyjádřit se k možnosti **být účastníkem soudního řízení**, a to **k možnosti vyjádřit se** k tomu, se kterým z rodičů by dítě po rozvodu rodičů chtělo žít a **zda by měl soud přihlížet** k jejich názoru, se kterým rodičem by chtělo po rozvodu zůstat.

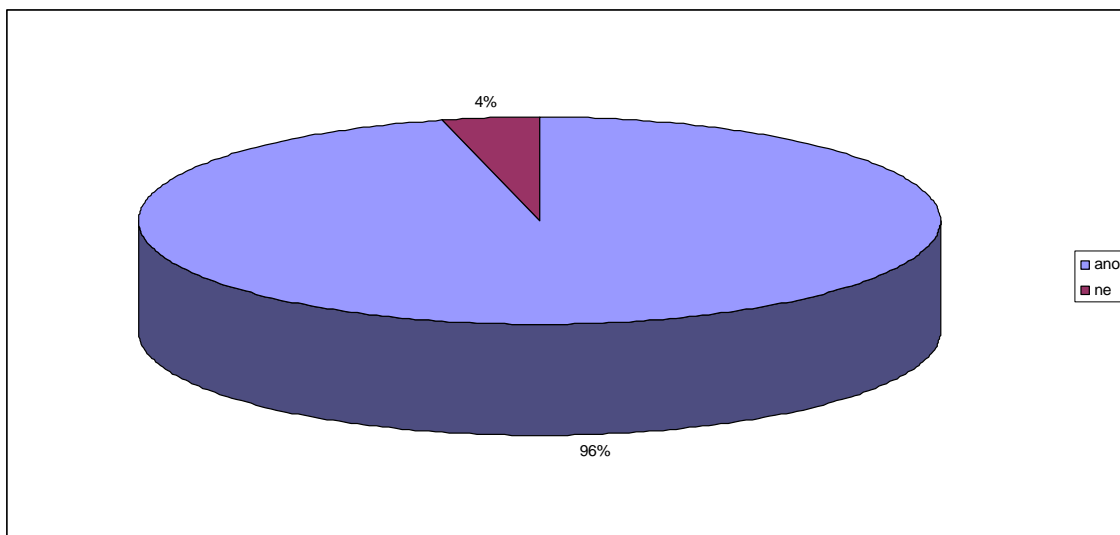
V **60** případech **děti uvedly, že mají právo** sdělit soudu, se kterým z rodičů chtějí po jejich rozvodu žít. Jen v **8** odpovědích byla uvedena možnost **ne** (viz. graf č. 11).

Graf č. 11 Právo dítěte vyjádřit se u soudu – skupina dětí

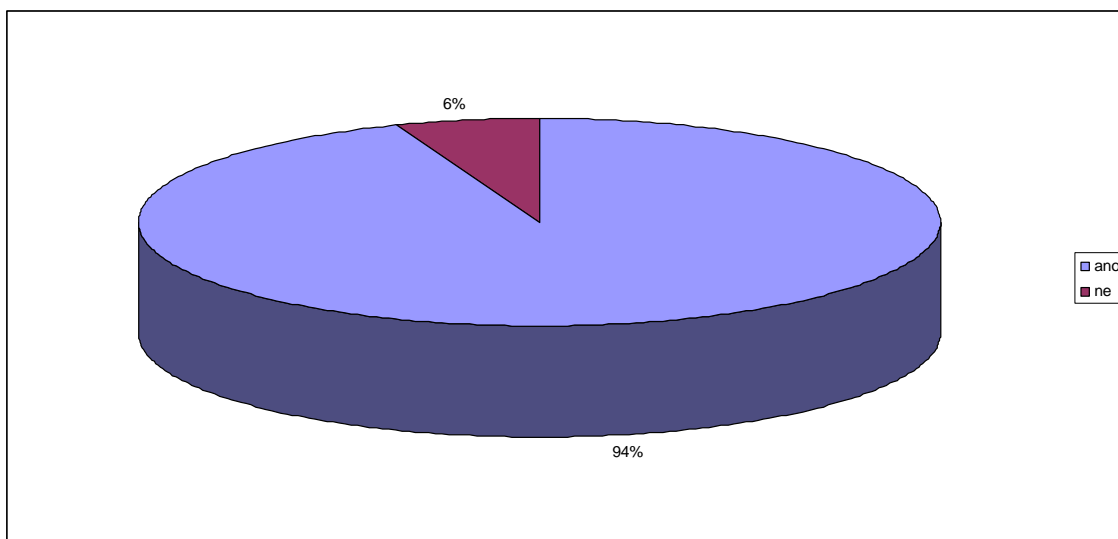
Skupina dospělých na stejnou otázku uvedla, že **dítě má právo** se vyjádřit u soudu, s kterým z rodičů chce po jejich rozvodu vyrůstat, a to v **49** zaznamenaných odpovědích a **jen 2** (z toho jedna žena a jeden muž) zvolili možnost **ne**. (viz. graf č. 12)

Graf č. 12 Právo dítěte vyjádřit se u soudu – skupina dospělých

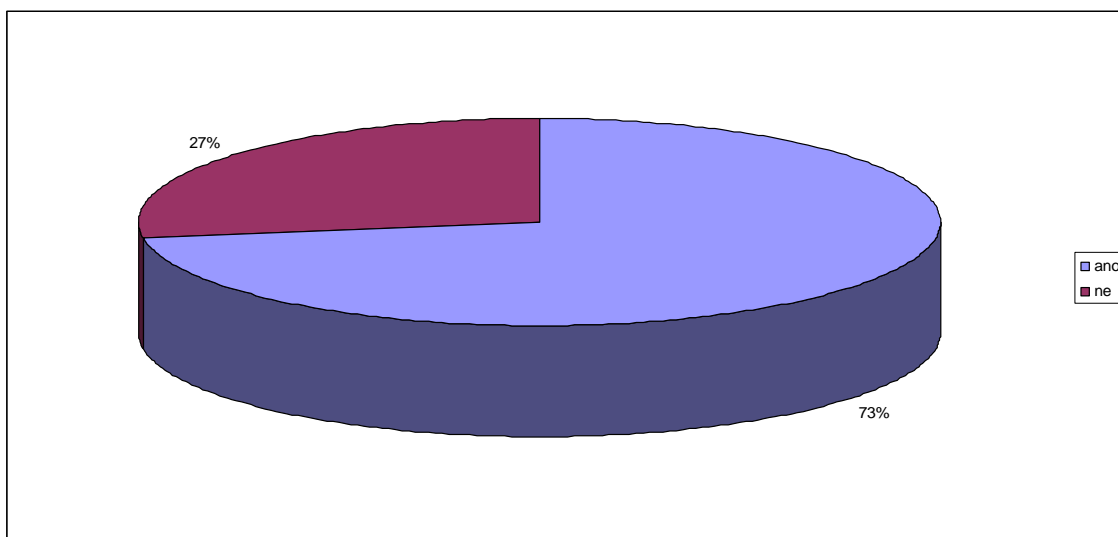
Na otázku zda **by měl soud přihlížet k názoru dítěte**, se kterým rodičem by chtělo po rozvodu zůstat, uvedlo **64** dětí, že **ano** a **4** uvedly (všechno dívky), že by soud k jejich názoru přihlížet **neměl**. (viz. graf č. 13)

Graf č. 13 Svěření dítě soudem do péče rodiče dle rozhodnutí dítěte – skupina dětí

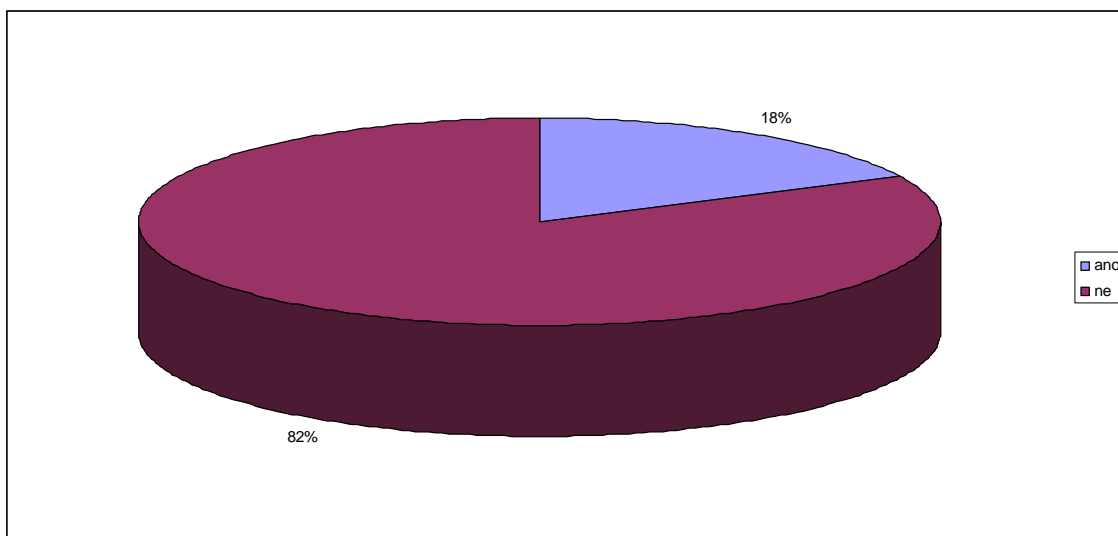
Skupina dospělých sice zná v 96% právo dítěte vyjádřit se, se kterým z rodičů by chtělo po jejich rozvodu žít, ale na otázku, že **by měl soud přihlížet k rozhodnutí dítěte** uvedlo **37** respondentů, že **ano**, ale ve **14** odpovědích, že **ne**. (viz. graf č. 14)

Graf č. 14 Svěření dítě soudem do péče rodiče dle rozhodnutí dítěte – skupina dospělých

Doplňující nebo spíše kontrolní otázka byla zvolena otázka, **zda by dítě chtělo**, aby za něj rozhodl někdo jiný a **co při zvolení možnosti ano vedlo ke zvolení této možnosti**. V **56** případech děti uvedly, že **nechtějí**, aby za ně rozhodl někdo jiný a ve **12** případech uvedly, že by **chtěly**, aby za ně rozhodl někdo jiný. (viz. graf č. 15)

Graf č. 15 Přenechat rozhodnutí – skupina dětí

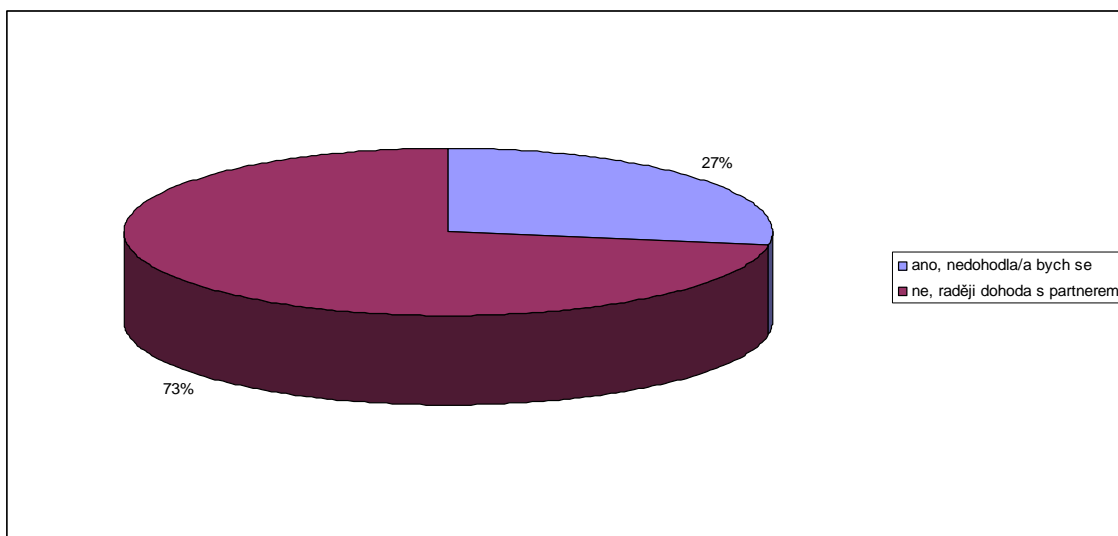

Jako důvody rozhodnutí dítětem a „ne někým jiným“, uváděly děti nejčastěji, že **samy chtějí rozhodnout**, se kterým z rodičů budou dále uvedly, že **nechtějí uvést** nebo **nevědí**, proč se pro tuto možnost rozhodly. Mezi dalšími odpověďmi bylo sdělení, že **nikdo jiný nemůže posoudit rodinu lépe než dotázaný** a že **dítě samo ví**, co potřebuje a **komu na něm záleží**. 2 dotazníky obsahovaly odpověď, že by dítě chtělo **být s oběma rodiči**.

A po jedné odpovědi byly uvedeny tyto údaje: „otec je zlý“, „nikdo by neměl rozhodovat o mém štěstí“, „jeden z rodičů by byl zklamaný, tak ať rozhodne raději někdo jiný, i když bych se rád rozhodl sám“.

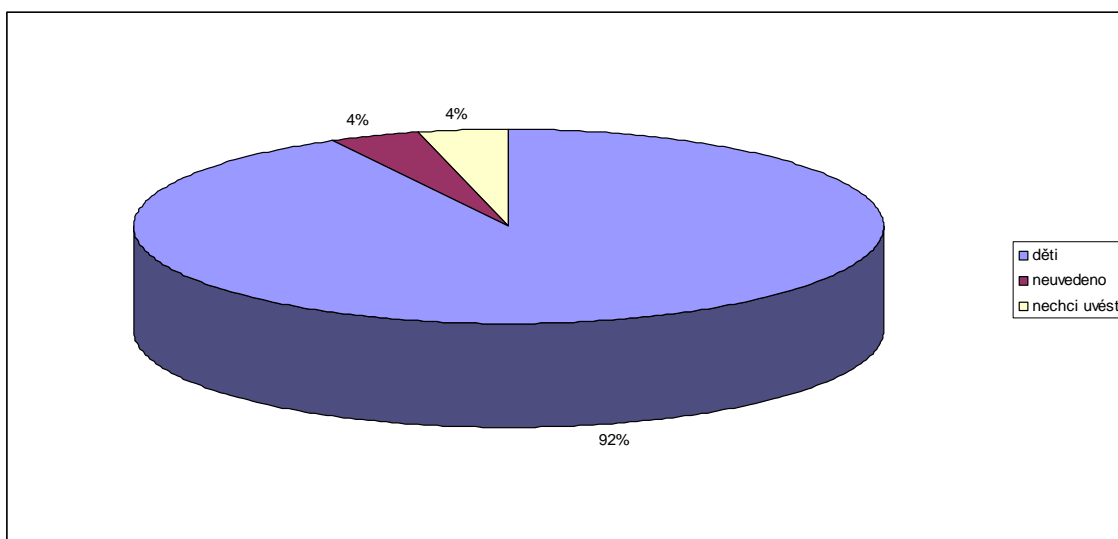

Graf č. 16 Přenechat rozhodnutí – skupina dospělí

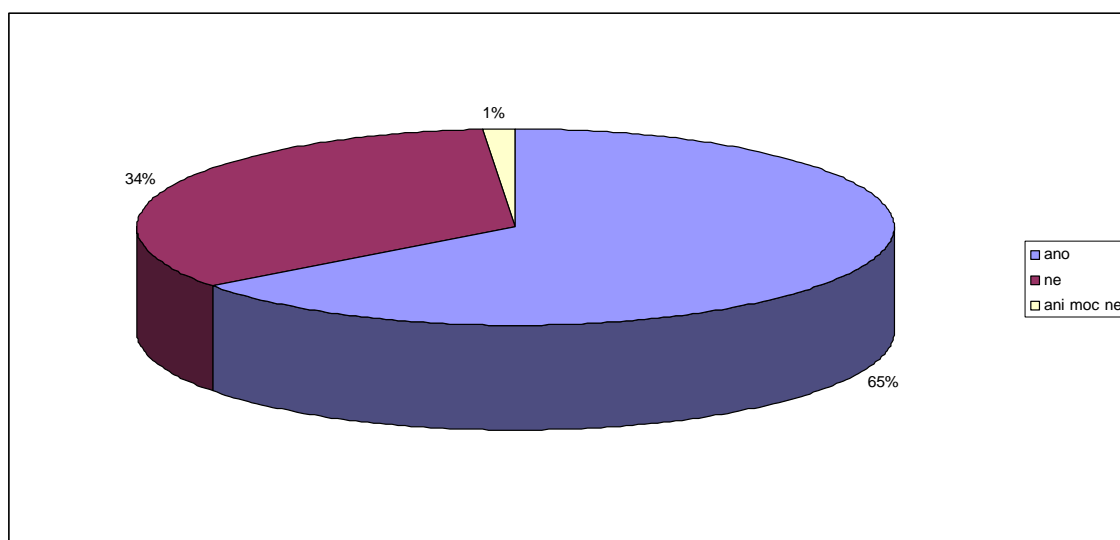
U dospělých byla otázka položena ve znění: „Měl by za Vás rozhodnout někdo jiný, s kým po rozvodu zůstane vaše dítě nebo byste se snažil/a dohodnout s partnerem?“. Ve **37** případech byla zvolena možnost **ne**, tedy **raději dohoda** s partnerem a ve **14** případech **ano, nedokázal/a bych se rozhodnout** (viz. graf č. 16). Jako důvody byly uvedeny děti, 2krát uvedeno „nechci uvádět“ a 2krát „neuveďeno“ (viz. graf č. 17). Průzkumu se účastnilo 20 respondentů v manželském svazku, 14 svobodných a 17 rozvedených, tedy k celkovému počtu 37 kladných odpovědí (dohoda s partnerem) přibyli i 3 dotázaní z řad rozvedených.

Graf č. 17 Důvody dohody partnerů při rozhodování svěření dítěte do péče

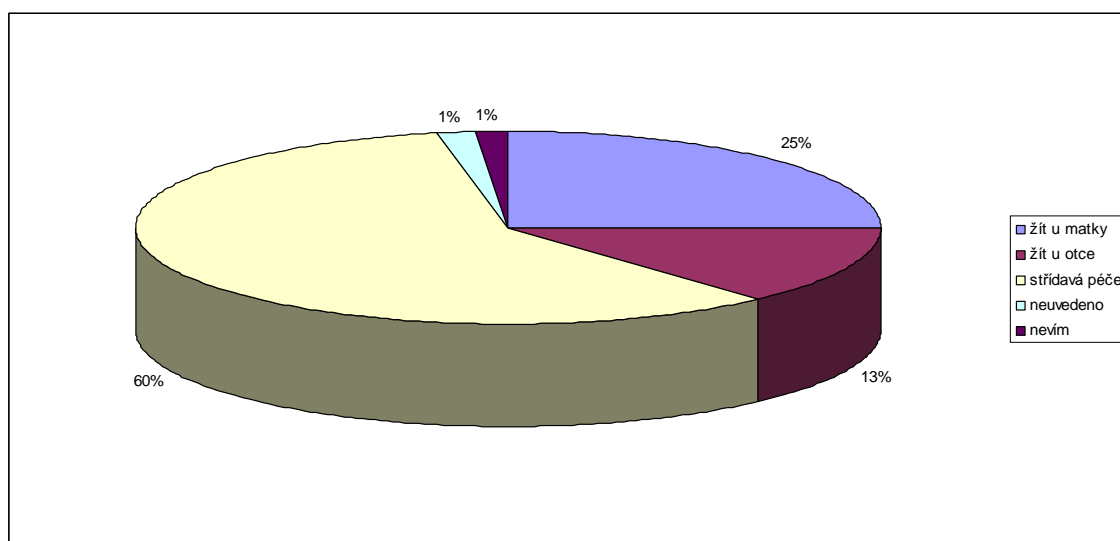
Další otázky směřovaly ke zjištění, zda dítě **někdy přemýšlelo nad otázkou, s kterým rodičem zůstat**, jakou **porozvodovou péčí by chtělo** a zda **vědí co je střídavá péče** a zda se **bojí, že by svým rozhodnutím mohlo způsobit** jednomu z rodičů bolest.

Graf č. 18 Zda dítě přemýšlelo, se kterým z rodičů zůstat po rozvodu

Dětí ve **44** odpovědích uvedly, že **již přemýšlely** nad tím, se kterým z rodičů, kdyby se chtěli rozvést, by zůstaly, **23** dětí uvedlo, že **ne** a jeden chlapec uvedl „ani moc ne“. Přestože nejde o nabídnutou možnost, byl tento dotazník ponechán jako správně vyplněný. (viz. graf č. 18)

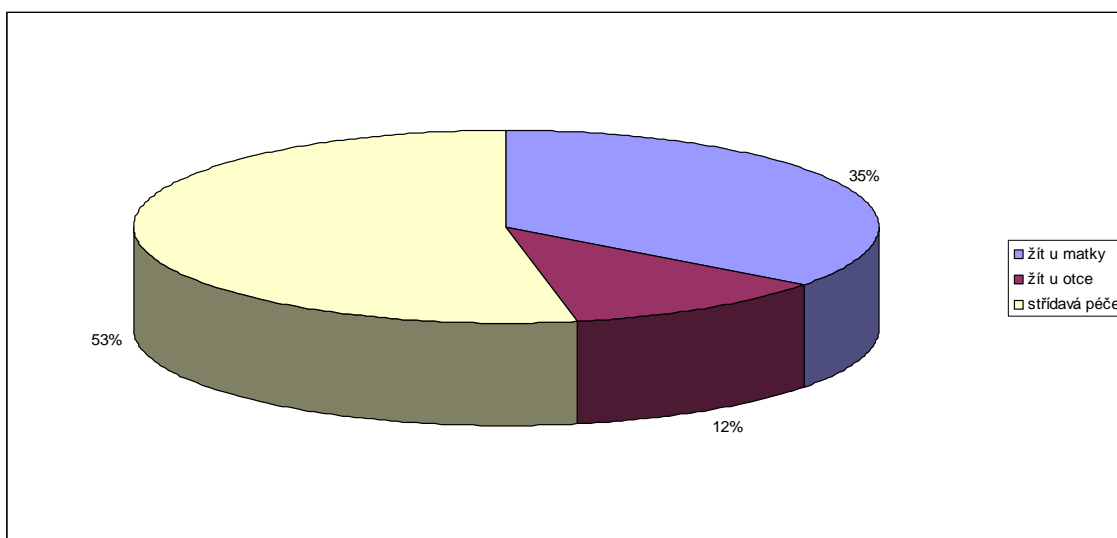
Graf č. 19 Jakou porozvodovou péčí by dítě chtělo – skupina dětí

Nejčastější odpověď byla zvolena možnost **střídavé péče**, druhá nejčastější odpověď byla žít u matky a dále možnost „nevím“ a „nechci uvádět“. (viz. graf č. 19)

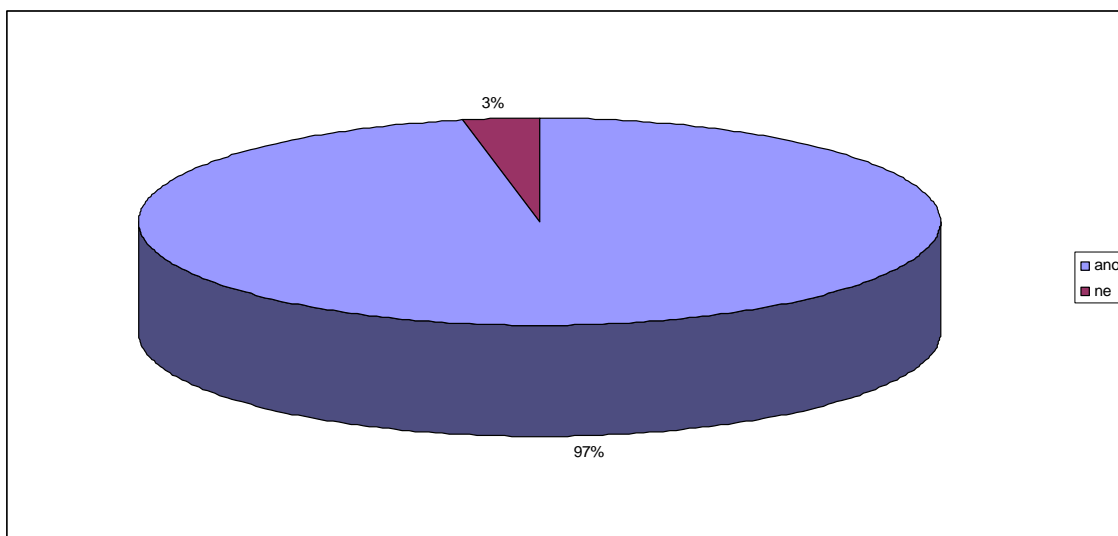
Děti byly dotázány proč, kterou z péčí zvolily. **Nejčastěji** uvedly, že **chtějí být s oběma rodiči, že je mají oba stejně rádi**. Další důvody byly – další manželství jednoho z rodičů, časové vytížení, jeden z rodičů je hodnější, stejné pohlaví, lepší vztah k jednomu z rodičů, bezkonfliktní přístup, spokojenost, bydliště, finance. Další odpovědi uvádím v přesném znění: „mám k ní/němu lepší vztah“, „otec byl zlý“, „protože by se zhroutila“, „otec řeší věci s chladnou hlavou“, „protože mě víc potřebuje“, „vychovala mě a je na mě hodnější“, „protože bych jí ublížil“. Jeden chlapec, který je svěřen do péče otce, na jeho vlastní rozhodnutí uvedl do odpovědi, „v současné době bych se rozhodl, že chci být v péči mamky, a proto by bylo lepší, kdyby tenkrát za mě rozhodl někdo jiný, maminka mě má raději a dává mi víc“.

Graf č. 20 Jakou porozvodovou péčí by volili dospělí – skupina dospělých

Rodiče by **nejčastěji** zvolili možnost **střídavé péče**, a to ve 27 případech, svěřit dítě do péče matky by volilo 18 respondentů a žít u otce 6 zúčastněných. Jako důvody byly uváděny: více času, jednotná výchova, stabilní prostředí, děti a jejich věk. (viz. graf č. 20)

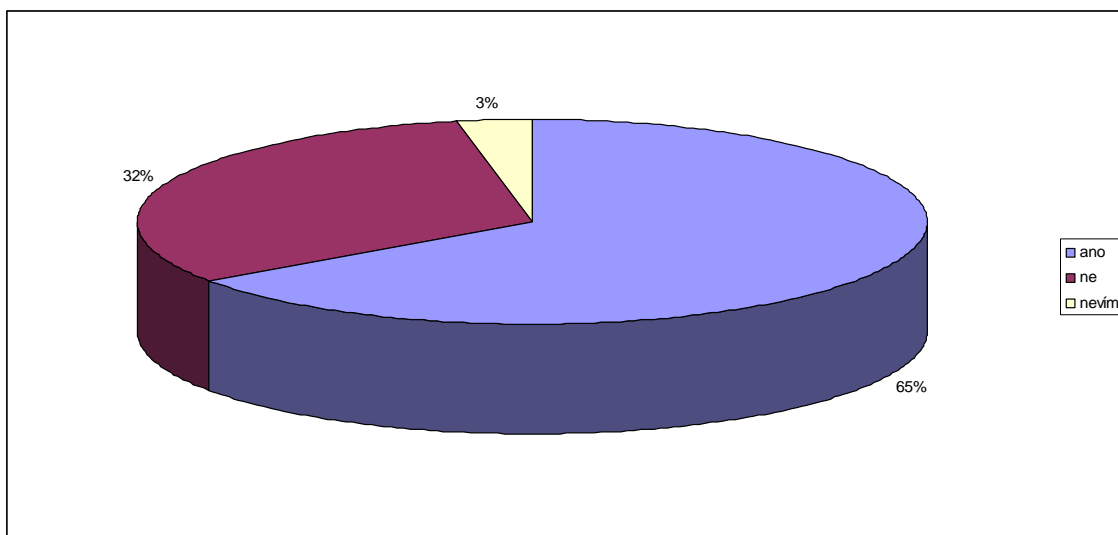
Graf č. 21 Střídavá péče – skupina dětí

V další odpovědi **66** dětí uvedlo, že **vědí**, co znamená **pojem střídavá péče** a správně i tento pojem uvedly, **2** děti uvedly, že **nevědí**. (viz. graf č. 21)

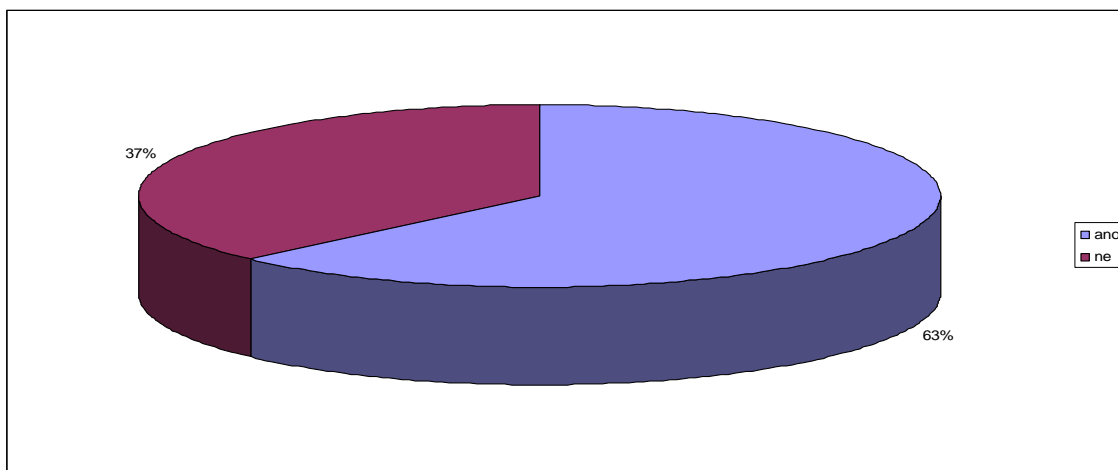
Ve skupině **dospělých** všichni **věděli a správně uvedli**, co tento pojem znamená.

Graf č. 22 Způsobení bolesti rodiči rozhodnutím dítěte – skupina dětí

44 dětí se domnívá, že by svým rozhodnutím mohly **způsobit bolest** jednomu ze svých rodičů, **22** dětí uvedlo, že **ne** a **2** (obě dívky) uvedly, že **neví**. Přesto, jak vyplývá z výše uvedeného, chtějí se děti samy rozhodnout, s kterým z rodičů budou nadále vyrůstat. (viz. graf č. 22)

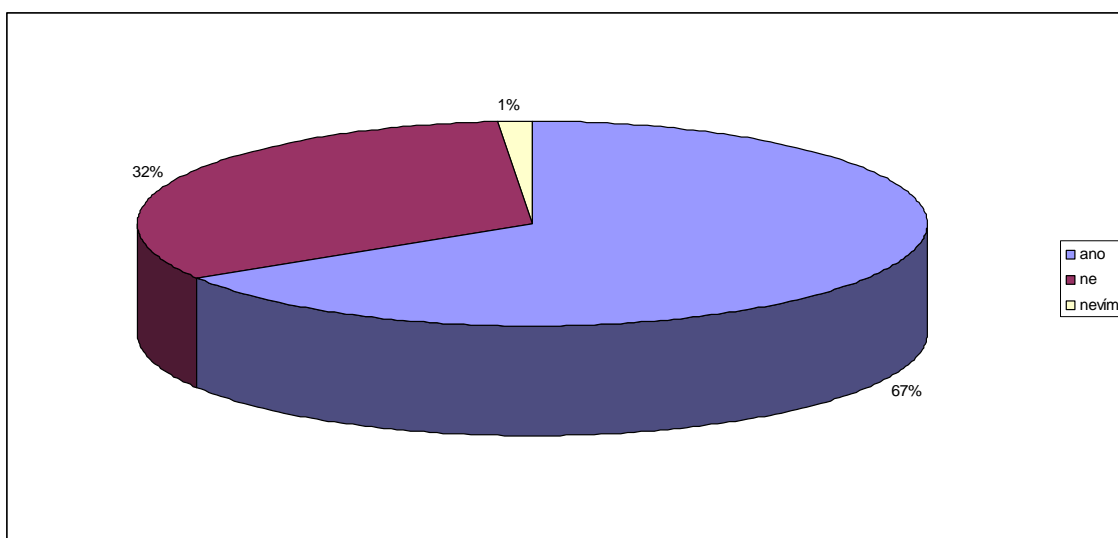
Graf č. 23 Zda by dítě mohlo mít obavu ze svého rozhodnutí – skupina dospělých

Skupina dospělých respondentů v **32** případech uvedla, že **přemýšlela** nad tím, že kdyby se dítě rozhodovalo samo, se kterým z rodičů by po jejich rozvodu zůstalo, by se tohoto rozhodnutí **mohlo obávat** a možnost **ne** zvolilo celkem **19** respondentů. (viz. graf č. 23)

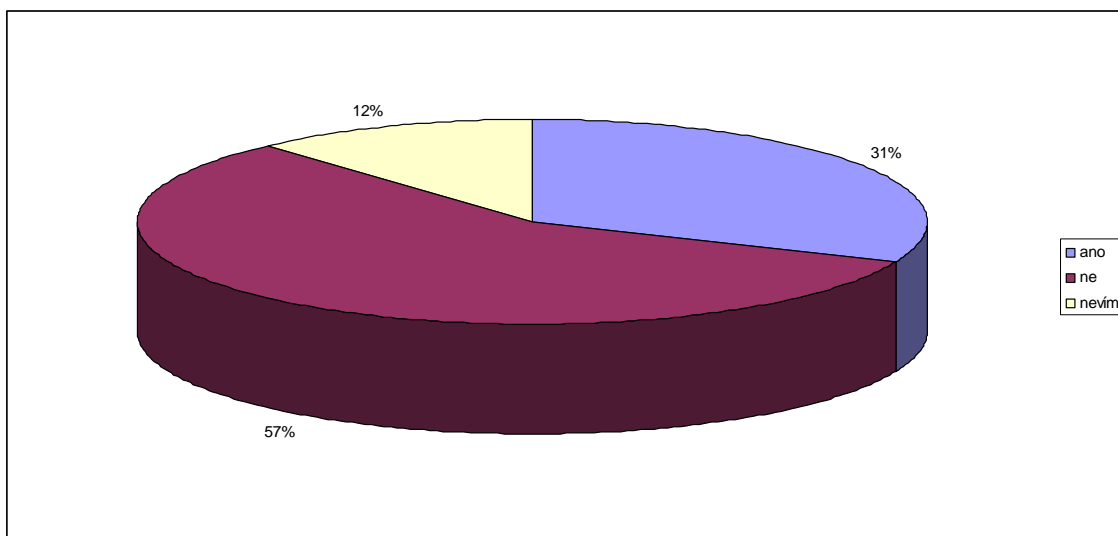
Poslední skupina otázek směřovala k tomu, zda by se dítě nechalo manipulovat, resp. ovlivnit chováním jednoho z rodičů ve prospěch ovlivňujícího rodiče, a zda by dítě takové chování či jednání rodiče dokázalo rozpoznat.

Graf č. 24 Zda dítě dokáže rozpoznat manipulativní chování rodiče - skupina dětí

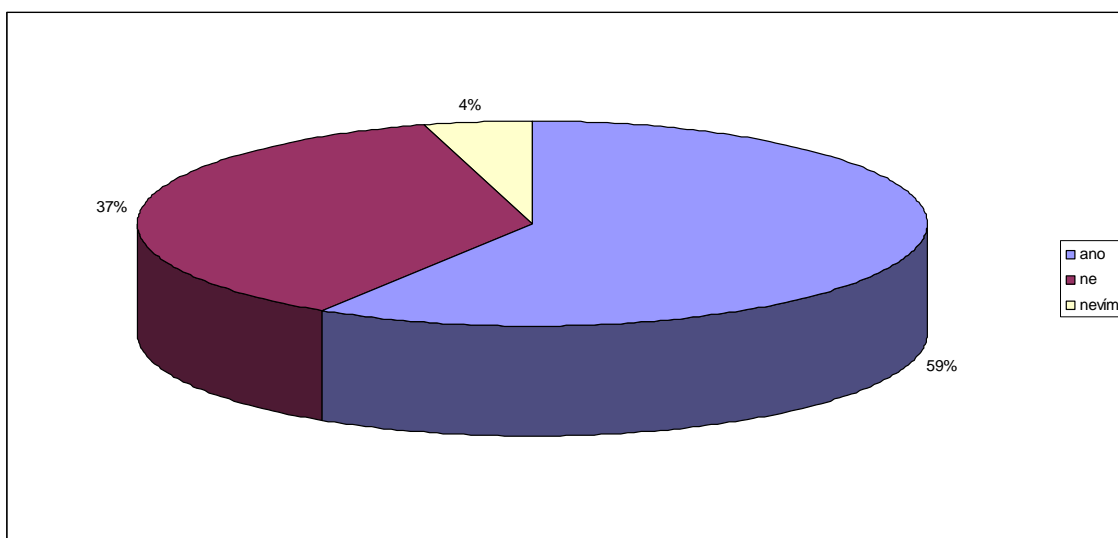
Možnost odpovědi **ano** zvolilo **45** dětí, možnost **ne** uvedlo **22** dětí a jedna dívka zvolila možnost **nevím**. (viz. graf č. 24)

Graf č. 25 Zda dítě dokáže rozpoznat manipulativní chování rodiče - skupina dospělých

Rodiče se domnívají, že by dítě v **29** případech **nedokázalo odhalit**, že je s ním manipulováno v něčí prospěch, v **16** případech **ano, tedy dokázalo** a v 6 případech skupina dospělých **nevěděla**, zda by dítě dokázalo manipulaci odhalit či nikoli. (viz. graf č. 25)

Graf č. 26 Manipulativní chování ovlivní rozhodnutí dítěte při rozhodování – skupina dětí

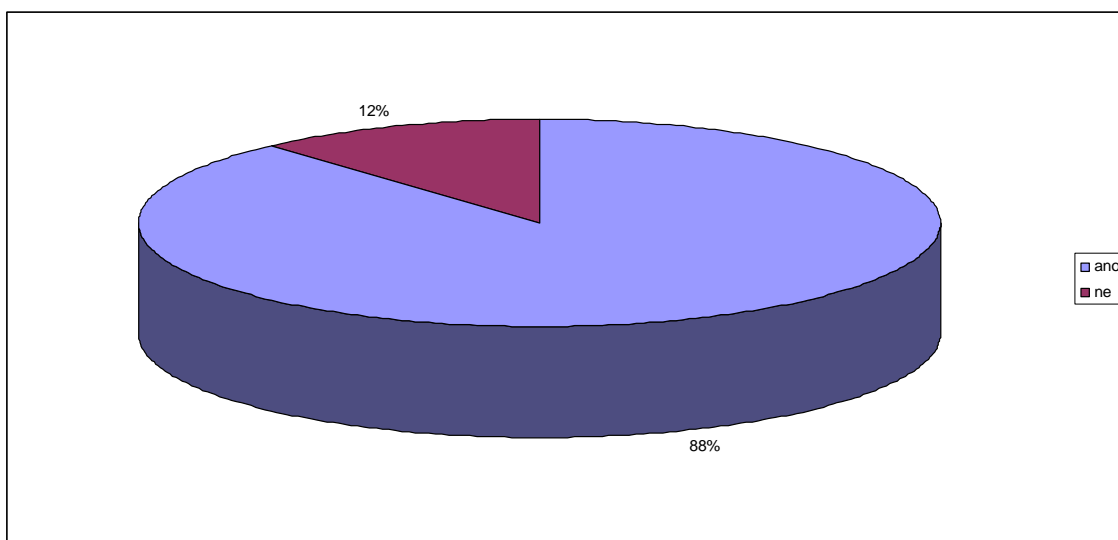

40 odpovědí uvedlo možnost **ano**, tedy, že by je toto jednání ovlivnilo při rozhodování, s kterým z rodičů zůstanou, **25** uvedlo, že **ne** a **3**, že **neví**. (viz. graf č. 26)

Jako **důvody** ovlivnění byly zvoleny:

- chování jednoho z rodičů,
- zabezpečení – dárky, kroužky, školné, peníze,
- volnost,
- zákazy,
- násilí - agrese, nadávky,
- výchova - podmínky pro život,
- nemoc.

Graf č. 27 Manipulativní chování ovlivní rozhodnutí dítěte při rozhodování – skupina dospělých

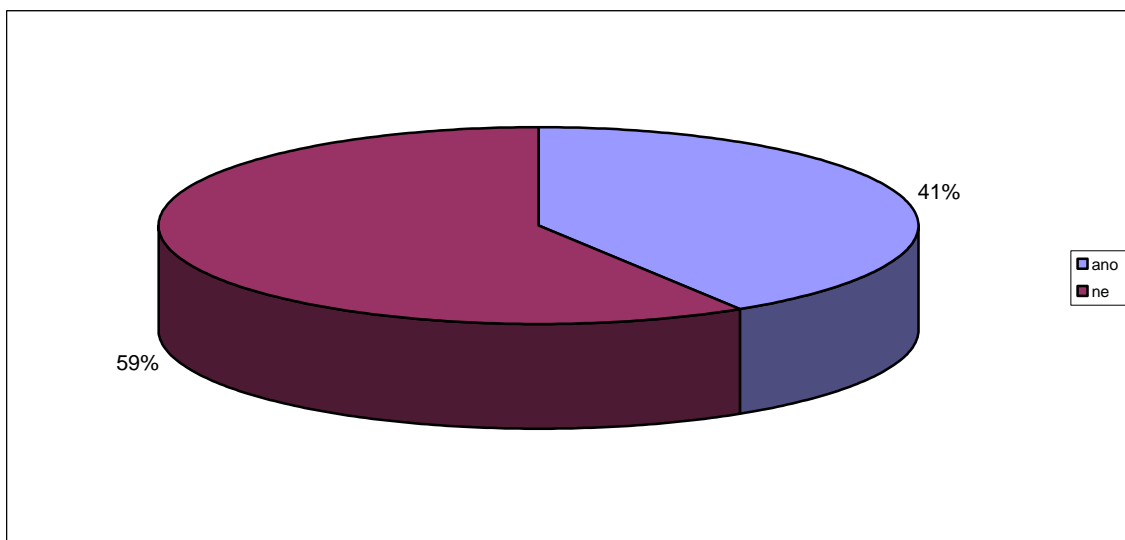

Ve **45** případech si rodiče, resp. skupina dospělých myslí, že by se dítě **nechalo** manipulativním jednáním **ovlivnit**, v **6** případech **nenechalo**. Jako příklady manipulativního jednání byly uvedeny dárky, časové úlevy, volnější výchova, kapesné, citové vydírání, jakékoliv jednání, které dokáže ovlivnit, pomluva partnera. (viz. graf č. 27)

Diplomová práce se v podkapitole 3.7 zabývá znaleckým posuzováním jako jedním z možných podkladů pro rozhodnutí o následném svěření dítěte do péče. Zároveň byla i stanovena hypotéza, a k jejímu potvrzení či vyvrácení, že rodiče jsou přesvědčeni o tom, že umí dobře rozhodnout o budoucnosti svého dítěte bez pomoci specializovaného odborníka, bylo provedeno šetření, ze kterého vyplynulo,

že **30** účastníků se domnívá, že **znalecký posudek není potřeba** pro rozhodnutí, kterému rodiči svěřit dítě do péče a **21** respondentů se domnívá, že znalecký posudek **je nezbytný pro objektivní rozhodnutí** při rozhodování o svěřením dítěte do péče. (viz. graf č. 28)

Graf č. 28 Potřeba znaleckého posudku

5.6 Analýza dat a jejich interpretace

V této části byly vyhodnoceny stanovené hypotézy:

H1 Více než 80% dětí chce sama rozhodnout, u kterého rodiče by po rozvodu chtěly žít.

Provedeným průzkumem došlo k **potvrzení** této **hypotézy**, neboť dotázané děti v 82% uvedly, že by samy chtěly rozhodnout, se kterým z rodičů budou po rozvodu žít a jen v 18% by chtěly, aby za ně rozhodl někdo jiný.

H2 Děti v 80% nejsou dostatečně informovány a neznají své postavení při řízení o rozvodu rodičů.

Provedeným dotazníkovým šetřením došlo k **falzifikaci** této **hypotézy**. Děti v 88% znají možnost vyjádřit se u soudu, se kterým z rodičů, po jejich rozvodu, by chtěly žít a navíc si samy přejí svůj názor před soudem vyjádřit, i když si uvědomují, že by svým rozhodnutím mohly jednomu z rodičů ublížit.

H3 Předpokládám, že více než 50% dětí se nechá ovlivnit rodičem v době před a při řízení o rozvodu.

Ze získaných informací vyplynulo, že 59% dětí se nechá od rodičů ovlivnit, a to i přesto, že samy umí rozpoznat manipulativní jednání svých rodičů, jak vyplynulo z průzkumu. Tato **hypotéza** byla tedy **potvrzena**.

Rodiče se taktéž domnívají, že by toto jejich jednání mohlo dítě ovlivnit. Průzkum provedený na vzorku dospělých ovšem ukázal, že rodiče se nedomnívají, že by dítě mohlo posoudit (rozpoznat), že je ovlivňováno ve prospěch jednoho z rodičů.

H4 Rodiče, kteří dosud neřešili rozvod a následnou porozvodovou péči o děti, i ti, kteří již tuto situaci řešili, jsou nyní přesvědčeni ve více než 70%, že by se dokázali dohodnout s partnerem ve prospěch a blaho dítěte.

Tato **hypotéza** byla **verifikována**. Z provedeného výzkumu vyplynulo, že účastníci, kteří v době vyplňování dotazníku byli svobodní nebo v manželském svazku, zvolili odpověď dohody s partnerem, a to kvůli dětem. Ke kladným odpovědím přibyly i 3 odpovědi od rozvedených respondentů, a bylo tedy celkem 73% dospělých, kteří v konečném důsledku pomohli k potvrzení této hypotézy.

H5 Nejméně 55% rodičů je přesvědčeno o tom, že umí dobře rozhodnout o budoucnosti svého dítěte bez pomoci specializovaného odborníka.

Z provedeného šetření došlo k **potvrzení** této **hypotézy**, tedy, že rodiče jsou přesvědčení, že umí sami dobře rozhodnout, kterému z rozvádějících rodičů svěřit dítě do následné péče, a to bez pomoci specializovaného pomocníka. Tuto skutečnost uvedlo v dotazníku celkem 59% dotázaných dospělých respondentů.

Cíl diplomové práce byl splněn, ačkoli byla jedna ze stanovených hypotéz na základě vyhodnocení a analýzy získaných dat průzkumným šetřením falzifikována.

Závěr

V současné době stále platí v České republice zákon o rodině z roku 1963, který byl vícekrát novelizován. Nejrozsáhlejší novela byla provedena v roce 1998. Ta zakotvila některé moderní prvky, které jsou obvyklé v zemích západní Evropy (zejména „smluvený rozvod a „sankční“ rozvod), ale nepředstavovala zatím komplexní promyšlené řešení. Tím bude patrně až rekonstrukce rodinného práva – ať již formou přijetí zcela nového zákona o rodině, nebo začleněním rodinného práva do nového občanského zákoníku. Dá se ovšem očekávat, že právní úprava tak citlivých otázek nebude nikdy definitivní. Další zkušenosti a vývoj přinesou potřebu dalších změn a tak tomu bude patrně stále.⁵⁵

Přikláním se k názoru, který byl i popsán v odborné literatuře, aby soud vyslechl dítě vždy v případě, že se ve spise vyskytují rozporuplné informace. O vztazích dítěte, jeho preferencích, jeho potřebách podali tyto informace rozdílně rodiče, pracovníci OSPOD, ale i znalec. V takovém případě je přímo vhodné, aby soudce dítě vyslechl. Podle zdrojů se považuje vhodnou věkovou hranicí dítěte 10 let výše, tedy v druhé polovině dětského života. Po vlastní zkušenosti z práce s dětmi připouštím individuální odchylky na obě strany. Záleží zde zejména na rozumovém vývoji dítěte. Tato věková hranice byla potvrzena i v předvýzkumu, který jsem v souvislosti s touto diplomovou prací provedla a zmiňuji se o tom v praktické části práce.

Děti nejsou náš majetek a samotný rozvod už v dnešní době není jen „soukromá rodinná záležitost“. Nemám ambice vyvracet teorie předních specialistů, ani hledat nalezené a vymyšlet vymyšlené. Ale závěrem diplomové práce si dovoluji vyslovit svůj názor na danou problematiku, který se opírá o průzkumná šetření a výsledky analýzy těchto dat.

---

⁵⁵ Smith, H., Děti a rozvod, 1. vydání, Praha: Portál, 2004, s. 161

Domnívám se, že dříve než dojde k fázi, ve které již nezbývá jiné, než soudní rozhodnutí o svěření dítěte do péče jednoho z rodičů či střídavé péče rodičů, měla by předcházet jiná fáze, a to fáze **mediace**. Rodinná mediace by měla být hlavním pilířem předrozvodových dohod.

Je chybou, že je v malém povědomí společnosti, nehovoří se o ní jako o službě, je stále chápána pouze v souvislosti s trestními věcmi (institucí, která připravuje mediátory v oblasti mediace v trestním právu, je Institut pro sociální práci v justici. Mediace v trestně-právní justici je aplikována Probační a mediační službou, která je státní institucí. Probační a mediační služba existuje na základě zákona č. 257 o probační a mediační službě z roku 2000).

Ačkoli zatím rodinná mediace není službou, je to cesta, kudy by se mělo v první řadě jít! (V praxi to tedy nyní vypadá tak, že mediátor má vlastní praxi nebo zaměstnání, které jej živí a okrajově nabízí také služby mediace). Mediáci obvykle nabízejí v poradnách, v rámci své sociální práce nebo v rámci své manažerské role práce s lidmi. Mediace zatím není nikde oficiálně standardizována (mimo Probační a mediační služby již výše zmíněné). Můžete jí dělat volně, nicméně odbornost mediátora nebude ničím garantována a pouze případná spokojenost lidí se způsobem poskytování služby mediace přivede časem další klientelu. Mediace může pomoci mnoha lidem, kteří si nechtějí přiznat, že něco nezvládnou, rodinám, které nejsou schopny efektivně komunikovat a řešit konflikty. *„Mediace je šance najít to, co potřebuji já, a přitom zohledňovat druhého; najít řešení, které uspokojí více stran⁵⁶“*.

Připravuje se Zákon o mediaci v civilní oblasti, který bude formulovat i základní standardy budoucího vzdělání mediátora. Bylo by nanejvýš žádoucí, aby se to stalo v co nekratší době. Mediátor je ten, který pomáhá myslet rodičům na dítě. Nelze spoléhat na to, že ačkoli jsou dospělí lidé dnes přesvědčeni o možné dohodě s partnerem, jak rovněž vyplývá výsledků průzkumného šetření, že tomu bude také tehdy, začnou-li řešit svůj rozchod. Tehdy bude potřeba jejich děti ušetřit rozvodových a porozvodových tahanic a společnost by na to měla být již lépe připravena.

---

⁵⁶ cit. zakládající členka Asociace mediátorů ČR p. Helena Štörová, vedoucí sekce rodinné mediace

Domnívám se, na základě závěrů z mého průzkumu, že by bylo pro to třeba učinit některé systémové změny. Jedná se hlavně o **prevenci**. Měli bychom lidi naučit, že existují různé druhy pomoci a že existují i v této oblasti speciální služby. Jde o to, aby se nové informace dostaly do povědomí nejen rodičů, ale i dětí, informace musí mít soudci i nestátní organizace.

Je třeba nabízet pomoc a předcházet tak tragediím. Je např. potřeba, aby rodinná mediace byla dostupná všem lidem. Na základě alarmujících statistik rozvodovosti je nutné najít mechanismy, aby na tuto službu dosáhli i lidé v ne zcela dobré ekonomické situaci.

Z hlediska sociálně pedagogického je problematika postavení nezletilých dětí v rozvodovém procesu žhavým tématem současnosti, a to především vzhledem k míře rozvodovosti v České republice v současné době. Je statisticky dokázáno, že každé druhé manželství se v současné době rozvádí. Pak je třeba si uvědomit, kolika nezletilých dětí se tato problematika týká, a především bude týkat, uvážíme-li všechny dopady předpokládaného vývoje, což je podmíněno předpokladem zvyšování počtu rozvedených manželství, potažmo zainteresovaných dětí.

Z pohledu sociální pedagogiky je třeba tuto problematika řešit globálně, ne pouze se zaměřením na děti, ale také na dospělé, a především na rodinu, aby plnila všechny její funkce. Jestliže je to v našich silách, je naší povinností takto „postiženým“ rodinám pomoci.

Závěrem chci upozornit, že je nutné, aby rodiče byli upozorněni na jejich vlastní odpovědnost za jejich konání ve sporu. Na to, že odpovědnost za osudy dětí nelze přenést ani na znalce, ani na soud. Ano, soud musí rozhodnout a nese odpovědnost za rozsudek, ale v žádném případě za vztahy, které k němu vedly.

Nemůžeme čekat s rukama složenýma v klíně, je třeba věnovat více úsilí pro potřebné. I tato diplomová práce by mohla být jedním z impulsů pro intenzivnější tlak na veřejnost, jejich odpovědný přístup k rodičovství a výchově budoucí generace.

Diplomová práce je „exkurs“ do problematiky pro laickou veřejnost, preventivním poučením všem, kteří by se jednou do podobné situace mohli (ale nemuseli) dostat díky roli rodiče a potažmo jeho dítěte. Jde o poskytnutí relevantních informací, s doporučením i pro všechny případné účastníky z řad pracovníků sociálních služeb, sociálním pedagogům, prostě všem, kteří s touto závažnou především emočně náročnou problematikou přicházejí do styku.

Resumé

Tématem diplomové práce je postavením dítěte v procesu rozhodování o výkonu rodičovské zodpovědnosti při rozvodu rodičů. Úvodní kapitola přináší pohled do historie rodinného práva a na právní úpravu rodinných vztahů v dějinách. Následně je popsána současná právní ochrana dětí v České republice. Zvolila jsem členění dle vnitrostátního a mezinárodního práva. Bylo nezbytné vysvětlit základní pojmy, které se objevují v jednotlivých kapitolách, proto, aby čtenář diplomové práce jasně věděl koho, kromě rodičů a dětí, se dané téma bezprostředně dotýká.

Ve druhé kapitole je podrobně objasněn postup při rozvodu manželství s nezletilými dětmi, kdy dochází k vyčlenění řízení o úpravě výchovy a výživy nezletilých dětí do samostatného řízení v rámci celého rozvodového procesu. Tato zásadní změna nastala v tzv. velké novele zákona o rodině v roce 1998. Změnou dochází k dvoufázovému rozvodovému řízení.

Samotným řešením výchovy dětí po rozvodu se věnuje další část. Popisuje formy svěřením dítěte do výchovy jednoho z rodičů, která je nejčastěji používanou variantou. Děti lze též svěřit do střídavé péče rodičů, kdy soud současně vymezí práva a povinnosti obou rodičů ve střídajících se časových úsecích. Je zde i vysvětlen pojem „společná výchova rodičů“, jako jedna z forem péče. Stěžejním kritériem pro rozhodnutí jakou formu péče bude zvolen, je vždy zájem dítěte.

Postavením dítěte v opatrovnickém řízení se věnuje následující část práce. Postihuje průběh opatrovnického řízení, a s tím spojená skrytá a zrádná úskalí, jako korumpování, vydírání a programování dítěte. Výše popsaná nebezpečí je nutné mít na paměti při výslechu nezletilého u opatrovnického soudu. Tímto tématem se zabývá další část diplomové práce. Věnuje se otázce výslechu dítěte, a jeho přání u tohoto soudu, a v neposlední řadě se práce věnuje osobě soudního znalce, zpracování znaleckému posudku a úskalím při jeho vypracování.

Diplomová práce přináší pohled na rozvodový proces a jeho dopady na psychiku zúčastněných. Tato kapitola popisuje oddělení psychorozvodu (a jeho fází) od právního rozvodu, které spolu úzce souvisí.

Při rozvodu rodičů dítě zaujímá určité role a tyto role jsou v další části vysvětleny. Taktéž bylo nutné popsat adaptační fáze, jako reakce dítěte na zprávu o rozvodu rodičů, s odkazem na fakt, že rozvod je pro dítě vždy traumatizující událostí v jeho životě.

V návaznosti na předcházející část je popsána porozvodová situace, kdy v některých případech dochází ke konfliktu mezi rodiči, bránění citově nezralého rodiče ve styku s druhým rodičem a následnému vzniku syndromu zavrženého rodiče a jeho důsledky. Je tedy žádoucí, aby si rodiče uvědomili, že rozvodem jejich manželství sice přestali být manželi, ale nepřestali být rodiči.

Praktická část diplomové práce obsahuje průzkumné šetření. Cílem průzkumu bylo zjistit pohled dětí na jejich postavení při rozvodu rodičů se zavedenou praxí, tedy jestli děti vědí, že mají právo vyjádřit se, se kterým z rodičů by chtěly, v případě jejich rozvodu, vyrůstat, zda se nechají ovlivnit případným manipulativním jednáním, zda jsou si rodiče vědomi, že by svým manipulativním chováním ovlivnili konečné rozhodnutí dítěte, zda by si děti uměly poradit, ke komu se obrátit o pomoc či radu, popř. by věděly, která organizace by jim dokázala pomoci. Pomocí dotazníkového šetření byly stanovené hypotézy falzifikovány nebo verifikovány, s odkazem na analýzu získaných dat.

Anotace

Diplomová práce se zabývá postavením dítěte v procesu rozhodování o výkonu rodičovské zodpovědnosti při rozvodu rodičů. Úvodní kapitola přináší pohled do historie rodinného práva a na právní úpravu rodinných vztahů v dějinách. Dále je popsána právní ochrana dětí v současné České republice. Je zde podrobně objasněn postup při rozvodu manželství s nezletilými dětmi, dvoufázové rozvodové řízení a řešení výchovy dětí po rozvodu. Postavením dítěte v opatrovnickém řízení se věnuje další část práce. Postihuje průběh opatrovnického řízení, a s tím spojená úskalí, jako je výslech nezletilého u opatrovnického soudu, otázka výslechu dítěte a jeho přání u tohoto soudu a v neposlední řadě se práce věnuje znaleckému posudku a úskalím při jeho vypracování. Diplomová práce přináší pohled na rozvodový proces a jeho dopady na psychiku zúčastněných.

Klíčová slova

Nezletilé dítě, rodina, rozvod, rodiče, rodičovská zodpovědnost, rodinné právo, opatrovník, soud, zákon, kolize.

Annotation

This diploma thesis concerns the child status during the lawsuit of adjudication on parental responsibility in the course of divorce suit. The introductory chapter brings the view to the history of the family law and to the legal modification of the family relations during the history. The next part describes the legal protection of children in the Czech republic. It contains detailed description of the practise on divorce suit with the minor children, diphasics divorce suit and solution to the children upbringing after divorce. The next part of the thesis presents the children status during the tutelary proceedings. This part describes the tutelary proceedings and its difficulty such as the examination of the minor by the court of tutelary, the question of the children examination and their wishes and last but not least this diploma thesis takes heed of the

expert opinion and difficulties during its formulation. This diploma thesis brings view of devorce suit and its consequence on psyche of the parties concerned.

Keywords

Minor, family, divorce, parents, parental responsibility, family law, curator, court, law, conflict.

Seznamu použitých pramenů a literatury

1. Bakalář, E., Novák, D., Warshak, R. A. *Slyšení nezletilého dítěte před opatrovnickým soudem*, 1. vydání, Praha: Triton, 2008, 37 s., ISBN 978-80-7387-119-2
2. Bureš, J., a kol. *Občanský soudní řád Komentář*, 1. díl, 6. Vydání, Praha: C.H.Beck, 2003
3. Colorosová, B. *Krizové situace v rodině: jak pomoci dětem překonat smrt blízkého člověka, nemoc, rozvod a traumata adopce*, 1. vydání, Praha: Euromedia Group - Ikar, 2008, 239 s., ISBN 978-80-249-1027-7
4. Doňková, O. *Aplikovaná psychometrika*, Brno: IMS, 2009 76 s.
5. Holá, L. *Mediace: způsob řešení mezilidských konfliktů*, 1. vydání, Praha: Grada, 2003, 190 s., ISBN 80-247-0467-6
6. Holub, M., Nová, H., Hyklová, J. *Zákon o rodině*, 7. vydání, Praha: Linde, 2005, 748 s., ISBN 80-7201-517-6
7. Hrušáková, M. a kol. *Zákon o rodině: komentář*, 2. vydání, Praha: C. H. Beck, 2001
8. Hrušáková, M., a kol. *Zákon o rodině, Zákon o registrovaném partnerství, Komentář*, 4. vydání, Praha: C.H.Beck, 2009, 558 s., ISBN 978-80-7400-061-4
9. Hrušáková, M., Králíčková, Z. *České rodinné právo*, Masarykova univerzita Brno, 1998, 312 s., ISBN 80-210-1809-7
10. Klabouch, J. *Manželství a rodina v minulosti*, Praha: Orbis, 1962, 281 s.

11. Kraus, B. *Základy sociální pedagogiky*, 1. vydání, Praha: Portál, 2008, 216 s., ISBN 978-80-7367-383-3
12. Krausová, L., Novotná, V. *Sociálně-právní ochrana dětí*, Praha: ASPI, a.s., 2006, 228 s., ISBN 80-7357-214-1
13. Matoušek, O., a kol. *Metody a řízení sociální práce*, 1. vydání, Praha: Portál, 2003, 380 s, ISBN 807178-548-2
14. Melgosa, J., Posse, R. *Umění výchovy dítěte*, 1. vydání, Praha: Advent-Orion, 2003, 195 s., ISBN 80-7172-613-3
15. Novák, T. *Co dítě sděluje, když nakreslí svou rodinu : příručka pro využití dětské kresby "Naše rodina" a "Začarovaná rodina" k poznání rodinných vztahů dítěte*, 1. vydání, Olomouc : Rubico, 2004, 48 s., ISBN 80-7346-037-8
16. Novák, T., Průchová, B. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*, 1. vydání, Praha: Grada, 2007, 144 s., ISBN 978-80-247-1449-3
17. Pavlovský, P. a kol. *Soudní psychiatrie a psychologie*, 1. vydání, Praha: Grada, 2009, 232 s., ISBN 978-80-247-2618-2
18. Pedagogická fakulta MU, Katedra sociální pedagogiky, *Bakalářská práce „Ohrožené dítě a jeho rodina“*, Ivona Kočaříková, Brno 2009
19. Plecítý, V., Skřejpek, M., Salač, J., Šíma, A. *Základy rodinného práva*, Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, 140 s., ISBN 978-80-7380-139-7
20. Poupětová, Š. *Netrapte se po rozvodu*, 1. vydání, Praha: Grada, 2009, 176 s., ISBN 978-80-247-2046-3
21. Právnická fakulta MU, Katedra právní teorie, *Diplomová práce „Dítě a rozvod rodičů. Psychologické a právní problémy“*, Alena Krátká, 2008/2009

22. Právnická fakulta MU, Katedra občanského práva, Diplomová práce „*Principy rodinného práva*“, Michaela Bartošová, 2006/2007
23. Prekop, J. *Jak být dobrým rodičem: krůpěje výchovných moudrostí: co potřebují děti, co potřebují rodiče, pravidla v rodinném systému, děti chtějí objevovat svět, láska a výchova*, 1. vydání, Praha: Grada, 2001, 83 s., ISBN 80-247-9063-7
24. Průchová, B. *Slušný rozvod*, 1. vydání, Brno: Era, 2002, 114 s., ISBN 80-86517-25-X
25. Radvan, E., Vavřík, M. *Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách*, Brno: IMS, 57 s.
26. Smith, H. *Děti a rozvod*, 1. vydání, Praha: Portál, 2004, 184 s., ISBN 80-7178-906-2
27. Šmolka, P. *100+1 návodů jak přežít manželství, aneb, Manželská poradna s.r.o.*, 1. vydání, Praha: Mladá fronta, 2006, 227 s., ISBN 80-204-1384-7
28. Špaňhelová, I. *Průvodce dětským světem: novorozenci a kojenci: batole z pohledu rodičů: vše o prarodičích: předškolní období: školní věk: dospívání*, 1. vydání, Praha: Grada, 2008, ISBN 978-80-247-1907-8
29. Tretera, R., J. *Konfesní právo a církevní právo*, 1. vydání, Praha: Jan Krigl, nakladatelství, 1997, 331 s., ISBN 80-902045-2-X
30. Veselá, R., a kol. *Rodina a rodinné právo – historie, současnost a perspektivy*, Praha: Eurolex Bohemia, 2003, 261 s., ISBN 80-86432-48-3
31. Warshak, R.A. *Revoluce v porozvodové péči o děti*, 1. vydání, Praha: Portál, 1996, 240 s., ISBN 80-7178-089-8

32. Zedníček, M. *Kodex kanonického práva*, dotisk 1. vydání, Praha: Zvon, 1994, 812 s., ISBN 80-7113-082-6

Právní předpisy:

33. Císařský patent č. 946/1811 Sb.z.s., Obecný zákoník občanský
34. Zákon č. 11/1918 Sb., o zřízení samostatného státu československého
35. Zákon č. 320/1919 Sb., kterým se mění ustanovení občanského práva o obřadnostech smlouvy manželské, o rozluce a o překážkách manželství
36. Zákon č. 256/1921 Sb., o ochraně dětí v cizí péči a dětí nemanželských
37. Zákon č. 56/1928 Sb., o osvojení
38. Zákon č. 48/1947 Sb., o organizaci péče o mládež
39. Zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném
40. Zákon č. 266/1949 Sb., o zatímních změnách v některých občanských věcech právních
41. Zákon č. 141/1950 Sb., Občanský zákoník
42. Zákon č. 142/1950 Sb., o řízení ve věcech občanskoprávních (občanský soudní řád)
43. Zákon č. 69/1952 Sb., o sociálně právní ochraně mládeže
44. Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

45. Zákon č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, ve znění pozdějších předpisů
46. Zákon č. 99/1963 Sb., Občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
47. Zákon č. 129/1975 Sb., o působnosti orgánů České socialistické republiky v sociálním zabezpečení
48. Zákon č. 132/1975 Sb., o působnosti orgánov Slovenskej socialistickej republiky v sociálnom zabezpečení
49. Sdělení Federálního ministerstva č. 104/1991 Sb., o Úmluvě o právech dítěte
50. Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů
51. Usnesení Předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky
52. Zákon č. 91/1998 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, a o změně a doplnění dalších zákonů
53. Zákon č. 114/1988 Sb., o působnosti orgánů České socialistické republiky v sociálním zabezpečení
54. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů
55. Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě a o změně zákona č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů

56. Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 47/2001 Sb.m.s., o přistoupení České republiky k Evropské úmluvě o právním postavení dětí narozených mimo manželství
57. Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 54/2001 Sb.m.s., o přijetí Evropské úmluvy o výkonu práv dětí
58. Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů
59. Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů
60. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů
61. Nařízení č. 59/1964 Sb., o úkolech národních výborů při péči o děti
62. Zpráva občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu ČSR o úrovni znaleckého dokazování u soudů a státních notářství Cpj161/79, schválena usnesením pléna tohoto soudu z 23. prosince 1980, Pls 3/80, publikována ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod R 1/1981

Použité online zdroje:

63. <http://www.rodina.cz/clanek852.htm> [29.12.2009]
64. <http://www.rodina.cz/clanek6666.htm> [28.12.2009]
65. <http://www.rodina.cz/clanek2859.htm> [29.12.2009]

66. [http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/t/6E0049914B/\\$File/0001080409.xls](http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/t/6E0049914B/$File/0001080409.xls)
[28.10.2009]
67. [http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/t/4C0029B5DC/\\$File/1413081109.pdf](http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/t/4C0029B5DC/$File/1413081109.pdf) [28.10.2009]
68. [http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/t/6E00499145/\\$File/0001080408.xls](http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/t/6E00499145/$File/0001080408.xls)
[28.10.2009]
69. <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovník/písmeno/B/stranka/52>
[29.12.2009]
70. <http://www.ta-gita.cz/jine-psani/mediace-rozvody-deti-aneb-jak-najit-pevnou-pudu-pod-nohama/> [2.1.2010]
71. <http://www.psychoterapeut.cz/index.php?act=left&id=20> [3.1.2010]
72. <http://obec-net.takeit.idnes.cz/kurz-mediace-moderni-reseni-sporu-cestou-dohody-1502421?184650> [3.1.2010]
73. <http://takeit.idnes.cz/hledej/v-katalogu-produktu/?q=mediace> [3.1.2010]
74. <http://www.mf.cz/scripts/detail.php?id=278090> [30.01.2010]
75. <http://www.novinky.cz/domaci/188059-pro-cechy-je-nejdulezitejsi-solidni-partner-a-dve-deti.html> [02.02.2010]

Seznam zkratek

- OSPOD - Orgán sociálně-právní ochrany dětí, zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů
- OSŘ - zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
- Úmluva - sdělení FMZV č. 104/1991 Sb., o Úmluvě o právech dítěte
- Ústava - Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů
- ZOR - zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, ve znění pozdějších předpisů